

**ЗВІТ
ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2026 РІК**

Запоріжжя – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	2
СПИСОК ВИКОНАВЦІВ	3
I. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2026 РІК	4
II. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	27
1. Географічне розташування та кліматичні особливості території	27
2. Атмосферне повітря.....	36
3. Водні ресурси.....	41
4. Земельні ресурси та ґрунти.....	47
5. Біологічне та ландшафтне різноманіття.....	50
6. Смарагдова мережа	61
7. Відходи	62
8. Демографічна ситуація та стан здоров'я населення.....	67
III. ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	72
IV. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ	76
V. ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ	82
VI. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ	92
VII. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ	96
VIII. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	97
IX. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ ІНФОРМАЦІЇ	98

Вступ

Деградація навколишнього природного середовища та екологічні проблеми, які гостро постали перед українським суспільством, носять також і глобальний характер та вимагають врахування можливих наслідків впливу господарської діяльності на навколишнє середовище, у тому числі на здоров'я людини в процесах планування.

Сталий розвиток національної економіки та її інтеграція в європейський економічний простір залежить від правової та інституційної адаптації до загальноприйнятих світових орієнтирів. Одним з головних світових трендів є врахування можливих наслідків впливу господарської діяльності на навколишнє середовище, у тому числі на здоров'я людини в процесах планування.

Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі планування.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Сталий розвиток регіону можливий лише за умови поєднання заходів спрямованих на економічне зростання регіону із зусиллями, які направлені на збереження довкілля.

В Запорізькій області зосереджена значна кількість підприємств машинобудівної, хімічної, а також важкої промисловості. Отже, екологічний аспект є вкрай важливим для нашого регіону. Це першочергове наскрізне питання, всі інші управлінські рішення повинні з ним узгоджуватись.

Формування взаємоузгодженої та комплексної системи заходів, спрямованих на ефективне розв'язання проблем Запорізького регіону є завданням Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік (далі – Програма). Програма є документом державного планування місцевого рівня, який відповідно до пункту 1 статті 2 Закону України від 20.03.2018 № 2354-VIII «Про стратегічну екологічну оцінку» належить до сфери дії цього закону.

Програма є планом дій, проектом життя області, основою для наповнення бюджетів, яким визначаються пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку території.

Необхідно зазначити, що окупація значної частини території області, безпекова ситуація, а також обмеженість статистичної інформації у період дії воєнного стану або стану війни унеможлиблює проведення повного, об'єктивного аналізу та оцінки поточної екологічної та соціально-економічної ситуації.

Список виконавців

Грабчилєва Л.Л.

виконувач обов'язків директора
Департаменту економічного розвитку
і торгівлі облдержадміністрації

Маш'янова Ю.М.

заступник директора департаменту-
начальник управління економічного
розвитку та стратегічного прогнозування
Департаменту економічного розвитку і
торгівлі Запорізької облдержадміністрації
(має сертифікат¹)

Рупчева І.Г.

заступник начальника управління-начальник
відділу аналізу та прогнозування
економічного розвитку управління
економічного розвитку та стратегічного
прогнозування Департаменту економічного
розвитку і торгівлі Запорізької
облдержадміністрації (має сертифікат¹)

Процик Г.А.

начальник відділу стратегічного
прогнозування управління економічного
розвитку та стратегічного прогнозування
Департаменту економічного розвитку і
торгівлі Запорізької
облдержадміністрації

---

¹- сертифікат семінару-тренінгу «Проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», проведеного у рамках проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (ПРОМІС), що впроваджується за фінансової підтримки Уряду Канади.

I. Зміст та основні цілі Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік

Головною метою Програми економічного та соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік (далі – Програма) є подолання наслідків, спричинених збройною агресією російської федерації, насамперед відбудова зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури, відновлення та стабільне функціонування регіональної економіки, підтримка бізнесу, створення безпечних та сприятливих умов для життєдіяльності мешканців регіону, посилення соціальної підтримки вразливих категорій населення.

Досягнення поставленої мети сприятиме зміцненню стійкості регіональної економіки, її здатності протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам, а також забезпечити збалансоване зростання, підвищення зайнятості, доходів населення та рівня соціальних гарантій.

На 2026 рік серед найбільш масштабних *пріоритетних напрямів роботи*, націлених на подолання викликів, що постали перед країною в цілому та регіоном внаслідок повномасштабної війни, є:

надання відсічі агресору та підвищення рівня обороноздатності області, країни, у тому числі шляхом виконання заходів, спрямованих на підвищення рівня боєготовності військових формувань, що забезпечують обороноздатність держави на території регіону, боротьбу з терористичними проявами, розвиток територіальної оборони, підготовку населення до національного спротиву;

посилення безпеки населення в умовах воєнного стану, гарантованого рівня захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій;

забезпечення наповнюваності бюджетів усіх рівнів, ефективного використання бюджетних коштів;

забезпечення енергетичної незалежності регіону, у тому числі за рахунок розвитку відновлювальної енергетики та розподіленої генерації;

сприяння відновленню сталого промислового розвитку, у тому числі шляхом подальшої переорієнтації на нові ринки та пристосування до існуючої системи логістики, підвищення конкурентоспроможності продукції;

створення умов для забезпечення стабільного функціонування аграрного сектору економіки, гарантування продовольчої безпеки регіону з орієнтацією на місцевих товаровиробників;

створення умов для відновлення роботи малого та середнього бізнесу та його підтримка в регіоні, у тому числі шляхом надання фінансової допомоги, підвищення якості та доступності адміністративних послуг;

відбудова, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів інженерно-транспортної, енергетичної, соціальної та іншої інфраструктури; сприяння відновленню зруйнованих та пошкоджених промислових підприємств;

відновлення інвестиційної активності та підвищення ефективності використання експортного потенціалу області;

залучення коштів міжнародних організацій, з подальшим їх спрямуванням на реалізацію заходів з підтримки стійкості та соціально-економічного розвитку області; розширення довгострокового міжрегіонального співробітництва області

з регіонами країн G7, Європейського Союзу;

упровадження нової моделі управління публічними інвестиціями;

забезпечення стабільної роботи підприємств житлово-комунального господарства, особливо теплопостачальних підприємств і підприємств водопровідно-каналізаційного господарства; технічного переоснащення житлово-комунального господарства;

надання якісних соціальних, медичних, освітніх, культурних та інших послуг;

створення безбар'єрного середовища для населення за всіма напрямками безбар'єрності;

розвиток системи соціального захисту, медичного забезпечення, психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей, родин загиблих Захисників і Захисниць України, військовослужбовців;

посилення соціального захисту населення, насамперед внутрішньо переміщених, евакуйованих осіб, у тому числі шляхом: забезпечення належних умов для тимчасового проживання внутрішньо переміщених та евакуйованих осіб, створення, зокрема, за підтримки міжнародних партнерів додаткового житлового фонду для їх розміщення;

реалізація заходів з підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни;

забезпечення дотримання прав і гарантій з оплати праці працівників, вжиття заходів щодо погашення заборгованості з виплати заробітної плати та недопущення виникнення нової;

сприяння зайнятості населення, надання якісної допомоги в працевлаштуванні із застосуванням індивідуального підходу до кожної безробітної особи, у тому числі за рахунок підтримки підприємницьких ініціатив безробітних осіб, стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці, розширення можливостей працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та ветеранок;

збереження культурної спадщини та культурних цінностей; сприяння створенню якісного культурного продукту, підтримка локальних культурних ініціатив, реалізації культурних проєктів для підтримки ментального здоров'я населення;

утвердження української національної та громадянської ідентичності на основі суспільно-державних (національних) цінностей;

забезпечення захисту довкілля та покращення екологічного балансу;

залучення громадян до співпраці з місцевими органами виконавчої влади, зокрема шляхом участі в роботі дорадчих органів і громадських рад.

Виконання завдань Програми передбачається через застосування економічних інструментів державного регулювання, реалізацію пріоритетних публічних інвестиційних проєктів Запорізької області та регіональних цільових програм. Фінансування заходів здійснюватиметься за рахунок різних джерел: державного та місцевих бюджетів, міжнародних організацій (у тому числі міжнародної технічної допомоги), інвесторів, власних коштів підприємств та

інших джерел, не заборонених законодавством.

Водночас, підвищена невизначеність щодо розвитку подій, пов'язаних із повномасштабною війною, продовжує відігравати надважливу роль у визначенні перспектив як країни в цілому, так і регіону.

З початку війни 83 % території Запорізької області опинилося у тимчасовій окупації або в районі проведення активних бойових дій – 53 громада із 67 територіальних громад (наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 28.02.2025 № 376, зі змінами). Це 673 населених пункти, у яких до війни проживало понад 835 тисяч осіб, що становить близько 50 % усього населення області.

Решта території області (14 громад) знаходиться в зоні можливих бойових дій та відноситься до «помаранчевої зони» – території в межах 25-70 км від активної війни, де завжди надвисокий ризик небезпеки та постійні нещадні російські обстріли та атаки.

Отже, зважаючи на вкрай складну економічну та безпекову ситуацію в країні, виконання Програми відбуватиметься в умовах обмеженості ресурсів та спрямоване вперш за все на підтримку найбільш значущих сфер життєдіяльності області.

Водночас, необхідно брати до уваги той факт, що Програма відображає загальні пріоритети розвитку усієї області загалом, без акцентування на конкретних населених пунктах чи територіях, в межах яких існують соціальні, економічні чи екологічні проблеми, які потрібно вирішувати на більш низькому рівні планування, в тому числі на рівні реалізації конкретної планової діяльності.

Для досягнення головної мети Програми визначені завдання та заходи економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік (табл. 1).

Основні пріоритети, завдання та заходи Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік

Таблиця 1

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Промисловий комплекс	<p>Відновлення позитивної динаміки обсягів промислового виробництва, у тому числі шляхом:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) лобювання на державному рівні вирішення проблемних питань функціонування підприємств (насамперед пов'язаних з: відновленням та захистом виробничих потужностей, матеріально-фінансовою підтримкою, впровадженням альтернативного енергозабезпечення, подоланням негативних наслідків механізму транскордонного вуглецевого коригування (СВАМ) тощо); 2) стимулювання інвестиційної активності, спрямованої на відкриття нових виробництв, модернізацію існуючих та заміщення втрачених потужностей, у тому числі за рахунок державної політики розвитку та підтримки українських виробників – «Зроблено в Україні»; 3) створення належних умов для максимальної завантаженості виробничих потужностей підприємств області, сприяння отриманню державних замовлень, оборонного призначення, зокрема шляхом участі їх в децентралізованих закупівлях;

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Промисловий комплекс</i>	<p>4) поінформованості підприємств щодо нововведень та доступних інструментів підтримки в умовах воєнного стану;</p> <p>5) забезпечення стійкості промислових об'єктів, у тому числі шляхом сприяння підготовці підприємств до дій в умовах кризових ситуацій енергетичного чи техногенного характеру, впровадження енергоощадних технологій та резервних (автономних) джерел енергозабезпечення;</p> <p>6) продовження роботи з встановлення втрат промислових підприємств внаслідок знищення та пошкодження їх майна, фінансових активів, упущеної вигоди від неможливості чи перешкод провадження діяльності;</p> <p>7) збереження та розвиток кадрового потенціалу за рахунок реалізації програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації технічних та робітничих кадрів, а також упровадження науково-технічного співробітництва між промисловими підприємствами та науковими установами, вищими навчальними закладами з метою прискореного трансферу створених технологій у виробництво та підготовки кадрів відповідно до потреб галузі промисловості;</p> <p>8) сприяння технічному переоснащенню виробництв на основі впровадження інноваційних проєктів, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів, забезпечення «зеленого переходу»</p>
<i>Агропромисловий комплекс (продовольча безпека) та земельні відносини</i>	<p>1) Активна участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо надання фінансової підтримки галузей агропромислового комплексу з урахування особливостей військових ризиків прифронтових територій;</p> <p>2) сприяння сільгоспідприємствам, фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції у проведенні своєчасних польових робіт під урожай 2027 року (з урахуванням змінюваності, спрямованості та спеціалізації аграрних підприємств, насамперед, на виробництво високопродуктивних сортів і гібридів сільськогосподарських культур);</p> <p>3) нарощування обсягів виробництва продукції рослинництва (у т.ч. ягідництва, садівництва, виноградарства, овочівництва) для покриття потреб області та можливості її реалізації за межі області, у тому числі на експорт;</p> <p>4) організація та проведення науково-практичних конференцій, семінарів, робочих нарад з питань організації ефективного ведення рослинництва, надання практичної та методичної допомоги сільськогосподарським виробникам;</p> <p>5) сприяння місцевим сільгоспідприємствам у технічному переоснащенні за рахунок часткової компенсації вартості вітчизняного обладнання з державного бюджету, залучення міжнародних грантів та програм;</p> <p>6) збільшення виробництва тваринницької продукції шляхом нарощування поголів'я, зокрема корів, а також кіз та овець, у тому числі за рахунок державної підтримки відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 № 918 «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам та іншим виробникам сільськогосподарської продукції» (зі змінами);</p> <p>7) сприяння діяльності фермерських господарств (зокрема, сімейних), підтримка фермерів (насамперед, молодих), підтримка розвитку мікро та малого підприємництва з виробництва продовольства шляхом залучення міжнародних грантів та програм;</p> <p>8) фіксація фактів та подальше проведення моніторингу пошкоджень та/або руйнувань товарно-матеріальних цінностей суб'єктів господарювання агропромислового комплексу, завданої шкоди земельному фонду області, а також проведення підрахунку необхідного фінансування на його відновлення;</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Агропромисловий комплекс (продовольча безпека) та земельні відносини	<p>9) збереження наявного фонду меліоративних систем, запобігання розкраданню та руйнації, прискорення передачі меліоративних систем у комунальну власність територіальних громад районів; впровадження вологозберігаючих енергозощаджуючих технологій обробітку ґрунту;</p> <p>10) забезпечення активної комунікації (наради, робочі зустрічі тощо) з виробниками продуктів харчування, переробки продуктів сільськогосподарського виробництва задля вирішення проблемних питань харчопереробної галузі, задоволення внутрішніх та експортних потреб країни в продукції агропромислового комплексу;</p> <p>11) сприяння участі підприємств агропромислового комплексу у заходах (засіданнях, конференціях, «днях поля» та інше) регіонального, державного та міжнародного рівня для підвищення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських товаровиробників області;</p> <p>12) проведення та оновлення нормативної грошової оцінки земель, встановлення меж населених пунктів;</p> <p>13) проведення інвентаризації земель державної та комунальної власності;</p> <p>14) наповнення Державного земельного кадастру відомостями про земельні ділянки що знаходяться у власності і користуванні фізичних та юридичних осіб;</p> <p>15) здійснення системного контролю за станом дотримання вимог земельного законодавства</p>
Енергозбереження та енергоефективність	<p>1) Продовження проведення робіт із забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектору, відновлення пошкоджень об'єктів енергетичної інфраструктури внаслідок збройної агресії росії;</p> <p>2) забезпечення розвитку розподіленої генерації (сонячної енергетики, когенераційних установок тощо), збільшення частки потужностей альтернативних джерел енергії, у тому числі шляхом:</p> <p>3) проведення проєктних, підготовчих та будівельних робіт на локаціях області (насамперед, де розташовані об'єкти тепло-, водопостачання, охорони здоров'я і освіти);</p> <p>4) активізації співпраці з міжнародними донорами щодо встановлення комунальних СЕС на соціальнозначущих об'єктах;</p> <p>5) вжиття заходів щодо впровадження енергозберігаючих технологій та використання альтернативних видів енергозабезпечення на підприємствах реального сектору економіки області;</p> <p>6) впровадження енергозберігаючих і енергоефективних заходів на об'єктах житлового фонду, соціальної інфраструктури, інших закладах, установах і підприємствах усіх форм власності, що провадять свою діяльність на території області;</p> <p>7) продовження роботи з реалізації заходів впровадження систем енергетичного менеджменту та моніторингу споживання енергоресурсів бюджетними закладами</p>
Транспортно-дорожня інфраструктура	<p>1) Встановлення економічно обґрунтованого рівня тарифу на перевезення на приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутах;</p> <p>2) належна організація та оптимізація маршрутної мережі міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування відповідно до адміністративно-територіального устрою та потреб громад, у тому числі за рахунок;</p> <p>3) проведення пасажирообстеження (вивчення попиту населення на транспортні перевезення) на приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутах, отримання об'єктивних даних про реальний попит, інтенсивність та напрямки пасажиропотоків;</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Транспортно-дорожня інфраструктура</i>	<p>4) влаштування системи GPS моніторингу на приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутах для посилення контролю за дотриманням перевізниками умов договорів (графіки, маршрути) та підвищення прозорості перевезень для забезпечення якісного обслуговування пасажирів;</p> <p>5) підвищення якості надання транспортних послуг усіма видами транспорту, насамперед шляхом адаптації транспортних засобів до послуг людей з обмеженими фізичними можливостями;</p> <p>6) залучення інвестицій, міжнародної технічної допомоги у розвиток в області транспортно-логістичної системи усіх видів транспорту в області;</p> <p>7) забезпечення експлуатаційного утримання підконтрольної мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення в належному технічному стані;</p> <p>8) термінове усунення аварійних ситуацій, які виникли в результаті руйнування автомобільних доріг та інженерних споруд внаслідок бойових дій, та своєчасне виконання робіт за потребами, зверненнями військових підрозділів;</p> <p>9) забезпечення під'їзду до медичних закладів під час евакуації поранених, до соціально важливих об'єктів загальнодержавного значення, підвезення гуманітарної допомоги мешканцям прифронтових районів тощо;</p> <p>10) реалізація заходів з безпеки руху, у тому числі шляхом влаштування дорожньої розмітки, заміни та встановлення дорожніх знаків тощо;</p> <p>11) залучення необхідних ресурсів на проведення реконструкції, капітального та поточного ремонтів на автомобільних дорогах загального користування державного та місцевого значення та на вулицях і дорогах комунальної власності у населених пунктах області;</p> <p>12) забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, спрямованих на розвиток та належне експлуатаційне утримання стану автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення</p>
<i>Житлово-комунальне господарство, житлова політика</i>	<p>1) Продовження проведення робіт щодо захисту об'єктів життєзабезпечення населення (теплопостачання, централізоване водопостачання та централізоване водовідведення);</p> <p>2) сприяння своєчасному та якісному виконанню планових робіт з реконструкції і модернізації систем централізованого водопостачання та водовідведення із застосуванням сучасних енергозберігаючих технологій, першочергове відновлення об'єктів, які постраждали внаслідок збройної агресії;</p> <p>3) забезпечення безперебійного тепло-, водопостачання та водовідведення, стабільної роботи житлово-комунального господарства області в зимових умовах, здійснення контролю за аварійною ситуацією на інженерних мережах в умовах воєнного стану;</p> <p>4) встановлення на об'єктах тепло- та водопостачання об'єктів розподіленої генерації (когенераційних установок);</p> <p>5) створення резервних запасів матеріалів, обладнання, палива, установок очищення води у підприємствах області, які надають послуги з централізованого водопостачання, водовідведення та теплопостачання;</p> <p>6) забезпечення мешканців області якісним питним водопостачанням, зокрема продовження реалізації проєктів з:</p> <p>7) реконструкції водоводу від ДВС-1 до с. Люцерна;</p> <p>8) будівництва системи водопостачання по вул. Степовій та вул. Центральній селища Новотавричеське;</p> <p>9) впровадження альтернативних джерел водозабезпечення населених пунктів;</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Житлово- комунальне господарство, житлова політика</i>	<p>10) відбудова пошкодженого/зруйнованого житла, у тому числі шляхом вирішення питання фінансування робіт (насамперед з фонду ліквідації наслідків збройної агресії) із відновлення 11 багатоквартирних будинків;</p> <p>11) впровадження реєстру об'єктів нерухомого майна, які використовуються або можуть бути використані чи реконструйовані, переобладнані для проживання внутрішньо переміщених осіб, з подальшою трансформацією до державної Інформаційно-аналітичної системи об'єктів нерухомого майна для забезпечення ВПО житлом (впроваджується Мінрозвитку України)</p>
<i>Зовнішньоекономічна та інвестиційна політика. Розвиток міжнародного співробітництва</i>	<p>1) Розповсюдження інформації про експортні можливості підприємств області серед організацій з підтримки та розвитку торгівлі іноземних країн та дипломатичних установ іноземних країн, акредитованих в Україні;</p> <p>2) проведення семінарів, конференцій, засідань за круглим столом та надання консультативно-інформаційної підтримки суб'єктам господарювання з питань експортної та інвестиційної діяльності, можливості налагодження співпраці з іноземними партнерами;</p> <p>3) сприяння суб'єктам господарювання області в участі у міжнародних виставкових заходах, конференціях, форумах тощо для налагодження та подальшого розгортання зовнішньоекономічних зв'язків із суб'єктами підприємницької діяльності з інших країн світу;</p> <p>4) сприяння підприємствам області у пошуку міжнародних партнерів (фондів, організацій) з метою реалізації спільних проєктів в рамках грантових програм, залучення інвестицій для впровадження інноваційних технологій та розширення експортних можливостей;</p> <p>5) забезпечення формування середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій області на 2027-2029 роки та єдиного проєктного портфелю публічних інвестицій області;</p> <p>6) сприяння реалізації проєктів публічних інвестицій у відповідності до єдиного проєктного портфелю публічних інвестицій області;</p> <p>7) залучення іноземних інвестицій, коштів міжнародних організацій, інших коштів, не заборонених чинним законодавством, для відновленні та розвитку регіону, реалізації інвестиційних проєктів та програм, у т.ч. шляхом активної співпраці з дипломатичними представництвами іноземних країн;</p> <p>8) організація, проведення та участь в інвестиційних форумах, семінарах, зустрічах з питань залучення іноземних інвестицій в область за участю бізнесових кіл області, представників центральних органів виконавчої влади та міжнародних організацій;</p> <p>9) координація роботи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо створення сприятливих умов для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, формування інвестиційних пропозицій та реалізації стратегічних інвестиційних проєктів розвитку територій області;</p> <p>10) забезпечення комунікації з діючими та потенційними інвесторами щодо впровадження інвестиційних проєктів на території області;</p> <p>11) сприяння організаціям та установам області, органам місцевого самоврядування в пошуку потенційних інвесторів та налагодженні з ними контактів, у т.ч. шляхом актуалізації інформації щодо діючих грантових програм та проєктів, висвітлення їх на сторінках офіційних інтернет-ресурсів обласної державної адміністрації та її структурних підрозділів, в соціальних мережах;</p> <p>12) укладання відповідних міжнародних меморандумів про співпрацю з обласною державною адміністрацією з метою подальшої співпраці, отримання міжнародної допомоги</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<p style="text-align: center;"><i>Підтримка підприємництва. Розширення сфери та підвищення якості надання адміністративних послуг</i></p>	<p>Реалізація заходів Комплексної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2025-2027 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 14.11.2024 № 965, зі змінами та доповненнями), зокрема у рамках якої забезпечити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) компенсацію відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами підприємництва (в рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %»); 2) надання фінансової підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва, підприємцям-початківцям (стартапи), насамперед з числа учасників бойових дій, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, на створення або розвиток власного бізнесу; 3) залучення до участі у рамках проєкту всеукраїнської економічної платформи «Зроблено в Україні»: програми «єРобота» («Надання грантів для створення або розвитку власного бізнесу», «Грантова програма для ветеранів та членів їх сімей» тощо), «Доступні кредити 5-7-9%» тощо; 4) сприяння участі суб'єктів господарювання у міжнародних та державних програмах підтримки підприємницької діяльності, у тому числі шляхом просування спеціалізованих інформресурсів для бізнесу у соціальних мережах та месенджерах, на сайті облдержадміністрації, випуску бізнес-дайджестів для підприємців області; 5) розвиток інструментів та мережі комунікацій між владою та бізнесом, у тому числі шляхом організації та проведення онлайн-зустрічей у рамках регіональної платформи «Діалог влади і бізнесу»; 6) надання інформаційно-консультативної допомоги органам місцевого самоврядування з розвитку системи надання адміністративних послуг, що дозволить забезпечити потреби споживачів у якісних адміністративних послугах. <p>Реалізація заходів Комплексної програми розвитку сфери надання адміністративних послуг в Запорізькій області на 2025-2027 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 27.03.2025 № 366), зокрема у рамках якої забезпечити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) створення та супроводження діяльності першого в області Дія.Центру; 2) інтегрування доступних і безбар'єрних умов для отримання адміністративних послуг всіма мешканцями громад, у тому числі шляхом розроблення та реалізації комплексного проєкту для програм міжнародної технічної допомоги із запровадження елементів безбар'єрності; 3) підвищення рівня цифровізації ЦНАП, у тому числі за рахунок придбання комп'ютерного обладнання та інформаційних систем, насамперед за допомоги міжнародних партнерів, задля оптимізації роботи адміністраторів ЦНАП
<p style="text-align: center;"><i>Ринок праці, зайнятість та доходи населення.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Створення умов щодо сприяння продуктивній зайнятості населення, у тому числі шляхом реалізації заходів Програми зайнятості населення Запорізької області на 2024-2026 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 18.03.2024 № 136); 2) сприяння адаптації демобілізованих військовослужбовців, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб до умов сучасного ринку праці та реінтеграції їх в систему реальних трудових відносин, у тому числі сприяння розвитку підприємницької ініціативи шляхом надання грантів на розвиток бізнесу; 3) забезпечення організації різних видів професійного навчання безробітних осіб, у тому числі під конкретне замовлення роботодавців з подальшим працевлаштуванням;

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Ринок праці, зайнятість та доходи населення</i>	<p>4) сприяння розширенню можливостей щодо підвищення конкурентоспроможності на ринку праці окремих категорій громадян шляхом видачі ваучера для здійснення перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності;</p> <p>5) надання громадянам, які шукають роботу, з урахуванням потреб ринку праці області, профорієнтаційних послуг, спрямованих на активізацію зусиль шукачів роботи у працевлаштуванні та професійному самовизначенні; впровадження інноваційних форм інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних послуг з використанням сучасних інформаційних технологій для забезпечення доступності послуг;</p> <p>6) залучення безробітних та інших категорій осіб до громадських, суспільно корисних та інших робіт тимчасового характеру задля додаткового стимулювання мотивації до праці;</p> <p>7) вжиття заходів для стабілізації ситуації на зареєстрованому ринку праці області шляхом розвитку партнерства зі стейкхолдерами, співпраці з роботодавцями щодо підбору персоналу та укомплектування вакансій;</p> <p>8) сприяння підвищенню зацікавленості роботодавців у створенні нових робочих місць в усіх сферах економічної діяльності, зокрема шляхом реалізації державних компенсаторних механізмів виплати компенсації роботодавцю витрат на сплату єдиного внеску протягом року за працевлаштування безробітних на нові робочі місця у пріоритетних галузях економіки;</p> <p>9) розвиток співпраці з громадськими організаціями у впровадженні соціальних ініціатив, спрямованих на забезпечення продуктивної зайнятості, інтеграції соціально вразливих груп населення на ринок праці тощо;</p> <p>10) проведення широкомасштабної інформаційної компанії щодо послуг державної служби зайнятості безробітним та зайнятому населенню з метою забезпечення продуктивної зайнятості в області;</p> <p>11) здійснення заходів, спрямованих на недопущення використання найманої праці без належного оформлення трудових відносин та легалізацію «тіньової» зайнятості населення;</p> <p>12) вжиття заходів щодо своєчасної і в повному обсязі виплати заробітної плати та недопущення заборгованості з неї, серед яких;</p> <p>13) забезпечення контролю за дотриманням роботодавцями законодавства у сфері оплати праці;</p> <p>14) проведення соціального діалогу під час засідань обласної та територіальних комісій з питань погашення заборгованості з заробітної плати (грошового забезпечення) та соціальних виплат, додержання мінімальних гарантій в оплаті праці та легалізації заробітної плати з метою прийняття консолідованих рішень зі зменшення боргів на підприємствах області;</p> <p>15) активізації роботи із центральними органами виконавчої влади, у сфері управління яких перебувають розташовані на території області підприємства-боржники, щодо сприяння погашенню заборгованості з заробітної плати перед працівниками цих підприємств</p>
<i>Соціальна політика</i>	<p>1) Формування системи надання соціальних послуг відповідно до потреб населення, у тому числі шляхом модернізації існуючих і запровадження сучасних інструментів соціальної підтримки громадянам, які потребують додаткової допомоги з боку держави;</p> <p>2) забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення, своєчасності надання та виплати різних видів державної допомоги (сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, тимчасової допомоги дітям), соціальних стипендій та компенсацій, у тому числі компенсації вартості послуги з догляду за дитиною «муніципальна няня» одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка», відповідно до чинного законодавства, та із застосуванням Єдиної інформаційної системи соціальної сфери;</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Соціальна політика</i>	<p>3) забезпечення своєчасності призначення та виплати житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу;</p> <p>4) забезпечення надання державних гарантій для осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи (компенсації, допомоги, санаторно-курортне лікування, безкоштовні ліки тощо), відповідно до чинного законодавства, військовослужбовцям та звільненим з військової строкової служби;</p> <p>5) реалізація заходів Цільової програми соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1004);</p> <p>6) забезпечення виплати матеріальної допомоги відповідно до положення про надання матеріальної допомоги окремим категоріям громадян на лікування, вирішення соціально-побутових проблем тощо;</p> <p>7) охоплення реабілітаційними заходами дітей з інвалідністю; забезпечення належного функціонування мережі інтернатних закладів системи соціального захисту населення, зокрема облаштування захисних споруд</p>
<i>Підтримка внутрішньо переміщених осіб</i>	<p>1) Забезпечення ведення обліку внутрішньо переміщених осіб, видача довідок та внесення інформації про ВПО до Єдиного Web-орієнтованого інформаційного сегменту «облік ВПО»;</p> <p>2) забезпечення призначення, нарахування та виплати допомоги ВПО на проживання, відповідно до чинного законодавства;</p> <p>3) забезпечення компенсації витрат громадянам і бюджетним установам за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися з територій, де ведуться бойові дії або тимчасово окупованих населених пунктів на умовах, визначених чинним законодавством;</p> <p>4) сприяння адаптації та подальшій інтеграції ВПО, забезпечення повного їх доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, у тому числі шляхом виконання заходів Комплексної програми підтримки внутрішньо переміщених осіб у Запорізькій області на період 2025-2026 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1003, із змінами), серед яких зокрема: <i>забезпечення:</i></p> <p>5) належного облаштування місць компактного проживання ВПО та створення додаткового житлового фонду для їх розміщення, зокрема за підтримки міжнародних партнерів;</p> <p>6) надання спеціалізованої медичної допомоги, послуг з реабілітації, соціальної та/або психологічної підтримки ВПО;</p> <p>7) сприяння розвитку підприємницької ініціативи внутрішньо переміщених осіб шляхом їх залучення до отримання грантів на започаткування та розвиток бізнесу</p>
<i>Пенсійна політика</i>	<p>1) Забезпечення своєчасного фінансування виплат пенсій та грошової допомоги, проведення перерахунків розмірів пенсій;</p> <p>2) виконання планових показників з надходження до бюджету Пенсійного фонду України коштів, адміністрування яких здійснюють органи Пенсійного фонду України, та здійснення контролю за їх цільовим використанням;</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Пенсійна політика	<p><i>проведення моніторингу:</i></p> <p>3) погашення заборгованості зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та відновлення страхового стажу застрахованих осіб;</p> <p>4) відомостей реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування щодо виявлення ознак використання праці неоформлених працівників та порушень законодавства про працю;</p> <p>5) продовження валідації пенсійних справ, оцифрування та валідація справ про страхові виплати потерпілих від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання;</p> <p>6) розширення електронного документообігу при наданні послуг громадянам у сфері пенсійного забезпечення;</p> <p>7) популяризація використання електронних сервісів Пенсійного фонду України та електронних документів з Єдиного державного вебпорталу електронних послуг «Портал Дія»</p>
Гендерна політика	<p>1) Реалізація державної політики з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі;</p> <p>2) впровадження відповідних заходів Цільової комплексної програми оздоровлення та відпочинку дітей, сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми в Запорізькій області на 2022-2026 роки (рішення обласної ради від 16.12.2021 № 40, зі змінами);</p> <p>3) забезпечення функціонування спеціалізованих служб підтримки для осіб постраждалих від домашнього насильства та/або за ознакою статі;</p> <p>4) проведення інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на підвищення ролі сім'ї, забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, подолання гендерних стереотипів, запобігання проявам домашнього насильства, протидії торгівлі людьми</p>
Ветеранська політика	<p>1) Підвищення рівня соціального захисту ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, внутрішньо переміщених осіб з числа учасників бойових дій та іншим демобілізованим особам (далі – ветерани війни та члени їх сімей), які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, у тому числі в рамках виконання Цільової програми соціальної підтримки населення Запорізької області на 2025-2029 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2024 № 1004), зокрема шляхом забезпечення виплат:</p> <p>2) пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу ветеранам війни та особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;</p> <p>3) щомісячної грошової допомоги Захисникам та Захисницям України, яким встановлено статус особи з інвалідністю внаслідок війни;</p> <p>4) разової грошової допомоги колишнім військовополоненим із числа військовослужбовців Сил оборони України та демобілізованим особам, які перебували в полоні (в розмірі 50 000 грн);</p> <p>5) створення належних умов життєдіяльності та надання соціальної підтримки ветеранам війни, членам їх сімей та особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», у тому числі шляхом надання послуг професійної адаптації, грантової підтримки на відкриття та розвиток власної справи;</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Ветеранська політика</i>	<p>6) надання спеціалізованої медичної допомоги, послуг з реабілітації та психологічної підтримки ветеранам війни та членам їх сімей;</p> <p>7) подальше впровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя;</p> <p>8) розбудова мережі ветеранських просторів, зокрема створення в області ветеранського простору «VETERAN PRO», у тому числі за рахунок залучення коштів державного бюджету;</p> <p>9) забезпечення координації роботи КЗ «Запорізький обласний центр національного спротиву та ветеранської політики» ЗОР з питань підготовки громадян до національного спротиву;</p> <p>10) вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни, загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, у тому числі шляхом подальшої розбудови «Парку Честі» на о. Хортиця, Алеї пам'яті полеглих Героїв</p>
<i>Розвиток системи охорони здоров'я</i>	<p>1) Забезпечення надання мешканцям області доступної якісної безперервної медичної допомоги з урахуванням складу груп населення в умовах воєнного стану (військовослужбовці, поранені, ВПО, особи, які потребують реабілітації та паліативної допомоги);</p> <p>2) організація медичної допомоги населенню області територій, які знаходилися в зоні активних бойових дій або тимчасово окупованих (після деокупації), зокрема, мобільні бригади медичного персоналу, мобільні амбулаторії тощо;</p> <p>3) відновлення закладів охорони здоров'я області, пошкоджених під час військової агресії;</p> <p>4) поліпшення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я області (придбання медичного обладнання, у т. ч. заміна пошкодженого та втраченого обладнання, автотранспорту, медикаментів, проведення модернізації та ремонтних робіт) та забезпечення безпекових умов;</p> <p>5) збереження кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я в умовах воєнного стану з урахуванням наслідків воєнної агресії;</p> <p>6) забезпечення комунальних закладів охорони здоров'я фахівцями із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб;</p> <p>7) забезпечення надання якісних та доступних медичних послуг вагітним, роділлям, породіллям, новонародженим. Здійснення розширеного неонатального скринінгу, впровадження допоміжних репродуктивних технологій;</p> <p>8) впровадження діючих програм з психічного здоров'я та психосоціальної допомоги, зокрема, реалізація Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» та пріоритетного проєкту Міністерства охорони здоров'я України «Охорона психічного здоров'я у структурі медичної допомоги» та інше;</p> <p>9) подальший розвиток мережі закладів охорони здоров'я, які надають реабілітаційну допомогу;</p> <p>10) розширення переліку закладів охорони здоров'я, які мають договір з Національною службою здоров'я України за Програмою медичних гарантій за пакетами медичних послуг, зокрема: «Зубопротезування окремих категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» та «Стоматологічна допомога окремій категорії осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України (група послуг № 2)»;</p> <p>11) створення умов для профілактики інфекційних та неінфекційних хвороб, забезпечення імунізації населення в громадах області відповідно до оновленого Календаря профілактичних щеплень;</p> <p>12) здійснення заходів щодо раннього виявлення та лікування хворих на туберкульоз, онкологічні захворювання;</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Розвиток системи охорони здоров'я</i>	<p>13) забезпечення тестування на ВІЛ пацієнтів з групи ризику та за медичними показаннями, впровадження доконтактної та постконтактної профілактики ВІЛ-інфекції;</p> <p>14) розвиток громадського здоров'я в області та сприяння здоровому способу життя, у тому числі шляхом проведення просвітницької роботи серед різних верств населення області щодо пропаганди здорового способу життя, профілактики, діагностики та ефективного лікування певних захворювань</p>
<i>Розвиток освіти</i>	<p>1) виконання заходів Програми розвитку освіти Запорізької області на 2023-2026 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 22.02.2023 № 101, із змінами);</p> <p>2) створення безпекового середовища у закладах освіти (відкриття класів безпеки для проведення занять, послідовне дооблаштування фонду захисних споруд цивільного захисту відповідно до вимог чинного законодавства, у тому числі за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування умов у закладах загальної середньої освіти);</p> <p>3) продовження впровадження реформи шкільного харчування, у тому числі у рамках виконання завдань Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.10.2023 № 990-р;</p> <p>4) забезпечення безкоштовним харчуванням учнів 1-4 класів та дітей пільгових категорій 5-11 класів (зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних та інклюзивних класах (групах), дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» тощо);</p> <p>5) реалізація завдань, пов'язаних із проведенням в безпекових умовах національного мультипредметного тесту;</p> <p>6) відновлення, модернізація матеріально-технічної та навчальної баз закладів освіти відповідно до сучасних вимог, у тому числі шляхом реалізація реформи «Нова українська школа»;</p> <p>7) обладнання осередків викладання навчального предмета «Захист України»;</p> <p>8) розвиток сучасних напрямків позашкільної освіти з урахуванням бажань і потреб дітей, зокрема створення гуртків військово-патріотичного та національно-патріотичного спрямування;</p> <p>9) створення умов для виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти, розширення мережі інклюзивних класів, груп;</p> <p>10) підтримка обдарованих дітей та молоді;</p> <p>11) організація регулярного підвезення дітей та педагогічних працівників до закладів освіти;</p> <p>12) організація та сприяння діяльності шкільних літніх та зимових таборів системи освіти, насамперед для дітей з тимчасово окупованих територій та обдарованих дітей з метою покращення якості знань, їх психоемоційного стану тощо;</p> <p>13) розвиток спортивно-масової роботи та фізичної культури: формування інфраструктури сучасних і привабливих спортивних споруд на базі закладів освіти, масове залучення учнівської молоді до рухової активності;</p> <p>14) вжиття заходів щодо забезпечення психологічної стійкості здобувачів освіти, зокрема шляхом:</p> <p>15) організації та проведення у закладах освіти області просвітницьких та інтерактивних заходів зі збереження ментального здоров'я з метою відновлення та зміцнення здоров'я учнів;</p> <p>16) проведення навчань з надання першої психологічної допомоги педагогів та практичних психологів;</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
<i>Розвиток освіти</i>	<p>17) подальша імплементація Стратегічного плану розвитку регіональної системи професійної (професійно-технічної) освіти Запорізької області до 2027 року, зокрема приведення системи регіонального замовлення на підготовку кадрів у відповідність до вимог регіонального ринку праці, запитів роботодавців, структурних змін в економіці області та інформатизації суспільних відносин;</p> <p>18) сприяння здобуттю професійної підготовки за дуальною формою освіти, розширення видів підготовки робітничих кадрів за даною формою освіти;</p> <p>сприяння науково-інноваційній співпраці промислових підприємств із закладами вищої освіти, науковими організаціями щодо питань впровадження перспективних науково-технічних розробок у виробництво</p>
<i>Підтримка сімей, дітей та молоді</i>	<p>1) розробка та затвердження Цільової програми соціально-правового захисту дітей Запорізької області «Спільно» на 2026-2030 роки, з подальшою реалізацією відповідних завдань і заходів;</p> <p>2) забезпечення своєчасного виявлення та ефективної соціальної реабілітації дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, з метою попередження дитячої безпритульності та бездоглядності, недопущення вилучення із біологічної родини таких дітей, у тому числі із числа внутрішньо переміщених осіб;</p> <p>3) вжиття заходів щодо продовження розвитку патронату над дитиною, з метою тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин;</p> <p>4) сприяння розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі сприяння розширенню в області мережі прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;</p> <p>5) забезпечення ведення обліку дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) з територій де ведуться бойові дії, або перемістилися за межі України відповідно до категорій, визначених Порядком провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини;</p> <p>6) забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії та виконання спільного плану дій щодо захисту прав і законних інтересів дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, зокрема залишилися без батьківського піклування, зазнали або перебувають під загрозою насильства, не відвідують навчальні заклади, скоїли правопорушення чи були затримані за вживання наркотичних речовин, алкогольних напоїв, бродяжництво або жебракування;</p> <p>7) забезпечення механізму соціально-правового супроводу дітей, які перебувають у конфлікті із законом та/або проживають у сім'ях, що опинилися у складних життєвих обставинах, із забезпеченням ефективної взаємодії між службами у справах дітей, органами пробації та іншими суб'єктами соціальної роботи з метою реалізації заходів соціального та правового захисту таких дітей;</p> <p>8) здійснення методичного супроводу та координації роботи територіальних служб у справах дітей;</p> <p>9) проведення навчань, тренінгів та семінарів для фахівців, залучених до системи соціально-правового захисту дітей, з метою підвищення їх професійної компетентності та ефективності міжвідомчої взаємодії;</p> <p>10) забезпечення належної організації та проведення обласних урочистих та святкових заходів з нагоди відзначення Дня сім'ї, Дня усиновлення, Дня захисту дітей, Дня Святого Миколая, Новорічних та Різдвяних свят, та інших свят;</p> <p>11) реалізація заходів обласної цільової програми «Молодь Запорізького краю на 2022-2026 роки» (рішення обласної ради від 15.02.2022 № 66, зі змінами);</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Підтримка сімей, дітей та молоді</i>	<p>12) розробка та затвердження обласної цільової програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на 2026-2028 роки, з подальшою, з подальшою реалізацією відповідних завдань і заходів;</p> <p>13) забезпечення функціонування та розвитку КУ «Запорізький обласний центр молоді» ЗОР, у тому числі продовження робіт з реконструкції обласного молодіжного центру;</p> <p>14) підтримка молодіжних ініціатив, створення можливостей для самореалізації молоді, залучення її до соціальних процесів різних рівнів, насамперед на базі обласного молодіжного центру;</p> <p>15) сприяння розвитку молодіжних консультативно-дорадчих органів, залучення молоді до процесу прийняття рішень у сфері молодіжної політики;</p> <p>16) реалізація проєкту «Школа ідентичності»;</p> <p>17) надання фінансової підтримки переможцям обласного конкурсу «Студент року» за рахунок коштів обласного бюджету;</p> <p>18) формування та підвищення рівня компетентностей молоді та фахівців, що працюють з молоддю, зокрема в рамках реалізації програми «Молодіжний працівник»;</p> <p>19) підтримка та співпраця органів державної влади та місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства щодо національно-патріотичного виховання</p>
<i>Фізична культура та спорт</i>	<p>1) Виконання завдань і заходів Цільової програми розвитку фізичної культури і спорту в Запорізькій області на 2022-2026 роки (рішення обласної ради від 16.12.2021 № 39, зі змінами);</p> <p>2) забезпечення належного функціонування та розвитку мережі закладів фізичної культури і спорту, та розвитку інклюзивної спортивної інфраструктури на їх базі, у тому числі повноцінного функціонування КЗ «Запорізька обласна школа вищої спортивної майстерності» ЗОР;</p> <p>3) забезпечення максимальної реалізації здібностей обдарованої молоді в дитячо-юнацькому, резервному спорті, спорті вищих досягнень, створення умов для занять фізичною культурою і спортом;</p> <p>4) оновлення матеріально-технічної бази закладів фізичної культури і спорту (придбання спортивного обладнання та інвентарю), зокрема дитячо-юнацьких спортивних шкіл;</p> <p>5) залучення широких верств населення до масового спорту (у тому числі у рамках реалізації соціального проєкту Президента України «Активні парки – локації здорової України» та експериментального проєкту Міністерства молоді та спорту України щодо залучення спортивних клубів, як громадських організацій до здійснення фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності);</p> <p>6) забезпечення розвитку олімпійських, неолімпійських видів спорту та видів спорту осіб з інвалідністю та належна підготовка спортсменів, членів збірних команд області, України, які беруть участь у всеукраїнських та міжнародних змаганнях;</p> <p>7) надання фінансової підтримки за рахунок коштів обласного і місцевих бюджетів, зокрема на відзначення та заохочення спортсменів та їх тренерів, діячів фізичної культури та спорту;</p> <p>8) сприяння розвитку адаптивного спорту – спорту ветеранів війни, учасників бойових дій, забезпечення системної реабілітаційної та спортивної роботи з особами, які мають обмежені фізичні можливості;</p> <p>9) збільшення рівня охоплення громадян фізичною культурою (у тому числі у рамках мережі центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх») шляхом проведення різноманітних фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів, конкурсів, фестивалів, спортивних свят за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Культурний простір (збереження культурно-спадщини) та державно-церковні відносини</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Реалізація завдань і заходів Програми розвитку культури Запорізької області на 2026 рік (розпорядження голови облдержадміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 05.11.2025 № 1136); 2) модернізація матеріально-технічної бази закладів культури області шляхом реконструкції, капітальних і поточних ремонтів, упровадження енергоефективних технологій, у тому числі з використанням альтернативних джерел енергії, та залучення коштів міжнародної технічної допомоги; 3) організація роботи щодо створення безбар'єрного простору у закладах культури області; 4) надання закладами культури і мистецтв області якісних культурно-мистецьких та інформаційно-просвітницьких послуг, підготовка та проведення соціально-важливих культурно-мистецьких заходів міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів; 5) створення та реалізація культурно-мистецьких проєктів у закладах культури області, у тому числі спрямованих на підтримку та соціальну реінтеграцію військовослужбовців, ветеранів війни та членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення; 6) здійснення заходів з охорони та збереження культурної спадщини, культурних цінностей, зокрема: 7) забезпечення збереження державної частини Музейного фонду України, запровадження електронної системи Реєстру Музейного фонду України, облаштування спеціально обладнаних фондосховищ; 8) проведення робіт з консервації та ремонтно-реставраційних робіт на пам'ятках культурної спадщини, насамперед пошкоджених внаслідок військової агресії рф; 9) забезпечення регулярного проведення моніторингу з дотримання чинного законодавства про охорону культурної та археологічної спадщини та у разі виявлення порушень, вжиття відповідних охоронних заходів; 10) затвердження науково-проєктної документації щодо меж і режимів використання зон охорони пам'яток та занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (у разі встановлення такою документацією меж території пам'ятки місцевого значення та її зон охорони); 11) внесення об'єктів культурної спадщини до Інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр нерухомих пам'яток України»; 12) надання адміністративних послуг з видачі дозволів на консервацію, реставрацію, реабілітацію, музеєфікацію, ремонт, пристосування пам'яток місцевого значення; погодження відповідної науково-проєктної документації; 13) проведення щомісячного моніторингу щодо пошкоджень/руйнувань об'єктів культурної спадщини; 14) підтримка розвитку культур національних меншин та корінних народів шляхом збереження мови, традицій, промислів, ремесел і культури націй та народностей, що проживають на території області; 15) упередження проявів міжнаціональних, расових, міжрелігійних, міжконфесійних конфліктів
<i>Підтримка заходів оборонного спрямування, забезпечення законності та правопорядку</i>	<p>Забезпечення підтримки Збройних Сил України та інших військових формувань, оборона держави, у тому числі шляхом:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) надання шефської та іншої допомоги щодо забезпечення військових частин продовольством, пально-мастильними матеріалами, матеріально-технічними засобами, проведення робіт з реконструкції та ремонту приміщень, в яких розміщуються військові частини, у тому числі і за механізмом, визначеним постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.1998 № 1340 «Про Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним» (зі змінами);

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Підтримка заходів оборонного спрямування, забезпечення законності та правопорядку	<p>2) організація та координація робіт, пов'язаних із виконанням першочергових заходів з оперативного обладнання території, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 № 960-р;</p> <p>3) <i>реалізація заходів програм:</i> «Програма забезпечення виконання завдань в галузі оборонної роботи, здійснення заходів, пов'язаних з територіальною обороною та цивільним захистом на території Запорізької області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 75), зі змінами; «Програма сприяння розвитку матеріально-технічної бази, соціальної, інформаційної та організаційної підтримки військових частин Збройних Сил України, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України, які дислокуються на території Запорізької області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 72); «Програма забезпечення заходів мобілізації в Запорізькій області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 74); «Програма профілактики правопорушень, забезпечення громадської безпеки, розвитку матеріально-технічної бази територіальних (регіональних) підрозділів правоохоронних органів у Запорізькій області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 71); «Програма організаційного забезпечення діяльності судів Запорізької області на 2022-2026 роки» (затверджена рішенням обласної ради від 15.02.2022 № 73);</p> <p>4) виконання заходів та робіт щодо належної підготовки території області до оборони;</p> <p>5) організація охорони, оборони та протиповітряного прикриття об'єктів критичної інфраструктури й об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення області;</p> <p>6) сприяння залученню населення області до дій, спрямованих на забезпечення суверенітету і територіальної цілісності держави, підготовка мешканців області до національного спротиву;</p> <p>7) протидія найбільш актуальним для воєнного стану кримінальним правопорушенням, зокрема пов'язаним з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухових речовин, збутом наркотичних засобів тощо;</p> <p>8) створення безпечного середовища в територіальних громадах шляхом реалізації проекту «Полицейський офіцер громади»;</p> <p>9) забезпечення безпеки освітнього середовища, реалізація проєктів «Безпечна школа», «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі»;</p> <p>10) удосконалення та впровадження на території м. Запоріжжя автоматизованої системи відеоспостереження з потужною аналітичною складовою;</p> <p>11) підвищення безпеки дорожнього руху, у тому числі шляхом подальшого запровадження автоматичної фіксації порушень правил дорожнього руху</p>
Ефективне використання бюджетних коштів, податкова політика	<p>1) Забезпечення ефективної взаємодії місцевих органів виконавчої влади (військових адміністрацій), органів місцевого самоврядування та територіальних органів державної виконавчої влади у вирішенні питань наповнення бюджетів усіх рівнів, у тому числі відповідно до показників економічного розвитку;</p> <p>2) своєчасне прийняття управлінських рішень для забезпечення безперебійного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств, підтримки сектору безпеки та оборони, соціальної підтримки громадян, військових та їх сімей, задоволення життєво необхідних потреб населення територіальних громад у період воєнного стану;</p> <p>3) забезпечення економного, раціонального та результативного витрачання бюджетних коштів, з урахуванням пріоритетності та черговості проведення видатків в умовах воєнного стану, посилення контролю за дотриманням вимог законодавчо-нормативних актів щодо витрачання бюджетних коштів;</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Ефективне використання бюджетних коштів, податкова політика</i>	<p>4) зосередження бюджетних ресурсів на реалізації проєктів публічних інвестицій та регіональних програм, спрямованих на захист безпеки населення, відбудови та розвитку інфраструктури територіальних громад;</p> <p>5) проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо змін законодавства з питань формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану;</p> <p>6) підвищення рівня платіжної дисципліни та скорочення обсягів податкового боргу за рахунок посилення контролю за додержанням податкового законодавства (з урахуванням обмежень на період дії правового режиму воєнного стану в Україні), правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів податків, зборів, інших платежів;</p> <p>7) покращення податкового адміністрування, збереження партнерських відносин податкових органів з громадянами і бізнесом, забезпечення дотримання при взаємовідносинах між платниками податків та органами Державної податкової служби принципів справедливості, обов'язковості, прозорості та неупередженості;</p> <p>8) проведення заходів щодо забезпечення повного обліку власників земельних ділянок та землекористувачів;</p> <p>9) інформування платників податків про зміни у податковому законодавстві у регіональних медіа, на офіційних сайтах органів влади, державних установ, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та інших вебресурсах (зокрема на субсайті та сторінці Головного управління Державної податкової служби у Запорізькій області, соціальних мережах Facebook, YouTube)</p>
<i>Безбар'єрність та просторове планування територій</i>	<p>1) Розробка проєкту Програми комплексного відновлення Запорізької області, після деокупації територій області, зокрема (підготовка комплексу заходів для забезпечення відновлення території області, яка постраждала внаслідок збройної агресії; організація та проведення громадського обговорення проєкту Програми);</p> <p>2) надання вихідних даних для розроблення Програми комплексного відновлення території територіальної громади (її частини), погодження проєктів Програм;</p> <p>3) забезпечення додержання законодавства у сфері містобудування та архітектури, державних стандартів, норм і правил при реалізації затвердженої містобудівної документації, розроблені комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад;</p> <p>4) підготовка пропозицій щодо визначення державних інтересів для їх врахування під час розробки містобудівної документації на регіональному та місцевому рівнях;</p> <p>5) сприяння розробленню/оновленню історико-архітектурних опорних планів населених пунктів, внесених до Списку історичних населених місць України;</p> <p>6) забезпечення організаційних заходів щодо внесення органами місцевого самоврядування до Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, відомостей (в тому числі текстових та графічних матеріалів) про чинну містобудівну документацію на території Запорізької області;</p> <p>7) впровадження Містобудівного кадастру на державному рівні;</p> <p>8) продовження роботи з органами місцевого самоврядування, військово-цивільними та військовими адміністраціями з верифікації вулиць та будівель у промисловому та тестовому середовищах Єдиного державного реєстру адрес та Реєстру будівель та споруд у складі Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва;</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Безбар'єрність та просторове планування територій</i>	<p>9) виконання Плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2025 року № 374-р) та відповідного Обласного плану заходів (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 25.07.2025 № 804);</p> <p>10) масштабування проектів з облаштування безбар'єрних маршрутів у рамках флагманського проєкту «Рух без бар'єрів» з урахуванням широкого застосування цифрових інструментів; залучення приватного сектору до реалізації проектів, спрямованих на забезпечення безперешкодного доступу для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до міської інфраструктури;</p> <p>11) залучення представників інститутів громадянського суспільства до вирішення питань розвитку місцевої інфраструктури з врахуванням потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, охорони культурної спадщини тощо шляхом участі у засіданнях Комітету забезпечення доступності осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 15.12.2024 № 1120, зі змінами) та Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини в частині пам'яток архітектури та містобудування (наказ Управління містобудування та архітектури Запорізької обласної державної адміністрації від 14.11.2024 № 17-о)</p>
<i>Зміцнення громадянської стійкості та згуртованості, забезпечення захисту інформаційного простору регіону</i>	<p>Формування громадянського суспільства та забезпечення розвитку й захисту інформаційного простору, зокрема шляхом:</p> <p>1) сприяння вдосконаленню форм самоорганізації населення та зростанню ефективності діяльності інститутів громадянського суспільства під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення, відсічі зовнішньої військової агресії;</p> <p>2) забезпечення розвитку ефективних комунікацій та взаємодопомоги між органами влади, волонтерським та громадським патріотичним рухом;</p> <p>3) інформаційної підтримки проведення громадськістю різнопланових публічних заходів, спрямованих на посилення у суспільстві атмосфери стійкості та згуртованості;</p> <p>4) створення умов для конституційних прав громадян на інформацію, забезпечення відкритості та прозорості у діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування через залучення медіа до висвітлення їх діяльності з урахуванням особливостей воєнного та післявоєнного стану;</p> <p>5) реалізація завдань та заходів Програми підтримки громадянської стійкості та згуртованості у Запорізькій області на 2025-2029 роки», затвердженої розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 27.12.2024 № 1154, зокрема забезпечення проведення:</p> <p>6) всеукраїнських та регіональних інформаційно-роз'яснювальних кампаній, інформаційно-просвітницьких заходів в області щодо реалізації державної та регіональної політики;</p> <p>7) обласного форуму благодійних та волонтерських організацій;</p> <p>8) проведення інформаційних, комунікаційних кампаній, брифінгів, публічних заходів, спрямованих на зміцнення національної єдності, консолідацію та підтримку українського суспільства, протидію та нівелювання дезінформації, захист національного інформаційного простору від маніпулятивної інформації;</p> <p>9) розробка, затвердження та реалізація Програми підтримки розвитку інформаційного простору Запорізької області на 2026-2030 роки</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
<i>Екологічна безпека та охорона навколишнього природного середовища</i>	<p>1) Забезпечення функціонування в області підсистеми державної системи моніторингу довкілля у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 13.06.2024 № 684 «Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем» з метою визначення стану довкілля, прогнозування його змін, своєчасного прийняття управлінських рішень для запобігання негативним змінам та інформування населення щодо стану навколишнього природного середовища;</p> <p>2) впровадження заходів Програми державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря зони «Запорізька» (згідно постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827);</p> <p>3) продовження співпраці з суб'єктами господарювання, об'єкти яких належать до першої групи підприємств-забруднювачів повітря, з метою покращення атмосферного повітря, насамперед у м. Запоріжжя;</p> <p>4) реалізація в області заходів, спрямованих на екологічну безпеку та адаптацію до змін клімату, досягнення в області «доброго» екологічного стану, зокрема шляхом виконання вимог Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і відповідного операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р;</p> <p>5) розробка проєктів землеустрою з організації та встановлення в природі меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, оформлення охоронних зобов'язань на заповідні території;</p> <p>6) здійснення заходів щодо раціонального використання природних ресурсів в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;</p> <p>7) збереження біологічного та відновлення ландшафтного різноманіття області, у тому числі шляхом створення лісових насаджень на еродованих землях та догляд за ними;</p> <p>8) фіксування шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу внаслідок збройної агресії та передача матеріалів до правоохоронних органів для здійснення подальших юридичних дій і представлення доказової бази в міжнародних судах з метою;</p> <p>9) вжиття заходів щодо мінімізації і усунення наслідків негативного впливу на довкілля та знищення або пошкодження інфраструктурних природоохоронних об'єктів через ведення бойових дій;</p> <p>10) запобігання утворенню та зменшення обсягів утворення побутових відходів, зниження наслідків діяльності з управління побутовими відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, рециклінгу і відновленню відходів;</p> <p>11) реалізація Регіонального плану управління відходами Запорізької області до 2030 року та виконання запланованих завдань та заходів (у рамках виконання Національного плану управління відходами до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 117-р);</p> <p>12) координація реалізації заходів з ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ, у тому числі про які отримана інформація з сервісу фіксації фактів заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу «ЕкоЗагроза» та інших звернень;</p> <p>13) реалізація заходів з реконструкції каналізаційних очисних споруд та каналізаційних мереж на територіях громад Запорізького району Запорізької області, передбачених планом управління річковим басейном Дніпра на 2025-2030 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.11.2024 № 1077-р; <i>супроводження роботи:</i></p> <p>14) науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній державній адміністрації із залученням громадських організацій, з метою розв'язання екологічних проблем;</p>

Галузь/ сфера діяльності	Завдання та заходи
Екологічна безпека та охорона навколишнього природного середовища	<p>15) комісії з питань здійснення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря в Запорізькій зоні із залученням громадських організацій з метою вирішення нагальних питань стану атмосферного повітря;</p> <p>16) підготовка Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища та Екологічного паспорта області за 2025 рік і оприлюднення їх для вільного доступу задля формування екологічної культури мешканців області.</p> <p><i>У зв'язку зі збройною агресією російської федерації та тимчасовою окупацією значної частини області, більшість територій Смарагдової мережі (Emerald Network) Запорізької області, яка є частиною загальноєвропейської ініціативи зі збереження біорізноманіття, знаходиться під окупацією, що унеможливорює запровадити відповідні природоохоронні заходи.</i></p> <p><i>Слід зазначити, що виконання заходів Програми не передбачає суттєвого впливу на території Смарагдової мережі</i></p>
Техногенна безпека та цивільний захист населення	<p>1) Підвищення рівня та забезпечення постійної готовності органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту до дій, спрямованих на запобігання та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій; забезпечення гарантованої безпеки і захисту населення та територій, у тому числі шляхом:</p> <p>2) <i>реалізації заходів галузевих Програм:</i></p> <p>Програми цивільного захисту в умовах воєнного стану та в мирний час на 2023-2027 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 01.12.2022 № 550, зі змінами);</p> <p>Програми з організації рятування людей на водних об'єктах Запорізької області на 2025-2029 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 19.12.2024 № 1118);</p> <p>Програми сприяння розвитку популяризації добровольчого пожежного руху, пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони (у тому числі у складі центрів (пунктів) безпеки) в населених пунктах Запорізької області на 2024-2028 роки (розпорядження голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації 19.08.2024 № 665);</p> <p>3) розробка та реалізація заходів Програми створення, утримання та поповнення регіонального матеріального резерву для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків на 2026-2030 роки;</p> <p>4) забезпечення стабільної роботи та модернізації обласної і місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення;</p> <p>5) організація та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли внаслідок воєнних (бойових) дій, у тому числі з застосуванням засобів ураження;</p> <p>6) здійснення комплексу профілактичних заходів моніторингу, проведення навчань з попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій на об'єктах області;</p> <p>7) поповнення резерву пально-мастильних матеріалів та інших матеріальних цінностей, необхідних для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;</p> <p>8) реалізація заходів із забезпечення сталої роботи або безаварійної зупинки об'єктів критичної інфраструктури, насамперед призначених для забезпечення життєдіяльності населення, прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям на цих об'єктах;</p> <p>9) забезпечення готовності до нарощування фонду захисних споруд цивільного захисту відповідно до вимог законодавчих та нормативних актів (проведення ремонтних робіт, заміна та ремонт спеціального обладнання, укомплектування необхідним оснащенням та майном тощо);</p>

<i>Галузь/ сфера діяльності</i>	<i>Завдання та заходи</i>
<i>Техногенна безпека та цивільний захист населення</i>	<p>10) подальше створення комунальних аварійно-рятувальних служб з метою організації та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;</p> <p>11) поліпшення стану пожежної та техногенної безпеки в населених пунктах області, у тому числі шляхом створення (побудови) нових місцевих пожежно-рятувальних підрозділів;</p> <p>12) сприяння утворенню у територіальних громадах центрів безпеки та підрозділів місцевої пожежної охорони у їх складі, для забезпечення оперативного реагування на надзвичайні події та ситуації;</p> <p>13) проведення інформаційно-просвітницької та профілактичної роботи з попередження виникнення пожеж, випадків загибелі та травмування людей на них</p>

Зв'язок з іншими документами державного планування:

Завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх досягнення, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р;

Стратегія людського розвитку (Указ Президента України від 02.06.2021 № 225);

Національна економічна стратегія на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179, із змінами);

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 року № 940);

План заходів на 2025-2027 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2025 р. № 1047-р;

Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року, затверджена рішенням обласної ради від 12.12.2019 № 134;

Чинні Стратегії розвитку та Плани заходів з реалізації Стратегій розвитку районів територіальних громад Запорізької області та м. Запоріжжя;

План заходів з реалізації Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.06.2024 № 588-р;

Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій Запорізької області на 2026-2028 роки, затверджений розпорядженням голови обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 01.09.2025 № 919;

Бюджетна декларація на 2025-2027 роки, схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 751;

Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р;

Національний план управління відходами до 2033 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 № 1353-р);

План управління річковим басейном Дніпра на 2025-2030 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.11.2024 № 1077-р);

План управління річковим басейном річок Приазов'я (розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.11.2024 №1079-р).

Основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2025-2028 роки, схвалені постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2025 року № 946, за сценарієм 2, який передбачає більш тривалі строки військових дій із відповідними наслідками для економіки (на підставі протокольного рішення від 06.08.2025 № 10 щодо використання Міністерством фінансів України макроекономічних показників під час підготовки проєкту Державного бюджету на 2026 рік);

Програма розроблена із урахуванням норм, положень, зокрема:

Законів України: «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про управління відходами», «Про основні засади державної кліматичної політики», «Про Державний бюджет України на 2026 рік», «Про засади державної регіональної політики»;

Водного кодексу України (від 06.06.95 № 213/95-ВР);

Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації (постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326, із змінами);

Методичні рекомендації щодо врахування кліматичного компонента в документах державного планування та під час здійснення стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля (наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 31.10.2024 № 1382);

Методики визначення шкоди та збитків завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міністерства аграрної політики та продовольства від 18.05.2022 № 295);

Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 № 414);

Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.10.2022 № 424);

Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності (спільний наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223).

Реалізація Програми забезпечується спільною роботою облдержадміністрації з іншими органами виконавчої влади області, територіальними органами центральних органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в

співпраці з представниками бізнесу, науки та громадськими організаціями.

Програма як прогностичний документ місцевого рівня не передбачає фінансування. Одним із основних інструментів реалізації завдань Програми є виконання заходів обласних цільових, регіональних програм, чинних законодавчих і нормативно-правових актів, Середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій області на 2026-2028 роки та Єдиного проектного портфелю публічних інвестицій області.

Вектор Програми націлений на: подолання наслідків та стабільне функціонування економіки області у воєнний (післявоєнний) період (зокрема відбудову виробничої, транспортної, соціальної та іншої критичної інфраструктури); забезпечення гідного рівня та безпечних умов життя населення, у тому числі шляхом використання внутрішніх і зовнішніх можливостей регіону; створення сприятливих умов для діяльності усіх суб'єктів господарювання; належну взаємодію органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Процедура СЕО дає можливість оцінити наслідки реалізації Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, розробити заходи із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків її здійснення.

II. Характеристика поточного стану довкілля Запорізької області

Запорізька область, як регіон із традиційно потужним індустріально-промисловим комплексом, належить до територій із підвищеним техногенним навантаженням.

В області зосереджені підприємства чорної та кольорової металургії, підприємства теплоенергетики, хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу. Стан довкілля області формується під значним антропогенним впливом суб'єктів господарювання, що призводить до значного техногенного навантаження на довкілля області, спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну.

З початком повномасштабної війни в Україні більшість підприємств області вимушені були призупинити свою виробничу діяльність, деякі з них – працювати не на всю потужність, запровадити не повний робочий час. Деякі підприємства скористалися програмою релокації бізнесу та перемістили виробничі потужності на більш безпечні території.

Інформація з обмеженим доступом².

---

² – стаття 16 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Необхідно підкреслити, що наближеність лінії фронту кратно підвищує системні ризики, обсяги руйнувань та збитків.

Так, за даними звіту Світового банку «Четверта швидка оцінка шкоди та потреб в Україні» (Fourth Rapid Damage and Needs Assessment) збитки Запорізької області складають 61,2 млрд дол. США і є найбільшими серед прифронтових регіонів.

Війна і надалі загрожує довгостроковим зниженням економічного потенціалу країни, регіонів (зокрема, через втрати територій і виробництв, відтоку людського капіталу, прискорення депопуляції населення, у тому числі внаслідок вимушеної міграції людей тощо).

Водночас також залишається значним вплив зовнішніх чинників на розвиток національної економіки (залежність від рівня глобальної економічної активності), що також віддзеркалюється на економіці регіонів.

Зокрема, Світовий банк знизив свої прогнози щодо зростання майже в 70 % усіх економік. Очікується, що у 2025 році світове економічне зростання зменшиться до 2,3 %. Це найповільніші темпи глобального зростання за останні 17 років .

Швидкість повернення економіки до нормальних умов функціонування безпосередньо залежатиме від характеру й тривалості бойових дій.

Певні ознаки відновлення виробництва у промисловому секторі було зафіксовано у 2024 році. Передусім, це відбулося завдяки бізнес-структурам, які виявились найбільш гнучкими в прийнятті рішень. За результатами комплексу реалізованих рішень (на тлі функціонування морського коридору для експорту продукції гірничо-металургійної галузі) було збільшено виробництво на ряді провідних підприємств області.

Незважаючи на незворотні втрати виробничих потужностей, Запорізька область залишається «традиційно індустріальною»: за останніми статистичними даними найбільше доданої вартості створювалось промисловістю – понад 41 %.

Інформація з обмеженим доступом².

Також взаємозалежні стан економіки та екології регіону.

З початком бойових дій через спад промислового виробництва у 2022-2023 роках фіксувалося зниження викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел. Так, обсяг викидів в *атмосферне повітря* від стаціонарних джерел у 2022 році зменшився на 56,8 % порівняно з 2021 роком (склав 64,07 тис. т), у 2023 році – на 19 % (склав 52,11 тис. т).

Проте у 2024 році обсяг викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел збільшився на 3,8 % порівняно з 2023 роком та склав 54,075 тис. т, що є відображенням відновлення виробництва у промисловому секторі, яке відбувалося у 2024 році.

Водночас, основною причиною забруднення атмосферного повітря залишаються застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства і які вже не в змозі забезпечити дотримання встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Основні підприємства міста побудовані в тридцяті роки минулого століття й функціонують по теперішній час.

Крім того, великі обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря потрапляють від неорганізованих джерел та збільшення кількості і погіршення технічного стану автомобільного парку, які сприяють значній загазованості житлових районів.

На сьогодні до наявних екологічних ризиків додалися наслідки повномасштабної війни, що проявляються у щоденному забрудненні атмосферного повітря через вибухи та пожежі внаслідок бойових дій, засміченні земельних ресурсів, негативному впливі на водні об'єкти, лісові масиви, природно-заповідний фонд та об'єкти тваринного світу.

Детонація ракет, артилерійських снарядів та мін утворює низку хімічних сполук – чадний і вуглекислий газ, водяна пара, оксид азоту та азот, які забруднюють повітря, воду та землю.

Також, масові ракетні обстріли призводять до блекаутів та запровадження аварійних та віялових відключень світла, через що використовуються альтернативні джерела електроенергії – дизельні або бензинові генератори.

Двигуни внутрішнього згоряння, що використовуються у генераторах, забруднюють довкілля шкідливими речовинами (оксид вуглецю, чадний газ, сажа, оксиди азоту та дрібнодисперсний пил), які впливають на здоров'я людей.

Масштабність антропогенного навантаження на атмосферне повітря продовжує позначатися на обсягах викидів та змінює їх структуру.

На сьогодні оцінювання якості повітря над територією Запорізької області доступна за даними дистанційного зондування землі. Відповідно до узагальнених даних супутника Sentinel-5P рівні забруднення повітря такими речовинами як діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю, озон та формальдегід мають незначні зміни у порівнянні із періодом до 2022 року.

Оксид азоту (NO₂) – забруднювач, який викидається переважно з антропогенних джерел, зокрема внаслідок спалювання викопного палива, на транспорті, у виробництві енергії та у важкій промисловості. Супутникові спостереження за змінами в концентрації NO₂ вказують на зміни в економічній активності, промислового виробництва та мобільності людей.

Найвищі значення діоксиду азоту (NO₂) типово спостерігаються над м. Запоріжжя. Загальний вміст над територією міста досягає 5,0*10⁻⁵ моль/м², що вдвічі перевищує фонові значення поза населеними пунктами на території області. Північна частина Запорізької області характеризується вищими концентраціями діоксиду азоту (NO₂), ніж південна частина. Це є наслідком як більших викидів міст північної частини області, так і активним перенесенням забруднення із сусідніх областей. Дані щодо інших речовин потребують обов'язкового уточнення наземними вимірюваннями і є індикативним показником.

Наземне вимірювання показників стану атмосферного повітря здійснюється Запорізьким обласним центром з гідрометеорології та Державною установою «Запорізький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України».

Зокрема, протягом 9 місяців 2025 року за результатами проведених Запорізьким обласним центром з гідрометеорології спостережень за забрудненням атмосферного повітря щомісячно відмічалось перевищення максимально-разових гранично-допустимих концентрацій (далі – ГДК) по пилу, фенолу та сірководню. Проте, зменшилась порівняно з аналогічним періодом 2024 року кількість попереджень про очікуване високе забруднення повітря, зокрема, за результатами проведених спостережень передано 40 попереджень про несприятливі метеорологічні умови (за відповідний період 2024 року – 46 попереджень).

За інформацією Державної установи «Запорізький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» протягом 9 місяців 2025 року зареєстровано 221 перевищення максимально- разових ГДК

забруднюючих речовин (за аналогічний період 2024 року – 218 випадків перевищення).

Державний моніторинг якості повітря в м. Запоріжжя проводиться Запорізьким центром гідрометеорології на 5-ти стаціонарних постах спостереження за станом забруднення навколишнього природного середовища, з періодичністю відбору проб 5 днів на тиждень, 3-4 рази на добу.

Так, у м. Запоріжжя середньомісячні концентрації шкідливих речовин перевищують середньодобові максимально-разові ГДК по діоксиду азоту, фенолу, формальдегіду та пилу. Зокрема, у вересні 2025 року середньомісячна концентрація пилу перевищувала середньодобову ГДК в 1,1 раза.

Руйнування системи *управління відходами*, спричинене війною (а саме: втрата спеціалізованого автотранспорту та обладнання, ускладнення логістики), унеможливорює у повному обсязі збір та транспортування відходів, призводить до випадків хаотичного розміщення побутових, промислових та інших відходів. Внаслідок бойових дій іноді громади вимушено розміщують відходи біля населених пунктів на несанкціонованих сміттєзвалищах, що призводить до екологічної небезпеки для навколишнього природного середовища, порушення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення.

Виробнича діяльність підприємств безпосередньо пов'язана з утворенням відходів. Протягом 2024 року на основних підприємствах-забруднювачах у Запорізькій області утворено 786,9 тис. тонн відходів, що на 9,4 % більше ніж у 2023 році.

Поглиблює ситуацію з накопиченням відходів утворення відходів руйнації. Так, з початку російського вторгнення в області зафіксовано часткове пошкодження або повне руйнування понад 16,7 тис. цивільних об'єктів, зокрема: об'єктів житлової забудови – понад 9,8 тис., промисловості та транспортної інфраструктури – майже 6,3 тис.

Території громад регіону знаходяться під постійними обстрілами (ще раз варто зазначити, що інтенсивність обстрілів Запорізького регіону за 2025 рік зросла майже вдвічі), тому в більшості випадків (зокрема, окрім м. Запоріжжя) відходи від руйнувань залишаються за місцем їх утворення, враховуючи ситуацію з безпеки.

Натепер, на території Біленьківської та Широківської сільських рад, Тернуватської селищної ради та м. Запоріжжя визначені місця тимчасового зберігання відходів руйнації. За даними територіальних громад, на місцях тимчасового зберігання станом на 01.11.2025 розміщено 58,4 тис. тонн відходів від руйнувань, у т. ч. за 10 місяців 2025 року утворено 19,5 тис. тон відходів руйнувань, що вже у 1,5 рази більше ніж за 2024 рік.

На території Запорізької міської громади розміщено один діючий полігон твердих побутових відходів, на якому здійснюється захоронення відходів з територій громад Запорізького району. Обсяг відходів, що потрапили на полігон для захоронення, за 2024 рік складає 231,0 тис. тонн, що 14,6 % більше ніж за 2023 рік.

За 9 місяців 2025 року на підконтрольній Україні території області виявлено 650 несанкціонованих сміттєзвалища загальною площею 81,1 га, ліквідовано 580

звалищ загальною площею 80,3 га.

Для задоволення потреб населення та галузей економіки з *підземних водоносних горизонтів та природних водних об'єктів* у 2024 році забрано 153,97 млн куб. м води, у тому числі з поверхневих джерел – 153,60 млн куб. м, з підземних джерел – 0,36 млн куб. м; використано – 123,01 млн куб. м води.

Упродовж 2024 року у поверхневі водні об'єкти області було відведено 98,4 млн куб. м зворотних вод (на рівні 2023 року), з них 0,2 млн куб. м забруднених. Обсяг відведення забруднених зворотних вод до водних об'єктів області складає 0,2 % від загального обсягу скидання.

Державний моніторинг вод на території Запорізької області здійснюється Басейновим управлінням водних ресурсів річок Приазов'я, Запорізьким обласним центром з гідрометеорології, Державною екологічною інспекцією Південного округу, якими за результатами досліджень протягом 9 місяців 2025 року зафіксовано перевищення нормативів ГДК та гігієнічних нормативів якості води для господарсько-побутового водокористування за показниками біологічного споживання кисню, водневого показника, хімічного споживання кисню, нітрогену амонійному, мінералізації та заліза загального.

Водночас, якість води Дніпровського водосховища та річки Дніпро (нижній б'єф) залежить від сезонів року, погодних умов, фази гідрологічного режиму у створі спостереження та прийнятих Міжвідомчою комісією рішень з режиму роботи водосховищ Дніпровського каскаду, а також від проходження весняного водопілля.

На території Каховського водосховища, починаючи з 06 червня 2023 року, спостерігається складна гідрологічна ситуація техногенного характеру, яка пов'язана з підривом греблі Каховської ГЕС, що є найбільшим проявом військового екоциду, який має катастрофічні екологічні наслідки.

Мілководна частина вершини Каховського водосховища, озера о. Хортиця та Балабинська затока відрізані від русла Дніпра. Знищена унікальна екосистема НПП «Великий луг» у Василівському районі, плавнева зона Каховського водосховища та острова Хортиця.

Після підриву греблі Каховської ГЕС внаслідок відсутності водного сполучення з р. Дніпро та значним обмілінням озер виникла масова загибель водних біоресурсів, загибель донної рослинності в заплаві частині о. Хортиця на загальній площі 85,9 га. Загальна сума розрахованих збитків території заказника з початку збройної агресії РФ станом на 01.11.2025 складає 1,5 млрд грн.

Наслідки руйнування Каховської ГЕС триватимуть десятиліттями, а повне відновлення регіону можливе після деокупації територій та ліквідації наслідків бойових дій.

Станом на 01.01.2025 на території Запорізької області обліковується 348 територій та *об'єктів природно-заповідного фонду* загальною площею 138,2 тис га, з них 24 – території загальнодержавного значення та 324 – місцевого значення. Відсоток заповідності області становить 5,07 %. Проте, майже 95 % заповідних територій області знаходяться на тимчасово окупованій території.

Внаслідок бойових дій збільшується пожежна небезпека у лісових масивах та степу, у тому числі на територіях природно-заповідного фонду, що призводить до

знищення особливо цінних екосистем регіону. В межах національних природних парків, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, здійснюється несанкціонований вилов водних біоресурсів, браконьєрський відстріл тварин та пернатих.

За підсумками січня-жовтня 2025 року розроблено та затверджено 13 положень про території та об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення (у новій редакції) та відповідно до них оформлено 16 охоронних зобов'язань.

Інформація з обмеженим доступом².

Повномасштабна російська агресія триває та продовжує завдавати втрат навколишньому середовищу, загальний масштаб яких наразі об'єктивно оцінити важко.

Довкілля часто називають мовчазною жертвою війни.

1. Географічне розташування та кліматичні особливості території

Запорізька область розташована на південному сході України та займає, головним чином, лівобережну частину басейну нижньої течії Дніпра.

Область знаходиться на півдні Східноєвропейської рівнини в степовій зоні з характерним рівнинним ландшафтом.

Межує:

на півночі і північному заході з Дніпропетровською областю;

на заході з Херсонською областю;

на сході з Донецькою областю;

на півдні її побережжя омиває Азовське море.

Для області характерні переважно чорноземні ґрунти. Рельєф Запорізької області складається з двох виразних геоморфологічних частин: окраїн Приазовської і Придніпровської височин, що геоструктурно відповідають південно-східній частині Українського кристалічного масиву і окраїн приморських (Приазовської та Причорноморської) рівнин, які розташовані в

межах Причорноморської западини. Ці дві геоморфологічні одиниці ніби зв'язуються третьою — Запорізькою внутрішньою рівниною.

Умовно область поділяється на три природно-сільськогосподарські зони:

зону степу (50,8 %),
степну посушливу (34,8 %),
сухостепову (14,4 %).

Територія Запорізької області розділена на два водозабірні басейни: Басейн р. Дніпро та басейн Азовського моря.

Запорізька область розташована в степовій зоні на півдні України. Клімат області – степовий атлантико- континентальний. Характер атмосферної циркуляції визначається частою зміною циклонів та антициклонів. Циклони приходять протягом року із заходу, північного та південного заходу та з півдня. Вони приносять з собою морські повітряні маси з Атлантики і Арктики. Вториння континентальних повітряних мас із Азії (антициклони) обумовлює взимку різкі похолодання, а влітку – засуху.

Календарна зима 2023-2024 років була однією із найтепліших за весь період метеорологічних спостережень. Таке аномальне тепло взимку було обумовлене надходженням на територію України теплих вологих повітряних мас з Атлантики. Метеорологічна зима, яка характеризується стійким переходом середньої добової температури повітря через 0° та нижче, спостерігалась лише 18 днів - з 8 до 25 січня. Середня температура повітря зимового періоду була на 3,4° вище за норму і дорівнювала 1,8° тепла. Було встановлено 5 рекордів максимальної добової температури повітря.

Найхолодніше було 13 січня, коли температура повітря вночі знизилась до 16,1° морозу. Найтепліше було 14 лютого, коли максимальна температура повітря вдень досягла 13,6° тепла.

За зиму випало 141 мм опадів, що відповідає 112 % кліматичної норми.

Максимальна висота снігового покриву становила 11 см.

У березні більшу частину часу спостерігалась помірно тепла та тепла погода, а в останні дні місяця температура повітря досягла рекордних значень.

Середня місячна температура повітря була на 2,2° вище за норму і дорівнювала 5,6° тепла. В найтепліші дні середня добова температура перевищувала багаторічні значення на 7-8°, вдень повітря прогрівалось до 20-25° тепла. 29 та 31 березня були встановлені нові добові температурні рекорди, вдень температура повітря прогрівалась до 22-25° тепла, що перевищило абсолютні добові температурні максимуми у ці дні на 2-3°. Максимальна швидкість вітру досягала 15 м/с. За місяць випало 20 мм опадів, що відповідає 48 % кліматичної норми.

Квітень відзначився надзвичайно теплою погодою. Середня місячна температура повітря була на 5,1° вище за норму і дорівнювала 15,8° тепла. В найтепліші дні середня добова температура перевищувала багаторічні значення на 7-10°, вдень повітря прогрівалось до 23-28° тепла. В найхолодніші ночі мінімальна температура повітря знижувалась до 3-8° тепла, а середня добова температура у ці дні була в межах норми. Були встановлені 4 нові добові температурні рекорди. Вдень повітря прогрівалось до 26-28° тепла, що

перевищило абсолютні добові температурні максимуми на 1-2°. Максимальна швидкість вітру досягала 18 м/с. За місяць випало 24 мм опадів, що відповідає 59 % кліматичної норми.

Травень відзначився мінливою погодою та коливаннями температури повітря. Середня місячна температура повітря була на 0,5° нижче за норму і дорівнювала 16,5° тепла. В найтепліші дні середня добова температура перевищувала багаторічні значення на 3-4°, вдень повітря прогрівалось до 25-30° тепла. В найхолодніші ночі мінімальна температура повітря знижувалась до 3-8° тепла, а середня добова температура у ці дні була на 3-5° нижче за норму.

Максимальна швидкість вітру досягала 15 м/с. За місяць випало 22,5 мм опадів, що відповідає 51 % кліматичної норми.

Погодні умови червня у більшості часу формувались у малоградієнтних полях зниженого або підвищеного тиску. В окремі дні, внаслідок впливу циклонів та атмосферних фронтів, спостерігались грози та дощі. У червні спостерігалась надзвичайно тепла погода в першу декаду місяця, в решту часу переважала помірно тепла погода. Середня місячна температура повітря була на 2,5° вище за норму і дорівнювала 23,8° тепла. В найтепліші дні середня добова температура перевищувала багаторічні значення на 4-6°, вдень повітря прогрівалось до 32-34° тепла. В найхолодніші ночі мінімальна температура повітря знижувалась до 14-16° тепла, а середня добова температура була в межах норми. 5 червня був встановлений новий добовий температурний рекорд: вдень повітря прогрівалось до 32,5° тепла, що перевищило абсолютний добовий температурний максимум у цей день у 1948 році на 1,5° відповідно. Максимальна швидкість вітру досягала 15 м/с. За місяць випало 53 мм опадів (з них 44,8 мм у другій декаді), що відповідає 86 % кліматичної норми.

Липень відзначився надзвичайно тривалою спекотною і сухою погодою та став найтеплішим за увесь період спостережень. Довготривала виснажлива спека була обумовлена дією блокуючого антициклону над Європою. На висотах встановились південні та південно-західні повітряні потоки, з якими на територію України надходили тропічні повітряні маси. Середня місячна температура повітря була на 4,0° вище за кліматичну норму і дорівнювала 27,5° тепла, що перевищило історичний показник 2001 року на 0,9°. У липні було встановлено 10 температурних рекордів. Протягом 27 днів у липні максимальна температура повітря перевищувала відмітку +30°, в найспекотніший період 15-18 липня її значення досягали відмітки +38+39°. Загальна кількість опадів за місяць становила 27,6 мм (53 % від місячної норми), з яких 25,5 мм випало вдень 5 липня за 1 годину 20 хвилин. Максимальна швидкість вітру у липні досягала 13 м/с.

Серпень став одним із найпосушливіших місяців за увесь період спостережень. Загальна кількість опадів за місяць склала усього 0,3 мм, що відповідає 0,8 % від місячної норми. Причиною такої посушливої погоди стало приземне поле високого тиску над Європою, яке протягом усього місяця блокувало просування на континент північно-західних циклонів. Середня місячна температура повітря була на 2,5° вище за кліматичну норму і дорівнювала 25,3° тепла. В найспекотніші дні середня добова температура перевищувала багаторічні

значення на 5-8°, вдень повітря прогрівалось до 34-36° тепла. Максимальна швидкість вітру у серпні досягала 16 м/с.

Вересень відзначився дуже теплою і сухою погодою та став найтеплішим за увесь період спостережень. Середня місячна температура повітря була на 4,6° вище за норму і дорівнювала 21,6° тепла, що перевищило історичний показник 1994 року на 0,5°. Високий температурний режим забезпечили південні та південно-східні повітряні потоки, з якими до нашого регіону переносилось сухе тропічне повітря. Середня добова температура повітря спостерігалась в діапазоні 18-27° тепла. Були встановлені 3 перевищення абсолютних значень середньої добової температури повітря. Максимальна швидкість вітру у вересні досягала 19 м/с. За місяць випало 31 мм опадів (70 % від місячної норми), з яких 15,7 мм випало вночі 10 вересня.

У жовтні більшість часу спостерігалась тепла суха погода. Причиною такої погоди стало блокування полем високого тиску над Європою переміщення північно-західних циклонів. Така синоптична ситуація сприяла переносу в верхніх шарах атмосфери теплого тропічного повітря з півдня та південного сходу. Середня місячна температура повітря була на 2,4° вище за норму і дорівнювала 12,7° тепла. В найтепліші дні середня добова температура повітря перевищувала багаторічні значення на 5-7°, вдень повітря прогрівалось до 25-27° тепла. 13 жовтня відбувся стійкий перехід середньої добової температури повітря через 15° у бік зниження (кінець літа), що на 18 днів пізніше звичайних строків. Максимальна швидкість вітру у жовтні не перевищувала 13 м/с. За місяць випало 22,3 мм опадів, що відповідає 60 % від місячної норми.

Листопад відзначився мінливою погодою та коливаннями температури повітря. Середня місячна температура повітря у місті Запоріжжя була на 0,6° вище за норму і дорівнювала 4,4° тепла. В найтепліші дні середня добова температура повітря перевищувала багаторічні значення на 4-5°, вдень повітря прогрівалось до 15-17° тепла. Максимальна швидкість вітру у листопаді сягала 16 м/с. За місяць випало 42,6 мм опадів, що в межах місячної норми.

Грудень відзначився помірно теплою та вологою погодою у першу половину місяця, друга половина була дуже теплою. Середня місячна температура повітря у місті Запоріжжя була на 2,5° вище за норму і дорівнювала 1,8° тепла. В найтепліші дні середня добова температура повітря перевищувала багаторічні значення на 5-7°, вдень повітря прогрівалось до 6-8° тепла. Максимальна швидкість вітру у грудні сягала 19 м/с. За місяць випало 21,1 мм опадів, що відповідає 47 % від місячної норми.

2. Атмосферне повітря

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами по Запорізькій області у 2024 році склали 54,075 тис. т (у 2023 році – 52,11 тис. т). В структурі викидів значну частину складають оксид вуглецю діоксид та інші сполуки сірки, оксиди азоту, та речовини у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом. Структура викидів основних забруднюючих речовин в атмосферне повітря Запорізької області у 2024 році наведена у додатку (рисунок 1).

Викиди основних забруднюючих речовин, діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів у 2024 році³

Таблиця 2

	Обсяги викидів	у % до 2023 р.
Усього, т	54075	103,77
у тому числі		
метали та їх сполуки	124,3	131,95
метан	215,4	146,43
неметанові леткі органічні сполуки	348,2	77,48
оксид вуглецю	42264,7	104,43
діоксид та інші сполуки сірки	4198	100,01
сполуки азоту	3596,2	99,89
речовини у вигляді твердих суспендованих частинок	3192,4	103,66
стійкі органічні забруднювачі	53,3	98,70
Крім того, діоксид вуглецю, млн.т	7,1	102,9

Незначне збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2024 році у порівнянні з 2023 роком обумовлене, головним чином, відносною стабілізацією ланцюгів постачання, збуту продукції промислових підприємств, розташованих у м. Запоріжжя.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря свідчить про збільшення на 3,8 % обсягів викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2024 році у порівнянні з 2023 роком. Збільшення відбулось за рахунок часткового поновлення роботи виробництв. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по Запорізькій області, у т.ч. стаціонарними джерелами наведена у додатку (рисунки 2, 3).

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, харчової промисловості, на які припадає приблизно 90,0 % викидів всіх забруднюючих речовин. Структура викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по основним видам економічної діяльності Запорізької області наведена у таблиці 3 та додатку (рисунок 4).

³ - дані можуть бути уточнені.

**Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
за видами економічної діяльності за 2024 рік⁴**

Таблиця 3

	Код за КВЕД- 2010	Кількість викидів забруднюючих речовин і парникових газів		Крім того, кількість викидів діоксиду вуглецю	
		т	2024 % до 2023	т	2024 % до 2023
Усі види економічної діяльності		54075,0	103,8	7125662,7	103,8
Сільське, лісове та рибне господарство	A	72,0	110,6	282,4	96,6
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	83,4	89,0	–	–
Переробна промисловість	C	53490,3	104,0	7091706,4	104,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	154,2	62,3	28543,9	60,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	28,4	97,3	25,9	6,6
Будівництво	F	5,3	20,8	–	–
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	23,2	98,1	2,2	286,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	115,1	123,7	1611,8	61,2
Тимчасове розміщення й організація харчування	I	–	–	–	–
Інформація та телекомунікації	J	–	–	–	–
Фінансова та страхова діяльність	K	0,2	390,5	36,0	–
Операції з нерухомим майном	L	0,3	–	397,9	–
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	23,2	141,7	83,5	179,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	–	–	–	–
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	20,0	143,8	1180,7	147,0
Освіта	P	56,7	67,3	1051,4	78,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	2,7	77,0	740,6	118,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	–	–	–	–
Надання інших видів послуг	S	–	–	–	–

⁴ – інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування становив 62,8%). Дані можуть бути уточнені.

Інформація з обмеженим доступом².

Моніторинг за станом атмосферного повітря проводиться Державною установою «Запорізький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» (далі - Центр) та Запорізьким обласним центром з гідрометеорології.

Впродовж 2024 року лабораторіями Центру відібрано та досліджено 983 проби атмосферного повітря, з них у 201 виявлені перевищення максимально-разових концентрацій забруднюючих речовин, відсоток відхилення від нормативних показників склав 20,45 %. Найбільші перевищення гранично-допустимих концентрацій забруднюючих речовин визначалось у Заводському (58,1 % від загальної кількості проб по району), Дніпровському (30,69 %), Шевченківському (26,67 %), Олександрівському (25,9 %), Вознесенівському (24,85 %), Комунарському (24,24 %) районах м. Запоріжжя. В Хортицькому районі міста відхилень від нормативних показників не реєструвалось. Динаміка перевищень ГДК забруднюючих речовин в житловій забудові міста Запоріжжя за кілька років наведено у таблиці 4.

***Динаміка перевищень ГДК забруднюючих речовин
в житловій забудові міста Запоріжжя***

Таблиця 4

Рік	% перевищень ГДК
2020	7,70
2021	4,80
2022	1,3
2023	2,0
2024	3,9

Оцінка стану якості атмосферного повітря за 2024 рік здійснювалась за середньомісячними концентраціями у кратності перевищень середньодобових гранично - допустимих концентрацій (ГДК) по пріоритетним забруднюючим речовинам. Пріоритетними забруднюючими речовинами вважались ті речовини, які вносять найбільший вклад в забруднення атмосферного повітря міста і контролювались на стаціонарних постах спостережень за забрудненням атмосферного повітря.

Перелік основних забруднюючих речовин у атмосферному повітрі міста Запоріжжя та динаміка їх концентрації (в кратності ГДК) за кілька років наведено у таблиці 5.

Динаміка середньорічних концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Запоріжжя, (у кратності ГДК), мг/м³

Таблиця 5

Забруднюючі речовини	Рік				
	2020	2021	2022	2023	2024
Двоокис азоту	1,8	1,8	1,2	1,5	1,7
Двоокис сірки	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Окис азоту	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8
Окис вуглецю	0,4	0,4	0,4	0,4	0,2
Пил	0,7	0,9	0,7	0,7	0,8
Фенол	2,0	2,0	1,7	1,7	2,0
Фтористий водень	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0
Хлористий водень	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Формальдегід	1,7	1,7	1,7	2,0	2,0
Сульфати розчинені	-	-	-	-	-
Сірководень	-	-	-	-	-

Основний внесок відхилень від нормативних показників вмісту забруднюючих речовин в атмосферне повітря становили: сірководень (27,09 %), фенол (19,4 %), формальдегід (11,88 %) та пил недиференційований за складом (7,54 %).

Багаторічний моніторинг якості атмосферного повітря свідчить про стабільно високе його забруднення як на межі санітарно-захисних зон, так і в житлових районах.

Запоріжжя – єдине місто в області, де проводяться дослідження стану атмосферного повітря по постах спостереження забруднення (ПСЗ). Систематичні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі м. Запоріжжя проводяться Запорізьким обласним центром з гідрометеорології на 5 стаціонарних постах. Схема постів спостереження стану атмосферного повітря у м. Запоріжжя наведена у додатку (рисунок 5).

У порівнянні з попереднім роком не змінився вміст у повітрі діоксиду сірки, хлористого водню та формальдегіду. Разом з цим, збільшився вміст діоксиду азоту, окису азоту, окису вуглецю, пилу та фенолу. Високі та екстремально високі рівні забруднення повітря в м. Запоріжжя протягом 2020-2024 років не зареєстровані.

Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Однією з характеристик забруднення атмосферного повітря є рівень радіації. Запорізький обласний центр з гідрометеорології ЦГМ у 2024 році проводив спостереження за потужністю експозиційної дози гамма-випромінювання на місцевості в районі метеомайданчика на метеорологічній станції, яка розташована на території м. Запоріжжя. Де, у середньому за 2024 рік, зафіксовано 13 мкР/год потужності експозиційної дози гамма-випромінювання, що відповідає рівню природного фону до аварії на Чорнобильській атомній електростанції. Для порівняння, за результатами щоденних вимірювань потужності експозиційної

доза за період 1991-2024 рр. спостерігалось від мінімально 5 мкР/год до максимально 25 мкР/год.

Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Вплив конкретних забруднюючих речовин на здоров'я населення залежить, в першу чергу, від їх концентрації і за умови не перевищення гранично-допустимих концентрацій несе мінімальні загрози здоров'ю людини.

Разом з цим, забруднення атмосферного повітря може спричиняти гостру і хронічну, специфічну і неспецифічну дію на організм людини. Може збільшуватись кількість хворих з гіпертонічною хворобою, злоякісними новоутвореннями, патологією органів дихання. Частіше реєструється ексудативний діатез, алергічний дерматит, гострі респіраторні захворювання з астматичним компонентом, набряк Квінке, бронхіальна астма.

Присутність в атмосферному повітрі комбінацій хімічних речовин може викликати синергічну дію шкідливих інгредієнтів. Збільшення у населення промислових міст частоти неспецифічної легеневої патології, особливо хронічного бронхіту, який онкологи розглядають як передраковий стан, дає підставу вважати, що забруднення атмосферного повітря, провокуючи хронічні запальні захворювання легень, можуть бути однією з причин підвищення ризику захворювання на рак легенів.

Зокрема, забруднення повітря може ускладнювати перебіг захворювань. Відомо, що автотранспорт є одним з вагомих забруднювачів атмосферного повітря багатьох країн світу, у тому числі і в Україні. Викиди автотранспортних засобів особливо небезпечні тому, що здійснюються в безпосередній близькості від тротуарів у зоні активного пішохідного руху (для міст та сіл) та вздовж трас (зелені зони доріг). Найбільша кількість забруднюючих речовин виділяється за перемінних режимів роботи двигуна, зокрема під час пуску й зупинки, а також під час роботи в холостому режимі. Тому, в містах максимальна концентрація небезпечних речовин спостерігається на перехрестях та біля світлофорів. При цьому, близько 50 % викидів автотранспорту в межах міста припадає на траси з малою швидкістю руху і менше 25 % – на швидкісній трасі.

На теперішній час, концентрації шкідливих речовин не досягають екстремальних значень (у п'ять разів вище гранично-припустимої та більше), що реєструвалися в області до 1990 року. Однак, існуючий по області рівень забруднення атмосферного повітря є критичним, і може призвести до росту числа хронічних захворювань і негативних тенденцій демографічних показників населення.

3. Водні ресурси

Водний фонд Запорізької області складають ріка Дніпро, розташовані на ній Дніпровське водосховище об'ємом води 3,3 км³, 3 середніх, 62 малих річок (довжиною більше 10 км). Загальна довжина річок складає 2 877,6 км, в т.ч. в межах області 2648,7 км, із них середніх річок - 459 км, малих річок - 2189,7 км, крім того нараховується 3151,5 км притоків та яруг.

У червні 2023 року припинило своє існування Каховське водосховище. Внаслідок терористичних дій російської федерації зруйнована дамба Каховської ГЕС, що спричинило витік води з Каховського водосховища та осушення його дна.

На півдні Запорізька область омивається водами Азовського моря, берегова лінія якою у межах області складає більше 300 км. На території Запорізької області розташовані 4 лимани: Білозерський, Утлюкський, Тубальський та Молочний, загальна площа водного дзеркала яких становить 655,5 км² (станом на 01.01.2025 берегова лінія Азовського моря і всі лимани знаходяться на тимчасово окупованій території).

Річки, які протікають по території Запорізької області, як по густоті гідрографічної мережі, так і по водності, розподілені нерівномірно.

На крайньому північно-заході протікає головна водна артерія – ріка Дніпро. Загальна її довжина в межах області складає 167,5 км. В межах двох надзаплавних терас Дніпра забезпеченість водою всіх галузей економіки достатня. Але вже у кілометрі від заплави Дніпра починається безводний степ і вся решта частина області – біля 90 % її території – дуже бідна водними ресурсами. Середня густота річної мережі тут біля 0,12 км/км².

Вся територія області розділена лінією водорозділу, яка йде із сходу на захід, практично рівно між суббасейном Нижнього Дніпра басейну Дніпра і басейну річок Приазов'я.

До північної групи водотоків рік суббасейну Нижнього Дніпра відносяться притоки річки Вовчої (р. Гайчур та р. Верхня Терса), річки Конка, Янчекрак, Карачекрак, Велика Білозерка та інші - всього 25 річок.

До південної групи басейну річок Приазов'я відносяться річки Великий та Малий Утлюк, Молочна, Берда, Обіточна, Лозоватка, Джекельня, Домузла, Корсак та інші – всього 40 річок.

Всі річки області (відповідно до вимог ст. 79 Водного кодексу України) класифіковані наступним чином:

1) середні річки – р. Гайчур (площа водозбору 2145 км², довжина – 132,2 км, в тому числі по території області – 109,8 км, тобто, має міжобласне значення) і дві внутрішньообласні: р. Конка (площа водозбору 2616 км², довжина 152,2 км); р. Молочна (площа водозбору 3450 км², довжина 197 км).

Загальна довжина середніх річок 481,4 км, в т. ч. в межах області 459 км.

2) малі річки (мають площу водозбору менше 2000 км²) – 62 річки загальною довжиною 2396,2 км, в т. ч. в межах області 2189,7 км.

Живлення річок, в основному, сніго-дощове.

Середній багаторічний обсяг поверхневого стоку р. Дніпро, що транзитом проходить по території області, складає 53,0 км³/рік. Загальний обсяг поверхневого стоку, що формується в межах області, у середньому сягає 0,425 км³/рік, в маловодний рік 75 % забезпеченості – 252,7 млн м³ в рік, в дуже маловодні роки 95 % забезпеченості – 106,4 млн м³ в рік. Стік малих річок області за 2024 рік орієнтовно відповідає 75 % забезпеченості, тобто 0,252 км³/рік.

Експлуатаційні запаси підземних вод складають 316,24 тис. м³/добу.

Державний облік водокористування здійснюється шляхом узагальнення, звітів про використання води за формою № 2ТП-водгосп (річна), що подаються водокористувачами області у електронному вигляді на портал електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України.

За 2024 рік звіти про використання води за формою № 2ТП-водгосп (річна) надали 343 водокористувача Запорізької області. Скидання зворотних (стічних) вод у поверхневі водні об'єкти здійснювали 51 водокористувач з них 3 водокористувачі здійснювали скидання забруднених (без очистки) та недостатньо очищених зворотних вод.

За результатами узагальнення програмним комплексом звітів про використання води за формою № 2ТП-водгосп (річна), наданих водокористувачами, з природних водних об'єктів на підконтрольній Україні території області у 2024 році забрано 153,968 млн м³ води, з них:

з поверхневих джерел – 153,604 млн м³;

з підземних джерел – 0,364 млн м³

та використано – 123,007 млн м³ води.

Обсяг скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у 2024 році склав 98,375 млн м³, з них 0,206 млн м³ забруднених та недостатньо очищених. Динаміка загальних обсягів забору, використання води та водовідведення наведена у таблиці 6.

Основні показники використання і відведення води, млн. м³

Таблиця 6

Показники	Роки		
	2022	2023	2024
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	320,597	152,153	153,968
Спожито свіжої води, з неї на потреби:	234,397	123,403	123,007
- виробничі	196,751	87,868	90,843
- господарсько-питні	33,364	32,546	29,204
- зрошення	2,696	1,501	1,363
- рибогосподарські	2,578	3,206	2,118
Втрати води при транспортуванні	28,914	26,944	26,463
Загальне водовідведення, з нього:	164,482	99,010	99,093
у поверхневі водні об'єкти	163,542	98,371	98,375
у тому числі			
забруднених зворотних вод	1,093	1,285	0,206
з них без очищення	0,133	0,375	0,176
нормативно очищених	79,558	81,765	83,008
нормативно чистих без очистки	82,891	15,321	15,160
Обсяг оборотної та повторно послідовно використаної води	650,256	578,645	657,297

**Використання свіжої води та відведення зворотних вод
за галузями економіки у 2024 році, млн. м³**

Таблиця 7

Галузь економіки	Викори- стано- води	В тому числі		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		на побутово- питні потреби	на виробнич і потреби	всьог о	в т.ч. забруд- нених	з них без очищення
Електроенергетика	0,05	0,049	0,00	0,104	-	-
Вугільна промисловість	-	-	-	-	-	-
Металургійна промисловість	74,003	2,600	71,403	48,930	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	0,438	0,141	0,297	0,056	-	-
Машинобудування	3,015	0,824	2,191	1,751	-	-
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	40,003	24,533	13,987	46,567		
Сільське господарство	1,545	0,016	0,183	0,011	-	-
Харчова промисловість	1,146	0,088	1,059	0,045	-	-
Транспорт	0,169	0,039	0,129	0,104	0,013	-
Промисловість будівельних матеріалів	0,093	0,011	0,035	0,263	-	-
Інші галузі	2,545	0,903	1,559	0,544	0,193	0,176
Всього	123,007	29,204	90,843	98,375	0,206	0,176

Найбільш водоемкими галузями економіки області є металургія, житлово-комунальний сектор, машинобудування та сільське господарство (з урахуванням потреби у зрошенні).

Сучасний екологічний стан поверхневих водних об'єктів області формується під антропогенним впливом суб'єктів господарювання.

Найбільш суттєвими чинниками, що визначають екологічний стан водних об'єктів, є:

скидання забруднених та недостатньо очищених зворотних вод через неефективну роботу очисних споруд або взагалі їх відсутність;

змив забруднюючих речовин з урбанізованих територій внаслідок випадання атмосферних опадів безпосередньо у водні об'єкти або через мережу дощової каналізації;

прийом малими річками дренажних вод при захисті зрошуваних сільськогосподарських угідь, населених пунктів від підтоплення, з якими до водних об'єктів вимиваються мінеральні солі, фосфати, органічні речовини, мінеральні добрива, пестициди і гербіциди;

відсутність водоохоронних зон та прибережних смуг водних об'єктів;

порушення режиму господарської діяльності в межах прибережних захисних смуг і водоохоронних зон;

надмірна зарегульованість річок ставками і водосховищами.

Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

Упродовж 2024 року у поверхневі водні об'єкти області було відведено 98,38 млн м³ зворотних вод, з них: нормативно очищених – 83,01 млн м³; забруднених

(без очищення) - 0,18 млн м³; недостатньо-очищених – 0,03 млн м³; нормативно чистих без очищення – 15,16 млн м³.

Причиною неякісної очистки зворотних вод є застарілі технології очищення стічних вод, фізична та моральна зношеність обладнання, відсутність фінансування заходів з реконструкції очисних споруд у житлово-комунальному господарстві.

На підприємствах області використовують типові методи очистки стічних вод, що базуються на принципах механічної, біологічної або фізико-хімічної очистки.

Забезпечують очищення стічних вод до нормативних показників очисні споруди міст Запоріжжя, Вільнянськ та смт. Новомиколаївка.

Очисні споруди міст Мелітополь, Бердянськ, Пологи, Токмак. Енергодар, Дніпрорудне, Кам'янка-Дніпровська знаходяться на тимчасово окупованих військами російської федерації територіях.

Динаміка скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти та Дані про обсяги скидання зворотних вод по типах очищення наведені у таблицях 8-9.

Динаміка скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, т

Таблиця 8

Речовина	Обсяг забруднюючих речовин, т		
	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Азот амонійний	167,9	178,0	213,6
БСК 5	486,6	473,1	419,1
Завислі речовини	546,5	539,9	512,7
Нітрати	2389,5	2381,9	2364,9
Нітрити	97,6	92,6	131,7
Сульфати	3827,5	4527,1	4315,6
Сухий залишок	13687,9	9858,9	10527,5
Хлориди	6327,9	6386,7	6649,2
ХСК	2401,5	2297,3	2551,4
Алюміній	0,0878	0,0843	0,1101
Залізо	22,8216	24,2677	31,8147
Калій	0,0332	0,1031	0,1849
Кальцій	511,287	667,3078	618,243
Магній	74,9503	85,464	115,6996
Марганець	0,4761	0,2974	0,1315
Мідь	0,273	0,2106	0,2461
Натрій	115,0992	101,6867	136,0903
Нафтопродукти	10,7004	9,7519	9,4254
Нікель	0,1324	0,0991	0,098
Роданіди	0,7553	0,7869	0,8314
Свинець	0,0305	0,03	0,039
СПАР	17,2962	15,5561	15,6118
Феноли	0,0783	0,0762	0,0824
Фосфати	229,6821	214,5829	210,099
Фтор	23,9957	18,727	20,3018
Хром загальний	0,0176	0,0196	0,0212
Хром 6+	0,0013	0,0013	0,0016
Цинк	0,0152	0,016	0,019
Ціаніди	0,0	0,0001	0,0002

Типи очищення зворотних вод, млн. м³ на рік

Таблиця 9

Рік	Скинуто разом	Нормативно очищених на очисних спорудах			
		Разом	Біол. очистка	Фіз.-хім. очистка	Мех. очистка
2022	163,542	79,558	37,082	0,039	42,437
2023	98,371	81,765	35,825	0,061	45,879
2024	98,375	83,008	33,960	0,044	49,004

Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

У 2024 році на підконтрольній Україні території Запорізької області скидання зворотних вод у водні об'єкти здійснювали 51 водокористувач, з них скидання забруднених і недостатньо очищених зворотних вод здійснювали 3 водокористувачі, а саме:

Інформація з обмеженим доступом².

Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Протягом 2024 року ДУ «Запорізький обласний лабораторний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» здійснювався моніторинг санітарного стану та якості води річки Дніпро у визначених точках спостереження. Було досліджено 229 проб води р. Дніпро за мікробіологічними показниками, з них у 84 пробах виявлено відхилення на вміст лактозопозитивних кишкових паличок, за паразитологічними показниками досліджено 72 проби води, відхилень не виявлено. Дослідження води р. Дніпро на наявність патогенних мікроорганізмів, які є збудниками особливо небезпечних інфекцій, таких як черевний тиф, дизентерія здійснюються щорічно та за період 2023-2024 років позитивних знахідок не реєструвалося.

За інформацією Головного управління Держпродспоживслужби в Запорізькій області у 2024 році досліджено 718 проб питної води. Відхилення від гігієнічних нормативів зареєстровано у 7 пробах питної води за мікробіологічними показниками (0,9 %) та в 11 пробах води за санітарно - хімічними показниками (1,5 %). У 2024 році ускладнення епідемічної ситуації на підконтрольній Україні території Запорізької області та спалахів інфекційних захворювань, пов'язаних з водним фактором передачі, не зареєстровано.

Радіаційний стан поверхневих вод

ВП «Запорізька АЕС» ДП НАЕК «Енергоатом» знаходиться у м. Енергодар на лівому березі річки Дніпро.

На протязі багатьох років відомчою лабораторією Запорізької АЕС проводився комплексний моніторинг за гідрохімічними та радіологічними показниками прилеглої акваторії Каховського водосховища, водойми-охолоджувача та продувних вод.

У зв'язку із тимчасовою окупацією російськими військами у березні 2022 року м. Енергодар та захопленням Запорізької АЕС інформація щодо радіаційного стану водойми-охолоджувача, прилеглої акваторії р. Дніпро відсутня.

У 2024 році ДУ «Запорізький обласний лабораторний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» досліджено 8 проб з р. Дніпро за радіаційними показниками, перевищень не виявлено.

4. Земельні ресурси та ґрунти

Земельний фонд Запорізької області⁵ становить 2718,3 тис. га. Переважну більшість з них – 2241,7 тис. га складають сільськогосподарські угіддя (82,5%), з яких рілля – 1903,6 тис. га (70 %). Площа лісів та інших лісових земель в області становить 119,3 тис. га (4,4 %), забудовані землі – 95,7 тис. га (3,5 %), інші землі – 261,6 тис. га (9,6 %). Структура земельного фонду області наведена у додатку (рисунок 6).

Проте, 83 % території Запорізької області тимчасово окуповано або перебуває в зоні активних бойових дій.

Територія Запорізької області розташована в межах типового та сухого степу.

⁵ – за останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Запорізькій області станом на 01.01.2016.

Ґрунтовий покрив представлений чорноземом, темно-каштановими ґрунтами, які характеризуються деякою солонуватістю, особливо в приморській частині.

Природно-кліматичні умови, нераціональне використання сільськогосподарських земель збільшує площу деградованих ґрунтів. Ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, підтоплення, порушення, зсуви – всі ці види деградації земель характерні для області.

Екстенсивне використання земель викликало зниження їх продуктивності, посилило залежність сільського господарства від погодних умов. На даний час серед основних проблем родючості ґрунтів області є: високий ступінь розораності земель, розвиток ерозійних процесів, агрохімічна деградація ґрунтів, збільшення площ солонцюватих та засолених ґрунтів, вплив активних бойових дій, особливо на лінії зіткнення.

У 2024 році Запорізьким регіональним центром ДУ «Держґрунтохорона» проведено агрохімічне обстеження на площі 8,073 тис. га. Згідно з планом обстежено сільськогосподарські угіддя в Запорізькому районі (обстежено 2 господарства).

Усього відібрано 0,415 тис. змішаних ґрунтових зразків, проведено 1839 тис. аналізів для визначення показників родючості, забруднення важкими металами, радіонуклідами і залишковими кількостями пестицидів.

Вміст гумусу. За результатами агрохімічної паспортизації вміст гумусу в ґрунтах обстеженого району коливається в межах від 3,21 % до 3,28 % .

Підрахунок площ з різним вмістом гумусу здійснювався згідно з таким групуванням: на площі 7,4 % - низький вміст, 19,5 % - середній, 68,2 % - підвищений, 4,9 % - високий ступень забезпеченості.

Середньозважений вміст гумусу складає 3,25 %.

Вміст азоту. За результатами агрохімічного обстеження у 2024 році вміст азоту в ґрунтах обстеженого району коливається в межах 87,5-93,4 мг/кг ґрунту. Площі обстежених ґрунтів розподіляються таким чином: дуже низький вміст азоту – 75,9 %, низький – 23 %, середній – 1,1 %.

Середньозважений вміст азоту, що легко гідролізується, складає 90,5 мг/кг ґрунту.

Вміст фосфору. Середньозважений вміст рухомого фосфору в ґрунтах дослідженого району області за 2024 рік складає 102,8 мг/кг ґрунту, а по господарствах цей показник коливається від 77,9 до 127,6 мг/кг ґрунту. Площі ґрунтів з низьким вмістом – 3,2 %, середнім – 39,8 %, підвищеним – 22,7 %, високим – 19,5 %.

Вміст калію. Обстежені ґрунти містять середньозважений вміст рухомих сполук калію 133,5 мг/кг ґрунту, а по господарствах цей показник коливається від 125,6 до 141,5 мг/кг ґрунту. Площа ґрунтів з середнім вмістом – 6,5 %, підвищеним – 44,5 %, високим – 38,1 %, дуже високим – 10,9 %.

Деградація земель

До деградованих земель відносяться земельні ділянки, поверхня яких порушена внаслідок землетрусу, зсувів, карстоутворення, повеней, добування корисних

копалин та земельні ділянки з еродованими, перезволоженими, з підвищеною кислотністю або засоленістю, забрудненими хімічними речовинами ґрунтами.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну всі типи воєнно-техногенного навантаження спричиняють потужне забруднення та руйнування ґрунтового покриву. Для всіх видів боєприпасів характерним є утворення ударної хвилі та продуктів вибуху, які розповсюджуються в середовищі.

Перш за все відбувається деформація ґрунту в усіх напрямках розповсюдження ударної хвилі. В результаті горіння, вибуху та детонації боєприпасів утворюються похідні продукти, більшість з яких є токсичними або небезпечними забруднювачами. Дрібнодисперсні часточки та іони важких металів проникають у ґрунт разом з водою, перерозподіляючись у ґрунті.

Ґрунти, пошкоджені внаслідок бойових дій, можуть бути відновлені із застосуванням цілого арсеналу технік, зокрема: фіторемедіації (використання рослин для очищення ґрунтів від забруднювачів), внесення органічних і мінеральних меліорантів, рекультивації, глибокого розпушування, а також запровадження сівозмін із ґрунтозахисними культурами. Комплексне застосування цих заходів сприяє поступовому відновленню родючості, структури та екосистемних функцій деградованих земель.

Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Сучасні земельні відносини та приватне землекористування, сформовані в ході земельної реформи, зумовлюють необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологічнобезпечної організації території землеволодінь і землекористувань, удосконалення їх упорядкування та посилення охорони земельних ресурсів, зокрема, ґрунтового покриву.

Зокрема, формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують масиви орних земель, що налічують десятки тисяч гектарів, веде до максимального спрощення агроландшафтів. Окремі поля, зайняті зерновими культурами, досягають площі багатьох сотень гектарів, на яких відсутнє належне невиснажливе чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах.

У 2024 році основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси Запорізької області залишаються сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт і гірничодобувна промисловість. Для області характерні такі прояви деградації земель як ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, порушення ґрунтового покриву, а також локальні зсувні процеси та інші порушення, що посилюються під впливом антропогенних факторів і військових дій.

Провідні науковці вказують, що ключовим фактором деградації є саме нераціональна господарська діяльність, а не лише природно-кліматичні умови. В Україні антропогенне навантаження в кілька разів перевищує аналогічні показники розвинених країн, що призводить до стрімкого виснаження родючості ґрунтів.

Суттєвим чинником погіршення стану земель у 2022–2024 роках стала збройна агресія російської федерації. Військові дії спричинили довготривалу

деградацію ґрунтів через мінування, вибухи, пошкодження рельєфу, присутність залишків військової техніки, що ускладнює або унеможливорює подальше використання угідь.

Загалом ситуація збереження та відновлення родючості ґрунтів вимагає системного підходу та невідкладного впровадження заходів з охорони та раціонального землекористування.

Законом України «Про охорону земель» визначено основні напрями охорони земель із метою раціонального використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захисту від шкідливого антропогенного впливу, відтворення й підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

5. Біологічне та ландшафтне різноманіття

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття є важливим завданням для підтримки екологічної стабільності та забезпечення сталого розвитку. Воно включає в себе заходи щодо охорони видів, екосистем та ландшафтів, а також боротьбу з факторами, що призводять до їх зменшення.

Біологічне різноманіття (або біорізноманіття) охоплює різноманітність життя на всіх рівнях, від генів до екосистем. Воно є важливим для підтримки екосистемних послуг, таких як очищення повітря та води, запилення рослин, регулювання клімату та забезпечення харчових ресурсів. Збереження біорізноманіття має важливе значення для збереження культурної спадщини та підтримки людського добробуту.

У 2024 році питання охорони біорізноманіття набуло особливої актуальності у зв'язку з необхідністю збереження природних екосистем в умовах антропогенного тиску та збройної агресії РФ.

Одним із ключових інструментів збереження різноманіття є формування регіональної екологічної мережі, що передбачає просторову інтеграцію природних ядер (територій та об'єктів ПЗФ), екологічних коридорів та буферних зон. Така структура дозволяє:

- забезпечити міграційні шляхи для тварин і рослин;
- підтримувати екосистемні зв'язки між природними ділянками;
- зменшити фрагментацію природних середовищ;
- оптимізувати землекористування з урахуванням екологічного потенціалу територій.

Нове законодавство, зокрема постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2024 № 684 «Деякі питання функціонування державної системи моніторингу довкілля та її підсистем» (набирає чинності через 6 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану) та наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 20.09.2024 № 1175, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 18 листопада 2024 року за № 1724/43069, «Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду», створюють

нормативне підґрунтя для просторового планування і картування об'єктів біорізноманіття, що є передумовою для ефективного впровадження невиснажливого використання регіональної екомережі.

Загальна характеристика рослинного світу

Рослинний світ є невід'ємною частиною біотичного різноманіття на планеті, однією зі складових частин природних багатств держави і разом з іншими його елементами має неперевершену значимість як природне явище на планеті.

Для Запорізької області, яка знаходиться у степовій зоні, характерне безлісся. Природні ліси майже не збереглися, їх зовсім мало – це, переважно незначні масиви байрачних лісів, ліси в долинах річок, а також штучні лісові насадження. Ліси області виконують, насамперед, природоохоронну функцію.

Північно-східна частина області розташована в різнотравно-типчаково-ковиловій підзоні. Для рослинного покриву характерні зімкнутість травостою, видове різноманіття бобових і різнотрав'я, наявність дернинних і кореневищних злаків у травостої перелогів і майже цілковитій відсутності ефемер. В місцях, де зберіглася первинна рослинність, можна знайти такі злаки як ковила пірчаста та волосисту, типчак, тонконіг, костер безостий, пирій повзучий і сизий та інші.

Північно-західна частина області знаходиться в підзоні типчаково-ковилових степів. Тут травостій більш розріджений, спостерігається значна кількість ефемерів. Незначне видове різноманіття – степ майже вигоряє.

Зону справжніх степів поділяють на дві підзони: різнотравно-типчаково-ковилових і типчаково-ковилових степів. На території області межа між цими підзонами проходить від м. Запоріжжя до м. Оріхів і далі через верхів'я р. Молочної, огинаючи з заходу півдня Приазовську височину, до узбережжя Азовського моря.

Крайній південний захід області – це так званий Молочно-Утлюцький півострів, має рослинність, притаманну полино-типчаково-ковиловому і полино-типчаковому степу зони спустинених степів (дернинні злаки – типчак, ковила, пирій гребеневидний; мохи лишайники).

Загальна характеристика тваринного світу

Тваринний світ є одним з компонентів навколишнього природного середовища, національним багатством України, джерелом духовного та естетичного збагачення і виховання людей, об'єктом наукових досліджень, а також інших матеріальних цінностей.

Територія області зазнала значного антропогенного впливу. Він полягає у трансформації значних площ степових угідь в агроценози, забруднення їх пестицидами та продуктами розпаду мінеральних добрив, створені мережі іригаційних каналів та лісосмуг, які за порівняно короткий час змінили колишній посушливий степ, що в значній мірі вплинуло на тваринний світ регіону. Крім того, було проведено ряд заходів з реакліматизації та акліматизації мисливських

тварин (дикий кабан, дикий кріль, ондатра, єнотоподібний собака та інші). Інтенсивна трансформація біотопів вплинула на аборигенну фауну області.

Збройна агресія рф суттєво вплинула на тваринний світ області. Підрив Каховської ГЕС істотно змінив шляхи міграції багатьох видів птахів.

Типовими видами для степової зони із ссавців є лисиця, ховрах сірий, полівки сіра та степова, хом'ячок сірий, сліпак, тхір степовий, їжак вухатий, степова мишівка, куниця кам'яна, дикий кролик, зустрічається бабак, тхір-перев'язка.

З птахів характерні чайка, мартин сріблястий, норець, качка, чапля, бугай.

Для Азовського моря характерні оселедець керченський, пузанок, хамса, велика камбала, тюлька, бичок.

Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Запорізька область належить до регіонів України з високим рівнем антропогенного навантаження, що зумовлено тривалим інтенсивним використанням природних ресурсів у промисловому та аграрному секторах. На сьогодні більше 70 % області знаходиться в тимчасовій окупації рф. Розширення площ природно-заповідного фонду (далі - ПЗФ) області, протягом воєнного стану не відбувалася.

Підрив Каховської ГЕС та зміна біорізноманіття території колишнього Каховського водосховища, постійні пожежі в екосистемах внаслідок бойових дій призводять до порушення екологічних зв'язків, деградації природних екосистем і ускладнення процесів обміну біологічною інформацією на популяційному, ценотичному та ландшафтному рівнях. Це створює загрозу стійкості біоти та знижує екологічну цінність регіону.

Функціонування промислового комплексу та інтенсивне сільське господарство забезпечили економічний розвиток, але одночасно ініціювали процеси екологічної деградації, втрата яких вже має довгострокові соціально-екологічні наслідки. За таких умов відновлення екологічної рівноваги, підтримання ландшафтного різноманіття та сталий розвиток є пріоритетними завданнями регіональної політики.

Антропогенні чинники призводять до зменшення площ природних екосистем, фрагментації середовищ проживання, зниження біологічного різноманіття, деградації ґрунтів, забруднення водних ресурсів, а також до змін в структурі ландшафтів. Це підвищує вразливість екосистем та знижує їх здатність до самовідновлення.

Серед головних загроз біорізноманіттю – це втрата середовища проживання, забруднення, надмірна експлуатація, інвазивні види та зміна клімату.

Одним із основних антропогенних чинників, що негативно впливає на структурні елементи екологічної мережі та біорізноманіття Запорізької області, є значний ступінь господарського освоєння території.

Значний вплив на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття, спричинила збройна агресія рф. Повномасштабне вторгнення росії до України стало однією з найбільших екологічних катастроф, що спричинило

руйнівний вплив на навколишнє середовище, зокрема, це забруднення атмосферного повітря, ґрунтів і водойм, осушення територій, виведення з ладу значних масивів ріллі, знищення і пошкодження об'єктів природно-заповідного фонду, виникнення лісових пожеж. Постійні бомбардування та обстріли завдали значної шкоди екосистемам, багато видів тварин були змушені покинути свої домівки. Це вплинуло на біорізноманіття регіону.

Наслідком зникнення біорізноманіття стане руйнування існуючих екологічних зв'язків та деградація природних угруповань, неспроможність їх до самопідтримування, що призводитиме до їх зникнення.

Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Запорізька область є найменш лісистою в Україні. При загальній площі області – 2718 тис. га, лісистість з урахуванням полезахисних лісових смуг складає близько 4 %. Майже всі ліси Запорізької області штучного походження, невеликі ділянки різноманітної конфігурації, розташовані по ярах і балках, берегах рік, ставків та залишки природних плавневих лісів на островах та берегах річки Дніпро.

Основними лісоутворюючими породами є сосна кримська, дуб звичайний, робінія звичайна, ясен звичайний, гледичія трьохколючкова.

Для поновлення породного складу насаджень, підвищення їх стійкості регулярно проводяться роботи по догляду за лісом. У 2024 році рубки формування і оздоровлення лісів та інші заходи проведені на площі 97,0 га. При проведенні цих рубок вибрано загальний об'єм деревини 1,1 тис. м³.

У 2024 році на території Запорізької області створено лісових культур на площі 8 га, з них шляхом лісорозведення (створення нових лісів) – 2 га.

Окрім того, на території області проведено відтворення лісів шляхом природного поновлення на площі 8 га, з них на площі 1 га проведені заходи зі сприяння природному поновленню (часткове садіння сіянців деревних порід).

В звітному році переведено у вкриту лісом площу 7 га лісових культур.

На території о. Хортиця розташовано протипожежні аншлаги з інтерактивною мапою, яка призначена швидко визначити місце загоряння і повідомити про це «Службу порятунку 101», створена добровільна пожежна дружина, діяльність якої здійснюється відповідно до Положення, діє група «Вогнеборці Хортиці», що надають інформацію щодо виявлених місць пожежі, задимлення в оперативному порядку,

На території о. Хортиця розташовано 27 пожежних гідрантів, 3 пожежних водоймища; на території лісового фонду створено 40 км мінералізованих протипожежних смуг, які оновлюються 4 рази на рік, у відкритих екосистемах створено 30 км мінералізованих протипожежних смуг, які оновлюються 4 рази на рік.

На 01 січня 2025 року на території Запорізької області зареєстровано 35 користувачів мисливських угідь, 2 з яких в стані припинення. Загальна площа мисливських угідь, які надані в користування, складає 1825477 га. Згідно розпорядження голови Запорізької обласної державної адміністрації № 312

Нелісові землі, землі лісгосподарського призначення
(станом на 01.01.2025)

Таблиця 11

№ з/п	Постійні лісокористувачі, власники лісів	Рілля	Сінокоси	Пасовища	Піски	Болога	Води	Яри, схили, кар'єри	Інші нелісові землі	Загальна площа нелісових земель, га
1	ДП «Бердянське ЛГ» (територія окупована)	0,1129	-	0,0061	0,1135	1,9718	0,7308	1,1789	2,8582	6,9722
2	ДП «Мелітопольське ЛГ» (територія окупована)	0,7894	-	-	0,1952	0,2438	0,0756	-	2,345	3,649
3	Філія «Східний лісовий офіс» ДП «Ліси України»	0,3518	0,0253	-	0,0271	1,4774	0,5091	-	4,0481	6,4388
4	Національний заповідник «Хортиця»					6,7	79,7		35,9	156,5

Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

На даний час особливої актуальності набувають питання охорони, відтворення та раціонального використання тваринного світу. З цією метою проводяться організаційно-господарські, біологічні, культурно-виховні заходи. Першочергового значення в охороні тваринного світу набувають заходи правового характеру, тобто законодавче регулювання.

У світі функціонує низка природоохоронних організацій та фондів, створюються природні заповідники, а за полювання на диких тварин передбачено кримінальну та адміністративну відповідальність. Попри це багато тварин все ж таки знаходяться на межі зникнення. Обов'язок людини нині полягає не тільки в тому, щоб їм не нашкодити, а більше того, захистити та зберегти.

Червона книга України – це основний офіційний державний документ, в якому узагальнено матеріали про сучасний стан рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин і рослин, на підставі якого розробляються наукові та практичні заходи, спрямовані на їх охорону, відтворення і раціональне використання. До Червоної книги України заносяться види тварин і рослин, які постійно або тимчасово перебувають чи зростають у природних умовах на території України в межах її територіальних вод, континентального шельфу та виняткової (морської) економічної зони і знаходяться під загрозою зникнення. Ці види тварин і рослин підлягають особливій охороні на всій території держави.

Україна є учасницею більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, які стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття. Серед них – Конвенція про біологічне різноманіття і Картахенський протокол про біобезпеку до неї, Конвенція про охорону мігруючих видів диких тварин, Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення та угоди до неї, Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, Всеєвропейська стратегія збереження біотичного різноманіття, Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат, Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі та інші.

За даними науковців, до початку вторгнення рф, на території Запорізької області мешкає приблизно 145 видів (або 26,75 %) фауни держави.

Серед 297 видів безхребетних України 61 вид (20,54 %) – представники Запорізької області: 2 види гідроїдних поліпів, 1 вид кільчастих черв'яків, 5 видів ракоподібних, 53 види комах. Такі представники класів червонокнижних безхребетних тварин, як круглі черви, павукоподібні, багатоніжки, ногохвістки та молюски відсутні на території області.

Хребетних тварин Запорізької області майже на 15 % (34,29 %) більше, ніж безхребетних. З 299-ти видів 84 мешкає на території області. Представники червонокнижних земноводних відсутні в області. Найбільш чисельний клас червонокнижних птахів, що мешкають на території області, – 40 видів. Наступними за чисельністю є риби – 16 видів, 22 види червонокнижних ссавців та майже половина – 5 видів плазунів, 1 вид відноситься до класу «круглороті».

У межах області мешкає 113 видів тварин, занесених до Червоної книги України.

Види тваринного світу, що охороняються

Таблиця 12

Види тваринного світу	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Загальна кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, од.	113	113	113
Загальна кількість видів тваринного світу на території області, що охороняються, од.	322	322	322
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	46	46	46
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), од.	350	350	350
Кількість видів тварин, занесених до додатків до Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, CMS), од.	159	159	159
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), од.	89	89	89
Кількість видів тварин, що охороняються відповідно до Угоди про збереження популяцій європейських кажанів (EUROBATS), од.	11	11	11

Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

Збереження територій, що представлені цінними природними ландшафтами та різноманіттям флори і фауни, найефективніше можна забезпечити шляхом заповідання.

Ділянки суші та водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу екологічну, наукову, естетичну і економічну цінність і призначені для збереження природної різноманітності, генофонду видів тварин і рослин, підтримання загального екологічного балансу та фонового моніторингу навколишнього природного середовища, вилучаються з господарського використання повністю або частково і оголошуються територією чи об'єктом природно-заповідного фонду України.

Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

За станом на 01.01.2025 на території Запорізької області розташовано 348 територій та об'єктів природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) загальною площею 138183,4433 га, з них 24 - території загальнодержавного значення та 324 - місцевого значення. Відсоток заповідності області становить 5,07 % (таблиця 13).

На сьогодні під тимчасовою окупацією РФ знаходяться 2 найбільші заповідні установи ПЗФ - національні природні парки: «Приазовський» та «Великий Луг». Окуповано 20 з 24 територій загальнодержавного значення площею 117,9 тис. га з 119,4 тис. га та 223 з 324 заповідних територій місцевого значення площею 14,451 тис. га з 18,824 тис. га.

Загалом загальна площа окупованих територій природно-заповідного фонду області становить майже 95,7 % від її загальної площі.

Структура та динаміка природоохоронних об'єктів за роками (загальнодержавного та місцевого значення)

Таблиця 13

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2022 року		На 01.01.2023 року		На 01.01.2024 року		На 01.01.2025 року	
	кільк., од.	площа, га						
Природні заповідники	1	100	1	100	1	100	1	100
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	2	94882,92	2	94882,92	2	94882,92	2	94882,92
Регіональні ландшафтні парки	1	1025	1	1025	1	1025	1	1025
Заказники загальнодержавного значення	13	52113,1	13	52113,1	13	52113,1	13	52113,1
Заказники місцевого значення	226	16658,7824	226	16658,7824	226	16658,7824	226	16658,7824
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	7	412	7	412	7	412	7	412

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2022 року		На 01.01.2023 року		На 01.01.2024 року		На 01.01.2025 року	
	кільк., од.	площа, га						
Пам'ятки природи місцевого значення	77	580,415	77	580,415	77	580,415	77	580,415
Заповідні урочища	2	95	2	95	2	95	2	95
Ботанічні сади загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-	-	-
Ботанічні сади місцевого значення	-	-	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	-	-	-	-	-	-	-	-
Дендрологічні парки місцевого значення	1	7,5	1	7,5	1	7,5	1	7,5
Зоологічні парки місцевого значення	1	290	1	290	1	290	1	290
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	1	31	1	31	1	31	1	31
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	16	167,7259	16	167,7259	16	167,7259	16	167,7259
РАЗОМ	348	166363,443	348	166363,443	348	166363,443	348	166363,443
Фактична площа ПЗФ*	-	138183,443	-	138183,443	-	138183,443	-	138183,443
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальних одиниць	-	5,07	-	5,07	-	5,07	-	5,07

Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Згідно положень Сивільської стратегії, біосферні резервати – це особливі природні території, які охороняються, з еталонними ділянками головних біомів землі, що виділяється для збереження природних екосистем та генофонду рослин і тварин. Оскільки, метою створення біосферних резерватів є забезпечення та розвиток збалансованих взаємовідносин між корінним населенням та навколишнім середовищем, а структура резервату передбачає 3 зони (зона спокою, буферна зона, зона взаємодії), такі вимоги не дозволяють на сучасному етапі існування парку виділити на його території певні біосферні резервати. Можливо виділення Молочного лиману та суміжних з ним територій як ядра ПНПП та ВБУ міжнародного значення в окремий біосферний резерват «Молочний лиман» в межах Приазовського національного природного парку.

Потенційним об'єктом для створення біосферного резервату може бути Обіточна коса, як еталонна територія приморських ландшафтів Азовського узбережжя, яка є частиною, як і Молочний лиман, головного Європейського міграційного коридору птахів, що потребує приєднання цієї коси до складу Приазовського національного природного парку.

З числа об'єктів Всесвітньої спадщини на території Запорізької області можна виділити Національний заповідник «Хортиця», історико - археологічний заповідник «Кам'яні Могили».

Національний заповідник «Хортиця» занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Острів Хортиця знаходиться в центрі міста Запоріжжя та є найбільшим островом на р. Дніпро. Загальна площа острова з прилеглими до нього невеликими острівцями складає 2386,86 га. Цей винятковий природний та історичний комплекс є одним з семи чудес України. На даній території завширшки 2,5 і завдовжки 12,5 кілометрів, розміщено 70 унікальних пам'яток історії та археології, що охоплюють період від мезоліту до наших днів, з них 36 пам'яток пов'язані з історією Запорізького козацтва.

Хортиця – єдине місце в Україні, де на гранично обмеженій площі зосереджені зразки усіх ландшафтних зон Європи – степ, лісостеп, ліс, гори, навіть напівпустеля. Тут виявлено понад 1000 видів рослин, 657 видів – представників місцевої дикої флори, 41 представник хортицької флори – ендеміки (ніде більше окрім Хортиці, не зустрічаються), стільки ж видів під загрозою зникнення, 21 вид занесено до Червоної книги. У плавнях росте найменша у світі папороть – сальвінія плаваюча. На острові – близько 130 видів птахів (всього в Україні їх трохи більше 300 видів), близько 30 видів звірів, серед яких найбільші – вепр, козуля, лисиця.

У північній частині острова розташований ряд невеликих скелястих острівців – Середній, Три Стоги, Два брати. Нижче за течією Дніпра розташовані ще два острови – Байда (правий рукав) та Розсьобін (лівий рукав).

Долина Дніпра в районі Хортиці є однією із збережених ділянок порожистої частини річки. Район острову Хортиці можна розглядати як релікт або своєрідний геологічний пам'ятник Порожистого Придніпров'я, який дивом зберігся після будівництва каскаду водоймищ на Дніпрі.

Державний історико-археологічний заповідник «Кам'яні Могили» (Мелітопольський район) площею 15 га - це єдине місце в світі, де зосереджені малюнки, датовані настільки широким історичним діапазоном: від епохи пізнього палеоліту до середньовіччя, а саме від 24 – 22 тисячоліття до нашої ери до 11 – 13 століття нашої ери.

«Кам'яні могили» являє собою останець піщаника Сарматського моря, яке 14 – 12 мільйонів років тому займало територію Чорного, Азовського та Каспійського морів. Пізніше, коли виникло Понтійське море, тут утворилися вапнякові відкладення. Море пішло, запанувала пустеля з

червоно-бурими глинами, які містили залізо та марганець. Згодом утворилися впадини річки, води якої просочувались углиб, а оксиди заліза та марганцю виходили на поверхню, утворюючи кам'янисту породу. Так виник пісковиковий моноліт.

У наш час висота пагорба сягає 12 метрів. Площа – приблизно 3 гектари. Кількість плит – понад 3 тисячі. Кількість місць, де виявлено зображення, – більш як 68. Середній розмір гротів – 5 – 8 метрів у довжину, до 1,5 метра у висоту. Територія заповідника повністю тимчасово окупована рф.

Заповідник «Кам'яні Могили» (Пологівський район) засновано 05.04.1927, як особливу природоохоронну територію місцевого значення. Його площа складає близько 400 га, з них 300 га у складі Донецької області і 100 га - в Запорізькій. Зараз заповідник є одним з чотирьох відділів Українського державного степового природного заповідника, який підпорядкований Президії НАН України.

Географічно заповідник розташований на Приазовській височині, у верхів'ях річки Каратиш, притоки річки Берда. Знаходиться на виходах порід Азово-Подільського кристалічного масиву, що є частиною Українського кристалічного щита. Кам'яні могили являють собою потужні скельні виходи, що височіють на 50-70 метрів над навколишнім степом. Загалом, з загальної площі заповідника близько 200 гектарів приходить на виходи гранітів. Граніти, з яких складені гряди, унікальні за хімічним складом та фізичною структурою та не мають аналогів у світі. Їх вік близько 2 мільярдів років.

Природа Кам'яних Могил унікальна. Рослинний світ нараховує близько 485 видів судинних рослин, серед яких зустрічаються представники пустельно-степових, кам'янисто-степових, степових, лугових, лісових, болотяних та інших видів. Тут зростає вісім видів папоротників, ковила, а також рідкісні види флори, ендеміки деревій голий і волошка ложно блідочешуйчаста. Зустрічаються тут і нетипові для степових районів рослини, як то ряст Пачоського, конюшина кавказька, а також тюльпан гранітний, щавель пучколопасний тощо.

Вчені пояснюють таку багату різноманітність нетипових для степового регіону рослин тим, що наприкінці палеогену (близько 30 млн. років тому), коли південна частина території України була затоплена водами Світового океану, гірська ділянка Кам'яних Могил залишалася незатопленою, представляючи собою півострів, пов'язаний з материком вузьким перешийком. Таким чином, розвиток приазовської флори був безперервним протягом мільйонів років.

Тваринний світ Кам'яних Могил не такий різноманітний, як рослинний. До початку вторгнення рф, найбільш часто тут зустрічалися лисиці, їжаки звичайні, полівки, миші, ховрахи, хом'яки, дещо рідше - степовий тхір, заєць-русак. Також зустрічався невластивий для цієї місцевості єнотовидний собака. Територія заповідника повністю тимчасово окупована рф.

6. Смарагдова мережа

Смарагдова мережа (Emerald Network) – мережа природоохоронних територій, створена задля збереження видів та оселищ, які потребують охорони на загальноєвропейському рівні. Смарагдова мережа формується у країнах, які не є членами ЄС, і є аналогічною до мережі Natura 2000, яка функціонує у країнах ЄС. Розробка Смарагдової мережі України розпочалася у 2009 році і триває досі. Наразі Смарагдова мережа в Україні включає близько 12 % території країни, у тому числі, чимало українських лісів. Смарагдова мережа впроваджується у країнах-не членах ЄС, які ратифікували Бернську конвенцію.

На території Приазовського національного природного парку до початку повномасштабного вторгнення РФ та його тимчасової окупації знаходилася значна кількість видів тварин і рослин, занесених до списків Бернської конвенції: рослини вищі судинні – 6, тварини - 316 (птахи – 262, ссавці – 24, риби – 14, рептилії – 8, безхребетні - 5, амфібії - 3), усього – 322 види. На території парку виділено 13 типів оселищ, подібних до Європейської класифікації оселищ, які потребують спеціальних заходів до їх збереження.

Приазовський НПП поєднував в собі фрагменти надзвичайно цінних зональних типчакково-ковилових степів по берегах Молочного лиману, а також специфічну рослинність Азовського узбережжя, зокрема піщаних кіс: Федотової та Бердянської. На приазовських косах у процесі свого формування повставав первинний вал відкладів моря, що поступово відсувався від моря молодшим валом.

Фауна парку до тимчасової окупації РФ мала величезне значення в забезпеченні міграцій та зимівлі водно-болотних птахів. Зокрема, тут зимувала значна частина популяції червоноволої казарки - раритету загальносвітового масштабу. Зважаючи на це, цей невеликий вид гусей занесений і до Червоної книги України.

Територія національного природного парку «Великий Луг» з 2009 року входить до складу Смарагдової мережі. Охороняються рідкісні види рослин, тварин та оселищ, які знаходяться на території Парку. Плавні «Великого Лугу» були створені ріками Конка та Дніпро, алювіальні відкладення та наноси сприяли появі такого феномена як архіпелаг «Великі та Малі Кучугури».

Парк до тимчасової окупації РФ мав багате ландшафтне різноманіття, поряд з степовими ділянками (різнотравно-типчакково-ковилові і їх петрофітні і псамофітні різновиди, лучні і чагарникові) тут зустрічаються лісові (байрачні ліси вздовж берегової лінії Каховського водосховища, штучні ліси долини річки Білозірка, залишки заплавної лісової лінії в Маячанській балці, ділянки лісових культур в степу), лучні, водно-болотні угіддя міжнародного значення островів Великі та Малі Кучугури та Заплави Сім Маяків. У більшості випадків ділянки природної рослинності займають невіддільні - балки і байраки з крутими схилами, що неширокою смужкою простяглися уздовж берегової лінії Каховського водосховища, та збереглися на островах. Унікальними є біотопи островів, які залишилися після затоплення плавнів; піщані бархани, луки, лісові ділянки береги

дніпровської, верби та тополі. Наявне ландшафтно-біотопічне різноманіття зумовлює значне видове багатство тваринного світу.

До вторгнення рф та підриву Каховської ГЕС флора Національного природного парку «Великий Луг» налічувала близько 1447 видів, з яких 114 видів занесені до Червоної Книги України, до Бернської конвенції – 258 видів, до Боннської конвенції – 122, до Європейського червоного списку – 32, до списку CITES – 30, до МСОП – 30. Серед фауни парку найчисельнішими є комахи -1120 видів, птахи – 218, риби – 52, ссавці – 41, плазуни – 6, земноводні – 10.

Ентомофауна парку досить чисельна та різноманітна, 44 види комах занесені до ЧКУ.

Орнітофауна характеризується наявністю елементів всіх екологічних комплексів, близько 218 видів (гніздові, зимуючі, літуючі, пролітні та залітні птахи). Найчисельнішими є водно-болотні та степові види. До ЧКУ занесені 35 видів. На території парку працює міжнародний орнітологічний стаціонар.

Ссавці представлені 41 видом, з яких –16 занесені до ЧК.

На сьогоднішній день, через тимчасову повну окупацію обидвох парків стан флори і фауни не відомий.

Слід зазначити, що виконання заходів Програми не передбачає суттєвого впливу на території Смарагдової мережі.

7. Відходи

Управління відходами залишається однією із важливих екологічних проблем та потребує системного вирішення. Перетворення системи управління відходами на екологічно безпечну є для України одним із пріоритетних завдань. Домінуючим способом управління відходами у 2024 році, як і у попередні роки, залишалось їх видалення.

Таким чином, зберігається тенденція до прогресуючого накопичення відходів як у промисловому, так і у побутовому секторі.

Ситуація ускладнюється й тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх оброблення та відновлення.

Значні обсяги щорічного утворення відходів в Україні та відсутність ефективних заходів, спрямованих на запобігання їх утворенню, обробленню та екологічно безпечному видаленню, поглиблюють екологічну кризу і стають гальмівним фактором розвитку національної економіки. Втрачається вагомий ресурсний потенціал, і водночас погіршується і так несприятлива екологічна ситуація.

На території області зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості та підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу, тепла, води. Також, в області зосереджені хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу.

Виробнича діяльність підприємств пов'язана з утворенням відходів I–IV класів небезпеки наведено у таблиці 14.

Утворення відходів I–IV класів небезпеки, тис. тон

Таблиця 14

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік*
Утворено відходів I–IV класів небезпеки	1 724,6	1 418,41	1 397,214
у тому числі:			
відходи I–III класів небезпеки	4,390	2,48	2,496

* статистичні дані можуть бути уточнені. Дані наведено за місцезнаходженням (реєстрації) підприємств.

Протягом 2024 року на основних підприємствах - забруднювачах у Запорізькій області утворено 786 871,988 тонн відходів, з яких:

передано для відновлення – 4 686,323 тонн;

передано для видалення – 2 954,377 тонн;

видалено – 445 226,045 тонн;

відновлено – 327 996,841 тонн.

Виробнича діяльність підприємств пов'язана з утворенням значної кількості відходів. Запорізька область замикає п'ятірку регіонів з найбільшим показником утворення відходів (після Дніпропетровської, Полтавської, Кіровоградської та Донецької областей).

Масштабне ресурсовикористання та енергетично-сировинна спеціалізація економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва та споживання.

Основні показники поводження з відходами I–IV класів небезпеки наведено у таблиці 15.

Основні показники поводження з відходами I–IV класів небезпеки, тис. тонн

Таблиця 15

№ з/п	Показники	2022 рік	2023 рік	2024 рік*
1	Утворено	1 724,575	1 418,41	1 397,214
2	Отримано від інших підприємств	708,236	785,548	780,206
3	Спалено	4,995	0,989	0,931
	у тому числі з метою отримання енергії	4,995	0,989	0,201
4	Використано (утилізовано)	553,728	0,873	0,05
5	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	844,069	1 191,452	369,879
6	Передано відходів на сторону	650,926	673,749	740,120
7	Наявність на кінець звітного року у сховищах організованого складування та на території підприємств	406,498	8,288	8,704

* - статистичні дані можуть бути уточнені. Дані наведено за місцезнаходженням (реєстрації) підприємств.

Роботу з підтримання санітарного стану території, організації збору побутових відходів, виявлення та ліквідації стихійних звалищ проводять комунальні та приватні підприємства, сільські та селищні ради територіальних громад із залученням суб'єктів підприємницької діяльності, що провадять господарську діяльність на підпорядкованій території.

З метою обмеження та запобігання негативному впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини, законодавством забороняється захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів.

Значну частину у складі побутових відходів займає вторинна сировина (полімерна тара (упаковка), відходи паперу та картону, брухт чорних та кольорових металів, деталі устаткування, інше). На території області є ряд суб'єктів господарювання, які займаються в правовому полі збиранням відходів, як вторинної сировини.

Місцезнаходження, контактні дані та спеціалізацію суб'єктів господарювання, що здійснюють заготівлю відходів як вторинної сировини, нанесено на безкоштовну інтерактивну карту пунктів прийому вторсировини – проєкт створено Всеукраїнським молодіжним рухом «Let's do it Ukraine» за підтримки компанії PepsiCo Україна, PepsiCo Foundation з метою формування культури правильного поводження з відходами в Україні. Ознайомитися з картою можна за посиланням: <https://recyclingpoints.org/>.

На даний час на території Запорізької області, підконтрольній Україні, обліковується 23 місця видалення відходів. На території Запорізької міської громади розміщено 2 полігони твердих побутових відходів (далі – ТПВ), один з яких закритий. Полігон № 1 м. Запоріжжя розташований на земельній ділянці площею 47,0707 га, введений в експлуатацію у 1952 році. Власником полігону ТПВ є ТОВ «Вельтум-Запоріжжя», який розробив проєкт «Реконструкція (рекультивация) полугону твердих побутових відходів по вул. Базова 10-в в м. Запоріжжя». Коригування». За даними Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля суб'єкт господарювання в 2024 році отримав висновок з оцінки впливу на довкілля планової діяльності «Експлуатація об'єкту оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю більше 100 тонн на добу ТОВ «Вельтум-Запоріжжя» по вул. Базова 10-В в м. Запоріжжя» від 25.10.2024 № 21/01-8402/1, виданий Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.

Також на підконтрольній Україні території Запорізької області розміщено 15 полігонів промислових відходів, 9 з яких закриті (не експлуатуються).

Крім того, експлуатуються 2 відвали мулових осадів КП «Водоканал» Запорізької міської ради та 2 мулових майданчика КП «Облводоканал» Запорізької обласної ради.

Відходи руйнувань. З початку російського вторгнення в області зафіксовано часткове пошкодження або повне руйнування 14 988 цивільних об'єктів, а саме: 8 890 житлових будинків (багатоповерхові та приватні); 880 закладів освіти, культури та спорту; 5 218 промислових об'єктів та об'єктів життєзабезпечення. Відходи руйнувань на підконтрольній території області лише за 2024 рік склали близько 12,9 тис. тонн.

Зберігати відходи від руйнувань відповідно до Порядку управління відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073) можливо на наявних об'єктах управління відходами, у кількості, що не перевищує відповідних норм і правил їх експлуатації, або за відсутності таких об'єктів на місцях тимчасового зберігання. Існуючі об'єкти управління відходами, що

представляють собою місця видалення побутових відходів, не в змозі прийняти значної кількості відходів від руйнувань.

На даний час відходи руйнувань перевозяться і розміщуються у місцях тимчасового зберігання на полігоні твердих побутових відходів № 1 на території Запорізької міської громади. Лише за 2024 рік на полігоні розміщено: 33 954,9 тонни будівельних відходів (з них відходів від руйнувань 6 792,1 тонн); 1 188,1 тонна відходів від руйнувань (супутні компоненти).

З метою прискорення проведення аварійно-рятувальних робіт, перевезення і розміщення відходів руйнувань рішенням Ради оборони Запорізької області від 19.12.2023 № 174 об'єкт незавершеного будівництва ПТПВ № 3 на земельній ділянці Широківської територіальної громади площею 27 га визначено місцем для тимчасового зберігання відходів від руйнувань, що утворилися у зв'язку із пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд.

Наразі в більшості випадків, за винятком м. Запоріжжя, відходи від руйнувань залишаються за місцем утворення у зв'язку із небезпекою постійних обстрілів території.

Хімічні засоби захисту рослин. Однією з проблем області є безхазяйні, непридатні до використання та заборонені до застосування хімічні засоби захисту рослин (ХЗЗР). При проведенні реформування колективних сільськогосподарських підприємств органами місцевого самоврядування недостатньо приділялось уваги питанню управління ХЗЗР, що призвело до втрати їх власника, особливо при розпаюванні господарств і зміні власності на землю, що ускладнює процедуру поводження з безхазяйними ХЗЗР.

У 2024 році інвентаризаційні комісії (розпорядження голови облдержадміністрації від 11.09.2017 № 474 «Про поводження з безхазяйними, забороненими і непридатними до використання у сільському господарстві хімічними засобами захисту рослин») Бердянського, Василівського, Мелітопольського та Пологівського районів не мали можливості провести комплексну інвентаризацію місць накопичення ХЗЗР у зв'язку зі збройною агресією російської федерації на території України та тимчасовою окупацією більшої частини області. Одночасно з цим запропоновано використовувати в роботі зведені дані інвентаризації 2021 року. Згідно зведених матеріалів інвентаризації, станом на травень 2021 року, на території Запорізької області загальна кількість непридатних ХЗЗР становить 249,914 тонн, у тому числі безхазяйних - 202,596 тонн.

На сьогодні на підконтрольній території Запорізької області обліковується два сховища, які розташовані у м. Гуляйполе Пологівського району на території активних бойових дій, де зберігаються 7,0564 тонн ХЗЗР (на території ТОВ «Новий Заповіт» - 4,1464 тонн; на території ТОВ «Аграрний Дім» - 2,19 тонн) та два сховища в Запорізькому районі, де ХЗЗР на даний час відсутні (згідно з листом ГУ Національної поліції в Запорізькій області від 26.04.2024 № 4206/74-2024).

У 2023 році в Україні стартувала реформа у сфері управління відходами. 09.07.2023 набрав чинності рамковий євроінтеграційний документ – Закон України «Про управління відходами». Документ запусив реформу у сфері управління з відходами та наближає наше законодавство до законодавства ЄС. Рамковий закон - це той фундамент, на якому будуватиметься реформа. Ним передбачено наступні зміни в управлінні відходами: нова дієва дозвільна система; децентралізація управління відходами; багаторівневе планування; розбудова інфраструктури; європейські принципи – ієрархія управління відходами, розширена відповідальність виробника, «забруднювач платить».

Наразі реформа продовжується. Уряд працює над розробкою секторального законодавства для регулювання окремих положень Закону. Заплановано ухвалити наступні секторальні закони:

«Про обмеження виробництва та обігу пластикової продукції одноразового використання на території України»;

«Про батареї та акумулятори»;

«Про відходи електричного та електронного обладнання»;

«Про упаковку та відходи упаковки»;

«Про відходи видобувної промисловості».

Кожен з секторальних законів – це також базовий документ, для реалізації якого необхідно прийняти низку підзаконних актів – постанов Уряду, наказів Міндовкілля, Мінінфраструктури та технічних регламентів.

Закон «Про управління відходами» врегульовує питання дозвільної системи, визначає необхідний пакет документів для отримання дозволів, приналежність їх до відповідних реєстрів і передбачає подання електронної звітності завдяки сервісам «ЕкоСистеми».

Закон також урегульовує питання розділення повноважень між міністерствами, органами місцевого самоврядування та місцевими органами влади. Відтепер встановлено належне регулювання ринку відходів, прописані чіткі правила співпраці органів місцевого самоврядування, інвесторів, переробних підприємств, виробників продукції та товарів, що дозволяють надавати якісні та доступні послуги у сфері управління відходами.

Нове законодавство передбачає рух від державного плану управління відходами до планів управління відходами підприємств.

Для реалізації положень Закону, на обласні державні адміністрації покладено забезпечення реалізації заходів Національного плану управління відходами та Національної програми запобігання утворенню відходів. Це буде відображено в регіональних планах управління відходами, та більш детально у місцевих планах управління відходами, які розробляються на заміну звичних нам схем санітарного очищення населених пунктів.

8. Демографічна ситуація та стан здоров'я населення

Демографічні процеси мають фундаментальне значення як для процесів регіонального та національного розвитку, так і для досягнення Глобальних цілей сталого розвитку, зокрема тих, що стосуються рівня бідності, охорони здоров'я, освіти, економічного зростання.

Майже за весь період незалежності демографічна ситуація в Україні характеризується скороченням чисельності населення, в першу чергу, за рахунок перевищення смертності над народжуваністю.

Динаміка демографічних показників у 2017-2021 роках наведена у таблиці 16 та у додатку (рисунок 9).

Динаміка демографічних показників у 2017-2021 роках

Таблиця 16

Роки	Показник	Чисельність наявного населення, тис. осіб	+/- %	Кількість живонароджених на 1000 осіб наявного населення	+/- %	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років
1	2	3	4	5	6	7
2017	Україна	42386,4	-0,5	9,4	-8,7	71,98
	Запорізька область	1723,2	-0,9	8,2	-8,9	71,49
2018	Україна	42153,2	-0,6	8,7	-7,7	71,76
	Запорізька область	1705,8	-1,0	7,4	-9,8	71,11
2019	Україна	41902,4	-0,6	8,1	-6,9	72,01
	Запорізька область	1687,4	-1,1	6,8	-8,1	71,39
2020	Україна	41588,4	-0,7	7,8	-3,7	71,35
	Запорізька область	1666,5	-1,2	6,3	-7,4	70,83
2021	Україна	41167,3	-1,0	7,3	-6,4	69,77
	Запорізька область	1638,5	-1,7	5,8	-7,9	68,64

Висока концентрація найбільш екологічно-небезпечних галузей промисловості на території регіону обумовлює віднесення Запорізької області до одного із найбільш техногенно навантажених регіонів України, що в свою чергу віддзеркалюється на демографічних показниках. Демографічна ситуація за окремими регіонами у 2021 році наведена у таблиці 17.

Демографічна ситуація за окремими регіонами у 2021 році, тис. осіб

Таблиця 17

Регіон	Чисельність наявного населення на 01.01.2022	Кількість живонароджень	Кількість смертей	Природний приріст, скорочення (-)
Україна	41167,3	272,0	714,3	-442,3
Донецька	4059,4	10,1	45,7	-35,6
Дніпропетровська	3096,5	19,5	64,8	-45,3
Харківська	2599,0	15,5	55,1	-39,6
Львівська	2478,1	19,4	39,9	-20,5
Запорізька	1638,5	9,6	35,7	-26,1
Івано-Франківська	1351,8	10,6	20,6	-10,0

Довоєнна демографічна ситуація в області, як і в цілому по Україні, мала регресивний характер (таблиця 17). Так, чисельність наявного населення області за 2021 рік зменшилася на 28,0 тис. осіб і на 01.01.2022 склала 1638,5 тис. осіб, що пояснюється, у першу чергу, природним скороченням населення на 26,1 тис. осіб. Зберігається тенденція щодо зменшення народжуваності та зростання смертності населення: впродовж 2021 року народилося 9,6 тис. осіб (у 2020 році – 10,5 тис. осіб), померло – 35,7 тис. осіб (26,1 тис. осіб).

Рівень смертності населення у 2021 році склав 21,6 осіб на 1000 жителів (по Україні – 18,5), що у 3,7 рази (у 2,5 рази) перевищує показник народжуваності – 5,8 на 1000 жителів (7,3).

Основна частка смертей припадає на захворювання системи кровообігу – 54,7 % (по Україні – 60,1 %) від загальної кількості, у тому числі ішемічна хвороба серця – 32,5 % (42,1 %). Вищими ніж загальноукраїнські показники смертності від хвороб у Запорізькій області припадають на цереброваскулярні хвороби – 15,3 % (по Україні – 11,6 %), новоутворення – 12,0 % (10,4 %), COVID-19 – 14,9 % (12 %), хвороби органів дихання – 4,0 % (3,7 %).

Крім того, необхідно зауважити, що під час пандемії, спричиненої COVID-19, особливу групу ризику становлять пацієнти із хронічними серцево-судинними захворюваннями та хворобами органів дихання.

За рахунок високого загального коефіцієнта смертності та низького загального коефіцієнта народжуваності показник природного руху по області є від'ємним та складає «мінус» 15,8 на 1000 осіб наявного населення, що перевищує середній показник по Україні («мінус» 11,2).

Також, у віковій структурі населення області спостерігається подальше старіння населення. Питома вага населення 60 років і старше серед всього населення області має тенденцію до збільшення і у 2021 році складає 25,9 % (2018 рік – 24,3 %, 2019 рік – 24,8 %, 2020 рік – 25,2 %), що по шкалі Россета «18,0 % і більше» розцінюється «як надзвичайно високий рівень демографічної старості».

Повномасштабне вторгнення росіян в Україну критично загострило негативну тенденцію – падіння народжуваності та тривалість життя. Демографічний вплив війни значний не лише під час війни, а й протягом

наступних десятиліть.

З початком повномасштабної війни ситуація з факторами, що впливають на демографічний стан, докорінно змінилася: на перший план вийшов механічний рух населення. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на грудень 2024 року у світі було зареєстровано понад 6,9 мільйона біженців з України, найбільше, 6,3 мільйона перебувають у країнах Європи⁶. Згодом, за прогнозами, їхня кількість може досягти 8,3 млн осіб⁷.

Незважаючи на незначне зменшення загальної кількості перетинів кордону у 2024 році, переміщення з країни продовжували перевищувати ті, що були в Україні. Результуючий чистий відтік був у чотири рази вищим, ніж у 2023 році (346 тис. проти 86 тис. перетинів)⁶.

Необхідно зауважити, що структура вимушеної міграції суттєво відрізняється від нормальних міграційних процесів, зокрема, левову частку займають жінки.

На основі наявних офіційних даних, доповнених результатами опитувань УВКБ ООН, за оцінками, більше 70 % біженців з України – це жінки та діти. Основними регіонами походження є схід та південь України (58 % усіх біженців).

Водночас, частка чоловіків біженців віком від 18 до 64 років щороку, продовжувала зростати з 14 % у 2022 році до 27 % в у 2023 році та 30 % у 2024 році⁶.

Стосовно вікового складу, то найбільша частка біженців це особи працездатного віку. Зокрема, вікова структура біженців це особи у віці: 0-17 років – 31 %, 18-34 років – 25 %; 35-64 років – 37 %, понад 65 років – 6 %⁶.

Вище окреслене призвело до суттєвого зрушення у статеві-віковій структурі населення як України, так Запорізького регіону.

Необхідно зауважити, закінчення війни та військових дій разом із закінченням окупації територій, є основними чинниками повернення більшості біженців. Водночас, ці стимули для повернення є значно більш важливими для біженців, які походять з регіонів, розташованих ближче до лінії фронту, та/або з територій під тимчасовою окупацією порівняно з рештою (71 % проти 60 %). Зокрема, частіше повідомляється серед біженців з таких областей, як Луганська (89 %), Херсонська (86 %), *Запорізька* (78 %), Донецька (76 %) та Миколаївська (72 %)⁸.

У 2025 році гуманітарні потреби по всій Україні продовжили зростати, оскільки посилені атаки спричиняють численні жертви серед цивільного населення та спричиняють нові переміщення. Переміщення посилюються в регіонах наближених до лінії фронту.

Отже, на тлі четвертого року вторгнення росії, Україна продовжує зазнавати приголомшливих економічних та людських втрат. Конфлікт охопив практично всі аспекти життя та діяльності людей – охорону здоров'я, культурну сферу, освіту, економічний розвиток.

⁶ - Ukraine refugee situation. unhcr.org. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.

⁷ - Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. Монографія «Якість життя населення України та перші наслідки війни».

⁸ - Звіт УВКБ ООН «Життя на очікуванні: наміри та перспективи біженців, репатріантів та переселенців з України № 6. Підсумкові результати». URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/112600>.

Системними негативними чинниками погіршення якості життя населення країни стали відсутність відчуття безпеки; звуження джерел доходів та зниження їх купівельної спроможності через підвищення цін, насамперед, на товари першої необхідності; проблеми з постачанням електроенергії, води та тепла; загальне погіршення житлових умов, обмеження доступності якісних медичних послуг та інших послуг соціальної сфери тощо.

За даними UN OCHA у 2025 році 12,7 мільйона людей – 36 % населення України потребували гуманітарної допомоги.⁹

За аналітикою ООН медіанний номінальний дохід домогосподарства став на 29 % нижчим за довоєнний рівень¹⁰.

Різде скорочення доходів домогосподарств призвело до значного зростання бідності, особливо дитячої. Раптова бідність¹¹ досягла значних масштабів через загибель та травмування мирного населення, втрату майна, руйнування житлового фонду та інфраструктури населених пунктів, проблем з енергопостачанням, опаленням, водопостачанням і обмеженням доступу до базових соціальних послуг. Зросли масштаби багатовимірної бідності, діти країни відчули обмеження прав на безпеку, освіту, охорону здоров'я, розвиток і нормальне дитинство.

Бідність на територіях, які найбільше постраждалими від військових дій, та на територіях зі значною кількістю ВПО, має свою специфіку і є вищою.

Висока інфляція, особливо на базові потреби людини, а саме продукти харчування та житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива, непропорційно підірвала купівельну спроможність домогосподарств з низьким рівнем доходів, зважаючи на те, що витрати на продукти харчування та житлово-комунальні послуги становлять значну частину їхніх сімейних бюджетів. В Запорізькій області станом на листопад 2025 року, у порівнянні з груднем 2024 року зросли ціни на найважливіші харчові продукти, зокрема: на хліб – на 11,7 %, олію соняшникову – на 14,9 %, на м'ясо та м'ясопродукти – на 22,6 %, фрукти – 29,4 %¹².

Від руйнівних процесів найбільше страждають вразливі верстви населення та економічно неспроможні домогосподарства, оскільки вони не в змозі самостійно протистояти викликам, зокрема, на внутрішньо переміщених осіб в Україні (далі – ВПО), кількість яких на підконтрольній території України Запорізької області станом на 01.12.2025 становить 223,5 тис. осіб. Оскільки через війну люди втратили житло і змушені витратити значну частину своїх доходів на його оренду, підвищення цін на яке зросло на 5,8 %¹², значно поглиблює проблеми цієї категорії громадян.

З початком війни частка домогосподарств із недостатнім рівнем харчування збільшилася як серед ВПО, так і серед непереміщених осіб, розрив між двома групами збільшився після початку зимового періоду. Недостатній рівень

⁹ - UN OCHA. Ukraine Situation Reports (2022–2025). URL: <https://www.unocha.org/ukraine>.

¹⁰ - Звіт про результати роботи ООН в Україні «United Nations Annual Results Report 2024_Ukrainian»

URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2025-05/United%20Nations%20Annual%20Results%20Report%202024_Ukrainian.pdf.

¹¹ - Раптова бідність – втрата основних джерел доходів та/або майна за короткий проміжок часу внаслідок хвороби, смерті членів сім'ї або масштабних потрясінь.

¹² - Індекси споживчих цін на товари та послуги, опубліковані Головним управлінням статистики у Запорізькій області. URL: <https://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia#2.4>.

харчування мало кожне четверте домогосподарство серед непереміщених осіб, а серед переміщених осіб – кожне третє¹³.

Внаслідок війни, за оцінками, очікується суттєве зростання рівня бідності майже у півтора рази (за абсолютним критерієм) або на 21 відсотковий пункт (рисунок 10 додатку), у т.ч. серед різних типів домогосподарств з дітьми зростання рівня бідності з 43,2 % у 2021 році до 65,6 % у 2023 році та зменшення диференціації за цим показником¹⁴ (рисунок 11 додатку). Якщо не вжити заходів з пом'якшення наслідків бідності, зокрема для дітей, війна може зумовити довгострокові наслідки в цьому плані.

Вплив повномасштабної війни на бідність був набагато серйознішим, ніж вплив пандемії COVID-19. За критерієм доходів нижче фактичного прожиткового мінімуму, війна призвела до бідності 6,1 мільйона людей через втрату доходів, а за критерієм витрати нижче фактичного прожиткового мінімуму – 8,3 млн. осіб. Тобто чисельність бідного населення збільшилася майже у два рази, у стан бідності потрапили люди, які за нормального розвитку економіки не стали б бідними.¹⁵

Згідно з орієнтовним розрахунком, наведеним у четвертій Швидкій оцінці завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA 4), рівень бідності у 2024 році зріс, з 34 до 35,8%.¹⁶

Ескалація бойових дій значно збільшила гуманітарні потреби поблизу лінії фронту. Цивільне населення, яке залишається у прифронтових громадах Запорізької області стикається з жахливими умовами життя, які, як очікується, погіршуватимуться з наближенням зими.

Вплив війни в Україні далеко не обмежується фізичною шкодою та руйнуваннями. Він проникає в саму суть суспільства, залишаючи невидимі шрами на багато поколінь уперед. Психологічний вплив війни на суспільство потенційно стане її найбільш катастрофічним спадком, оскільки мільйони людей в Україні потребують підтримки психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), до 10 мільйонів українців (або чверть населення) наражаються на ризик виникнення певного психічного розладу – від тривожності й стресу до більш тяжких розладів¹⁷.

Хімічне забруднення ґрунтів, джерел води та повітря, хронічний стресовий стан та загальні складні умови життя під час війни безпосередньо негативно віддзеркалюються на стані *здоров'я населення*, що призводить до значного навантаження на регіональну систему охорони здоров'я.

Так, на стаціонарному лікуванні значно підвищилась чисельність пацієнтів у важкому стані та збільшилась кількість оперативних втручань, зокрема у

¹³ - Всесвітня продовольча програма, «Аналіз тенденцій щодо продовольчої безпеки в Україні: Основні тренди» ("Ukraine Food Security Trend Analysis: Key Trends").

¹⁴ – Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи за ініціативи Представництва ЮНІСЕФ в Україні. Аналітична записка «Дитяча бідність: прогностичні оцінки впливу війни на стан домогосподарств з дітьми».

¹⁵ – Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Монографія «Бідність та нерівність в Україні під впливом COVID-19: підходи до оцінювання».

¹⁶ - Звіт Світового банку «Четверта швидка оцінка шкоди та потреб в Україні» (Fourth Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA4) <http://documents.worldbank.org/curated/en/099052925103531065>.

¹⁷ - Звіт про результати роботи ООН «Зусилля з раннього відновлення України».

2021 році – 73727 втручань (територія всієї області), у 2022 році – 47983 операції, 2023 році – 68962 операції, у 2024 році – 73701 операція, лише на підконтрольній Україні території області. Негативна тенденція спостерігалася і протягом I півріччя 2025 року. Зокрема, у порівнянні з відповідним періодом 2024 року, в області зросла кількість:

проведених операцій – на 22,9 % (40 776 операцій);
стаціонарної хірургічної допомоги – на 12,3 % (26 689 пацієнтів);
стенування коронарних артерій – на 7,3 % (906 операцій), у т.ч. при гострому інфаркті міокарду – на 55,0 % (493 операції).

Загострюють ситуацію обмеження в проведенні планових втручань, через відсутність «підземних лікарень», недостатню кількість спеціально оснащених укриттів, а також лікарів, насамперед: нейрохірургів, судинних і торакальних хірургів, онкологів, анестезіологів та терапевтів.

У цілому війна, критично порушивши баланс у житті людини та в екосистемі, спричинила довгострокові проблеми зі здоров'ям людей.

Демографічна ситуація як в цілому в Україні, так і в Запорізькій області характеризується як кризова через поєднання скорочення чисельності населення і погіршення його «демографічної якості» – насамперед, здоров'я і добробуту людей, можливостей для повноцінної реалізації власного потенціалу. Сучасну демографічну реальність необхідно добре розуміти і усвідомлювати, та на основі цього шукати шляхи раціонального й ефективного реагування на поточні демографічні процеси.

III. Основні екологічні проблеми Запорізької області

Запорізька область відноситься до найбільш техногенно-навантажених регіонів України. Неминучим наслідком цього є значні обсяги викидів небезпечних речовин у повітря, погіршення стану водойм і ґрунтів, накопичення у великих обсягах промислових та побутових відходів. Екологічні проблеми зачіпають життєві інтереси кожного громадянина та потребують постійних посиленних дій щодо їх вирішення.

Війна призвела до поглиблення екологічних проблем – фізичного знищення рослин і тварин, погіршення умов їх існування, знищення рельєфу території, замінування, отруєння території хімічними речовинами, знищення об'єктів природно-заповідного фонду.

Жахливими екологічними наслідками війни є отруєння землі та атмосферного повітря небезпечними хімічними речовинами, зменшення біорізноманіття, порушення екосистем.

Водночас, для вирішення найбільш вагомих екологічних проблем регіону необхідно задіяння масштабних інвестицій для впровадження нових технологій, що вимагає здійснення заходів з залучення міжнародної технічної допомоги та створення сприятливих умов для залучення міжнародних інвестицій, зокрема, в сфері:

поводження з відходами – на виконання заходів з будівництва сміттєпереробних заводів та установки сучасних сміттєсортувальних ліній на діючих полігонах;

охорони атмосферного повітря – на модернізацію та/або повну заміну існуючого обладнання великих промислових підприємств.

Найважливішими екологічними проблемами Запорізької області є:

1) що вимагають вирішення на міжнародному рівні:

З метою вирішення основних проблем в сфері управління з відходами необхідно створити сприятливі умови для залучення міжнародних інвестицій на виконання заходів з будівництва сміттєпереробних заводів та установки сучасних сміттєсортувальних ліній на діючих полігонах.

З метою вирішення основних проблем в сфері охорони атмосферного повітря, а саме модернізації та/або повної заміни існуючого обладнання великих промислових підприємств необхідно створити сприятливі умови для залучення міжнародних інвестицій.

2) загальнодержавного значення:

Атмосферне повітря

Вирішення проблеми відсутності ефективних методів по вловлюванню та знешкодженню викидів оксидів азоту, вуглецю та сірки, а також очистки викидів від аераційних ліхтарів у металургійній галузі можливо тільки на загальнодержавному рівні. Для цього необхідне залучення міністерствами відповідних науково – дослідних інститутів для розробки та впровадження нових методів вловлювання та знешкодження найбільш поширених речовин.

Відсутність єдиного підходу та затверджених і погоджених методик проведення розрахунків викидів забруднюючих речовин полягає в тому, що діючі «Нормативи граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел», затверджені наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27.06.2006 № 309, не забезпечують дотримання граничнодопустимих концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі населених пунктів, що свідчить про необхідність запобігання або зведення до мінімуму загального впливу на навколишнє природне середовище викидів забруднюючих речовин та є підставою для перегляду нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел.

Водні ресурси

Залучення коштів з державного бюджету на виконання заходів з будівництва, реконструкції, модернізації споруд для очищення стічних вод, що утворюються в комунальному господарстві, заходів щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок.

Відходи

Традиційна технологія управління побутовими відходами застаріла та не відповідає сучасним вимогам. Альтернативою є будівництво сміттєсортувальних та сміттєпереробних комплексів, що потребує значних інвестицій як за рахунок

залучення бюджетних коштів, так і за рахунок потенційних інвесторів.

Однією з проблем є накопичення безхазяйних ХЗЗР. При проведенні реформування колективних сільськогосподарських підприємств органами місцевого самоврядування недостатньо приділялось уваги питанню управління з ХЗЗР, що призвело до втрати їх власника, особливо при розпаюванні господарств і зміні власності на землю, що ускладнює процедуру управління з безхазяйними ХЗЗР. Для вирішення даної проблеми необхідна фінансова підтримка держави, зокрема стимулювання підприємств України з оброблення ХЗЗР.

Природно-заповідний фонд

Часткова відсутність даних про розташування територій та об'єктів природно-заповідного фонду на публічній кадастровій карті надає можливість для виникнення різного роду правопорушень. Тому, внесення даних щодо обмеження та обтяжень при використанні таких територій до Державного земельного кадастру та нанесення їх на публічну кадастрову карту допоможе обмежити або навіть усунути випадки надання в оренду або власність громадянам земельних ділянок, на яких розташовано заповідні території.

3) місцевого значення:

Атмосферне повітря

Причинами надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є: робота підприємств в умовах зношеності основних фондів, недосконалість технологічних процесів базових галузей промисловості, недостатня забезпеченість останніх очисними спорудами для уловлювання та утилізації забруднюючих речовин, введення в дію нових підприємств та низькі темпи впровадження НДТМів у зв'язку з економічною складовою.

Нарівні з промисловістю повітря забруднює автотранспорт. Проблема забруднення атмосферного повітря викидами автотранспорту та впливу його фізичних факторів найбільш гостро проявляється у великих транспортних вузлах – індустріально розвинутих містах області через несприятливу територіально-планувальну структуру міст. Внаслідок сформованого у минулі роки оточення промислових підприємств житловими масивами та проходження транзитного транспорту через міста, значно збільшена їх загазованість.

Одночасно, виконання природоохоронних заходів, оновлення зношеного устаткування, заміна застарілих технологій більш сучасними позитивно впливають на стан атмосферного повітря.

Водні ресурси

З метою покращення екологічного стану водних об'єктів області необхідне виконання водоохоронних заходів за наступними напрямками:

будівництво та реконструкція на діючих підприємствах споруд для очищення стічних вод, що утворюються в промисловості, комунальному господарстві;

реконструкція існуючих та будівництво в населених пунктах нових каналізаційних мереж і споруд на них;

упорядкування систем водовідведення зворотних вод, що утворюються внаслідок випадання атмосферних опадів на урбанізованих територіях;

відродження та підтримання сприятливого гідрологічного стану річок та

ліквідація наслідків шкідливої дії вод;
запобігання забрудненню підземних вод.

Відходи

Основними проблемами в сфері управління твердими побутовими відходами в області є:

відсутність сучасних полігонів побутових відходів (більша частина звалищ та полігонів ТПВ не забезпечена інженерними системами захисту навколишнього природного середовища та майже вичерпала свій потенціал) та коштів на їх будівництво та експлуатацію;

відсутність сміттєсортувальних та сміттєпереробних заводів, а також достатньої кількості спеціалізованих сучасних полігонів для видалення відходів;

відсутність роздільного збирання ПВ у більшості населених пунктів;

виникнення та ліквідація несанкціонованих звалищ відходів на території області, низький рівень виконання рекультивації забруднених територій від несанкціонованого розміщення відходів;

низький рівень свідомості та освіченості мешканців щодо стану управління відходами.

Для вирішення основних проблем в сфері управління відходами необхідно наступне:

запобігання та мінімізація утворення відходів шляхом удосконалення діючих та впровадження сучасних технологій та обладнання;

повернення промислових відходів у виробництво з метою вилучення ресурсоцінних компонентів та їх використання як вторинної сировини;

впровадження сучасних природоохоронних заходів на полігонах промислових та побутових відходів;

рекультивація територій, забруднених розміщеними відходами.

будівництво міжрайонних сучасних сміттєпереробних заводів та сортувальних станцій.

Крім того, суттєвою проблемою постає управління відходами руйнувань на регіональному рівні. На сьогодні на території Запорізької області, підконтрольній Україні, відсутнє обладнання з оброблення (перероблення) відходів від руйнувань та/або їх знешкодження.

Залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів для придбання спеціальної техніки дозволить вирішити питання управління відходами руйнувань на місцевому рівні.

Природно-заповідний фонд

Екологічні наслідки підриву Каховської ГЕС для навколишнього природного середовища Запорізької області катастрофічні.

Нанесено шкоду загальногеологічному заказнику загальнодержавного значення «Дніпровські пороги» та національному природному парку «Великий Луг».

Флора водно-болотних угідь характеризується значною видовою та родовою різноманітністю. Всі ці види рослин зазнають впливу, частина з них вже опинилися в критичних або пригнічених умовах.

Підрив дамби вплинув на біорізноманіття водно-болотних угідь, які

розташовані в акваторії колишнього Каховського водосховища.

Екологічні наслідки від підриву дамби будуть значною мірою відтерміновані у часі, і виражені у зменшенні видової та популяційної чисельності тварин і рослин водно-болотних угідь.

4) вирішення яких не потребує залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів:

Атмосферне повітря

Для заохочення підприємств – забруднювачів атмосферного повітря до впровадження найкращих існуючих технологій виробництва доцільно внесення змін до діючого законодавства щодо удосконалення методик оцінки і компенсації збитків довкіллю на підставі фактичних витрат на відновлювальні заходи.

Водні ресурси

Здійснення інформування населення з питань охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування, проведення екологічної політики регіону;

залучення громадських екологічних організацій та мешканців територіальних громад до участі в екологічних акціях, спрямованих на покращення стану водних об'єктів регіону.

Відходи

Для вирішення основних екологічних проблем сфері управління відходами області без залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів, необхідно наступне:

розробка місцевих планів управління відходами територіальних громад області з метою удосконалення системи управління відходами щодо збирання, перевезення та оброблення відходів;

запровадження роздільного збирання побутових відходів;

посилення проведення роз'яснювальної роботи серед населення органами місцевого самоврядування щодо необхідності впровадження роздільного збирання твердих побутових відходів.

Природно-заповідний фонд

Основним напрямом є активізація роботи органів місцевого самоврядування з визначення територій, перспективних до заповідання.

IV. Зобов'язання у сфері охорони довкілля

Екологічні та інші обмеження планованої діяльності встановлюються згідно вимог чинного законодавства України.

Технічне регулювання – це правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до продукції або пов'язаних з нею процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевірка їх дотримання шляхом оцінки відповідності та/або ринкового нагляду.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»

зазначає, що державні стандарти в галузі охорони довкілля є обов'язковими для виконання і визначають поняття і терміни, режим використання і охорони природних ресурсів, методи контролю за станом довкілля, вимоги щодо

запобігання його забрудненню та інші питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища та використанням природних ресурсів. Це означає, що екологічні стандарти повинні виконуватися усіма природокористувачами і в обов'язковому порядку здійснюватися уповноваженими державними органами.

Нормування у сфері природокористування та охорони довкілля полягає у встановленні уповноваженими державними органами екологічних нормативів відповідно до вимог чинного законодавства. І такими екологічними нормативами Закон називає:

1. гранично - допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин (ГДВ), рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних і біологічних факторів. Особливостями цих нормативів є те, що вони встановлюються для кожного стаціонарного джерела викидів чи скидів окремо. Основною метою встановлення їх є недопущення перевищення нормативів якості довкілля, особливо нормативів гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин;

2. нормативи гранично допустимих концентрацій (ГДК) забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі та рівні шкідливих біологічних впливів на нього. Вони належать до санітарно-гігієнічних нормативів. Це нормативи якості довкілля, які встановлюють гранично допустимий рівень фізичних, хімічних та біологічних шкідливих впливів на довкілля. ГДК повинні бути єдиними для всієї території України;

3. нормативи використання природних ресурсів. Вони встановлюються законодавством для різних видів природокористування. Так, Лісовий кодекс України передбачає встановлення лімітів заготівлі деревини в порядку рубок головного користування, Водний кодекс України визначає ліміт використання вод, а Закон України «Про мисливське господарство та полювання» передбачає встановлення лімітів використання мисливських тварин і т. д.

Нині українська система технічного регулювання в цілому знаходиться в стадії реформування, зумовленого необхідністю лібералізації ринкових відносин та впровадження більш ефективного державного нагляду і захисту прав споживачів.

Новітня система технічного регулювання має забезпечити національну безпеку, захист життя і здоров'я людей, тварин і рослин, довкілля та передбачає встановлення державних обов'язкових норм, правил та вимог спільно з розвитком добровільної сертифікації, що дозволить вибудувати торгівельні відносини у відповідності до єдиних уніфікованих принципів та правил для всіх учасників ринку.

Згідно з світовою практикою та законодавством Європейського Союзу технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів безпосередньо пов'язане з механізмами державного економічного стимулювання впровадження технологій більш чистого виробництва та поліпшення екологічних показників продукції протягом її життєвого циклу.

Екологічні стандарти, окрім вимог до систем управління чи процесів, визначають терміни, встановлюють єдині уніфіковані норми відбору проб та методи контролю забруднення, що є основою для забезпечення ефективної системи державного контролю за забрудненням атмосферного повітря, стічних та поверхневих вод тощо.

Регулювання екологічної безпеки - це система активних законодавчих, адміністративних та економічних заходів і важелів впливу, які використовують державні органи різного рівня для примушування забруднювачів навколишнього середовища обмежити викиди шкідливих речовин у природне середовище, а також для матеріального стимулювання сумлінних природокористувачів. Важливу роль щодо цього відіграє інститут права, який чітко фіксує для фізичних і юридичних осіб межу допустимого в їхній екологічній поведінці та передбачає юридичну відповідальність за порушення цієї межі. Однак, основний обсяг забруднень та інших видів порушення якості середовища, джерелом яких є матеріальне виробництво, транспорт, тощо, не може бути усунений одночасно через економічні та технологічні обмеження. Щодо цих джерел забруднень застосовується екологічне регулювання. Основи екологічного регулювання вводяться в дію законами про охорону навколишнього природного середовища.

Управління діяльністю щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів забезпечується постійно діючою та поновлюваною системою нормативної документації для контролю за забрудненням атмосферного повітря, водних об'єктів і ґрунтів, а також для нагляду за викидами у природне середовище.

Державне регулювання природокористування

Державне регулювання у сфері охорони атмосферного повітря, головним чином, відбувається шляхом видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, шляхом встановлення умов та вимог до обладнання, технологічних процесів та дозволених обсягів викидів забруднюючих речовин і заходів щодо їх зниження.

За 2024 рік обласною державною адміністрацією видано 22 дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Таке значне зменшення кількості виданих дозволів пов'язано, головним чином, з тим, що значна кількість суб'єктів господарювання здійснювала господарську діяльність на тимчасово окупованих територіях Запорізької області, а також з прийняттям Кабінетом Міністрів України постанови від 18.03.2022 № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану», відповідно до:

підпункту 1 пункту 1 якої у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі безоплатного подання до органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг декларації про провадження господарської діяльності (далі - декларація);

підпункту 5 пункту 1 якої строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру, результатів надання публічних послуг з проведення робіт та/або надання послуг у сфері протимінної діяльності автоматично продовжуються на період воєнного стану та три місяці з дня його припинення чи скасування, а періодичні, чергові платежі за ними відстрочуються на строк, зазначений у цьому підпункті (крім строку дії ліцензій у сфері діяльності з організації та проведення азартних ігор та плати за такі ліцензії).

Крім того, варто зазначити, що відповідно до частин 8, 9 статті 13 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» під час режиму тимчасової окупації норми регуляторного законодавства на тимчасово окупованій території не застосовуються. Ліцензії, надані суб'єктам господарювання до набрання чинності цим Законом (а для територій України, що були тимчасово окуповані російською федерацією після набрання чинності цим Законом - до тимчасової окупації цієї території України) відповідно до закону про ліцензування видів господарської діяльності, документи (включаючи сертифікати), видані відповідно до закону до 1 січня 2018 року, та документи про відповідність, надані відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», документи дозвільного характеру, надані згідно із Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»:

а) вважаються недійсними на тимчасово окупованій території;

б) можуть використовуватися для проведення господарської (підприємницької) діяльності на іншій території України до закінчення строку їх дії, у випадку перереєстрації таких суб'єктів на іншій території України, у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову політику;

в) не можуть бути продовженими відповідно до законодавства України, крім випадків, коли до закінчення строку дії таких ліцензій (дозволів) здійснено деокупацію відповідної тимчасово окупованої території.

Разом з цим, відповідно до ст. 11 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», документи дозвільного характеру, строк дії яких закінчується у період дії воєнного стану, вважаються такими, дію яких продовжено на період дії воєнного стану та до кінця календарного року, в якому припинено або скасовано воєнний стан, але не менше трьох місяців з дня його припинення чи скасування.

У період дії воєнного стану зупиняється перебіг визначених законом строків звернення для переоформлення документів дозвільного характеру, внесення змін до інформації, зазначеної в деклараціях про провадження господарської діяльності. З дня припинення чи скасування воєнного стану перебіг зазначених строків продовжується з урахуванням часу, що минув до їх зупинення.

Подання повідомлень, звітів або документів, вимога про подання яких передбачається законодавством з питань видачі документів дозвільного характеру, здійснюється до кінця календарного року, в якому припинено або скасовано воєнний стан, але не менше трьох місяців з дня його припинення чи

скасування, за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи або в інший встановлений законом строк.

З метою впровадження ефективної системи контролю за рухом та операціями у сфері управління відходами, а також підвищення якості надання адміністративних послуг створено першу електронну послугу в екологічній сфері «Декларація про відходи».

Постановою Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 № 556 «Деякі питання подання декларації про відходи» затверджено Порядок подання декларації про відходи та її форма, відповідно до якого подання декларацій про відходи здійснюється через Єдиний державний вебпортал електронних послуг.

Розгляд та реєстрація поданих декларацій здійснюється в автоматичному режимі.

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так, Законом України «Про інвестиційну діяльність» встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). У разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Крім цього, в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля».

Україна підписала низку міжнародних конвенцій та інших документів, в тому числі декілька таких, що стосуються **біорізноманіття**. Серед них можна виділити такі:

- **Конвенція про біологічне різноманіття;**
- **Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку;**
- **Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення.**

Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є **Протокол про стратегічну екологічну оцінку** (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (від 01.07.2015 № 562-VIII), та **Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище**, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення СЕО регламентується **Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку»** (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» ухвалений Верховною Радою України 20 березня 2018 року. У ньому СЕО визначається у процедурному аспекті: СЕО – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із

запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу СЕО, складання звіту про СЕО, проведення громадського обговорення та консультацій, врахування у документі державного планування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування.

Засади екологічної політики України визначені **Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»**. У цьому законі СЕО виступає одним із основних інструментів реалізації державної екологічної політики, який дасть змогу запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище та встановити відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки. Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

У 2012 році Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 № 659) затверджено **Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)**. Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

Шляхи врахування вимог нормативно-правових актів України.

При розробці проєкту Програми враховано Цілі сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх досягнення (затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р), які узгоджені з глобальними цілями сталого розвитку до 2030 року, проголошеними резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25.09.2015 № 70/1.

17 цілей у сфері сталого (збалансованого) розвитку віддзеркалюють взаємозв'язок економічних, екологічних і соціальних процесів у глобалізованому світі та спрямовані на викорінення бідності, скорочення нерівності та захисту довкілля.

Відповідно до нормативно-правової бази України при прийнятті рішень Програми було враховано ряд зобов'язань:

1) Пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів.

2) Спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів.

3) Узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі їх поєднання.

4) Забезпечення загальної доступності матеріалів проєкту Програми та Звіту СЕО шляхом оприлюднення у Єдиному реєстрі Стратегічної екологічної оцінки та на веб-сайті Запорізької облдержадміністрації, з метою прийняття рішень на підґрунті

гласності і демократизму, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду.

5) Компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього середовища.

6) Оцінка ступеню антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку.

7) Поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища.

8) Використання отриманих висновків моніторингу для виконання комплексу природоохоронних заходів.

V. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в таблиці 18.

Таблиця 18

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		●		+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		●		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?		●		+
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		●		+
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?		●		
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного			●	

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
об'єкту?				
13. Порушення гідрологічного та гідохімічного режиму малих річок регіону?			•	
14. Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			•	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		•		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		•		
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	+
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			•	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?		•		
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літо генної основи або зміни геологічної структури?			•	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		•		
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, чисельності або територіальному представництві?			•	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в			•	

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
цілому?				
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		•		+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появі естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?		•		
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?	•			+
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?	•			+
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?		•		+
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?		•		+
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?	•			+
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			•	+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	+
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			•	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?		•		+
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення		•		+

Чи може реалізація Програми причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
довготривалих цілей у майбутньому?				
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викликають значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?		•		+

Після аналізу та оцінки можливості настання будь-яких потенційно можливих змін довкілля, екологічних і соціальних наслідків (ефектів), у тому числі для здоров'я населення можна стверджувати, що більшість заходів Програми сприятиме покращенню стану довкілля в області, чинитиме позитивний вплив на стан компонентів природи та соціальне середовище, зокрема здоров'я населення.

Зокрема, покращенню екологічного стану сприятимуть заходи, пов'язані із розвитком комунальної сфери, комплекс заходів із підвищення рівня енергоефективності, що має забезпечити зменшення рівня викидів і скидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, водойми і ґрунти. Посилення ефекту позитивного впливу на довкілля у вказаних сферах забезпечується через впровадження комплексу заходів із дотримання екологічної безпеки, удосконалення системи поводження з твердими побутовими відходами.

Зокрема, покращення стану довкілля очікується також завдяки підтримці проектів щодо:

модернізацію існуючих та заміщення втрачених потужностей, у тому числі за рахунок державної політики розвитку та підтримки українських виробників – «Зроблено в Україні»;

забезпечення стійкості промислових об'єктів, у тому числі шляхом сприяння підготовці підприємств до дій в умовах кризових ситуацій енергетичного чи техногенного характеру, впровадження енергоощадних технологій та резервних (автономних) джерел енергозабезпечення;

прискореного трансферту створених технологій у виробництво та підготовки кадрів відповідно до потреб галузі промисловості;

сприяння технічному переоснащенню виробництв на основі впровадження інноваційних проектів, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів, забезпечення «зеленого переходу».

технічного переоснащення сільгосппідприємств за рахунок часткової компенсації вартості вітчизняного обладнання з державного бюджету, залучення міжнародних грантів та програм;

збереження наявного фонду меліоративних систем, запобігання розкраданню та руйнації, прискорення передачі меліоративних систем у комунальну власність територіальних громад районів; впровадження вологозберігаючих енергозаощаджуючих технологій обробітку ґрунту;

продовження проведення робіт із забезпечення захисту об'єктів критичної

інфраструктури паливно-енергетичного сектору, відновлення пошкоджень об'єктів енергетичної інфраструктури внаслідок збройної агресії росії;

забезпечення розвитку розподіленої генерації (сонячної енергетики, когенераційних установок тощо), збільшення частки потужностей альтернативних джерел енергії, у тому числі шляхом:

проведення проєктних, підготовчих та будівельних робіт на локаціях області (насамперед, де розташовані об'єкти тепло-, водопостачання, охорони здоров'я і освіти);

активізації співпраці з міжнародними донорами щодо встановлення комунальних СЕС на соціальнозначущих об'єктах;

вжиття заходів щодо впровадження енергозберігаючих технологій та використання альтернативних видів енергозабезпечення на підприємствах реального сектору економіки області;

впровадження енергозберігаючих і енергоефективних заходів на об'єктах житлового фонду, соціальної інфраструктури, інших закладах, установах і підприємствах усіх форм власності, що провадять свою діяльність на території області;

продовження роботи з реалізації заходів впровадження систем енергетичного менеджменту та моніторингу споживання енергоресурсів бюджетними закладами;

забезпечення експлуатаційного утримання підконтрольної мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення в належному технічному стані;

усунення аварійних ситуацій, які виникли в результаті руйнування автомобільних доріг та інженерних споруд внаслідок бойових дій, та своєчасне виконання робіт за потребами, зверненнями військових підрозділів;

залучення необхідних ресурсів на проведення реконструкції, капітального та поточного ремонтів на автомобільних дорогах загального користування державного та місцевого значення та на вулицях і дорогах комунальної власності у населених пунктах області;

Особливо слід наголосити на запланованих заходах спрямованих на:

забезпечення функціонування в області підсистеми державної системи моніторингу довкілля;

впровадження державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря зони «Запорізька»;

співпраці з суб'єктами господарювання, об'єкти яких належать до першої групи підприємств-забруднювачів повітря, з метою покращення атмосферного повітря, насамперед у м. Запоріжжя;

спрямованих на екологічну безпеку та адаптацію до змін клімату, зокрема шляхом реалізації операційного плану заходів у 2024-2026 Стратегії формування та державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року (розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р);

збереження біологічного та відновлення ландшафтного різноманіття області, у тому числі шляхом створення лісових насаджень на еродованих землях та догляд за ними;

створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду;

оформлення охоронних зобов'язань на заповідні території;

мінімізацію і усунення наслідків негативного впливу на довкілля та знищення або пошкодження інфраструктурних природоохоронних об'єктів через ведення бойових дій;

запобігання утворенню та зменшення обсягів утворення побутових відходів підготовку відходів до повторного використання, рециклінгу і відновлення відходів;

виконання запланованих завдань та заходів Національного та Регіонального плану управління відходами до 2030 року;

раціональне використання природних ресурсів та поводження з відходами; ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ;

реконструкції каналізаційних очисних споруд та каналізаційних мереж на територіях громад Запорізького району Запорізької області, передбачених планом управління річковим басейном Дніпра на 2025-2030 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.11.2024 № 1077-р;

розв'язання екологічних проблем завдяки роботі науково-експертної екологічної ради при Запорізькій обласній державній адміністрації із залученням громадських організацій.

Крім того, здійснення заходів:

економічного блоку та вирішення дисбалансу *ринку праці* сприятимуть – підвищенню доходів, як результат подолання бідності та зменшення нерівності серед місцевого населення;

забезпечення наповнення бюджетів усіх рівнів, що в свою чергу розширить можливості, зокрема, екологічних та інфраструктурних проєктів;

соціального блоку – підтримає найбільш вразливі верстви населення, у т. ч. ветеранів війни та членів їх сімей, ВПО, що зменшить вплив руйнівних процесів пов'язаних із війною. Крім цього, забезпечення 100 % безкоштовним харчуванням учнів 1-4 класів та дітей пільгових категорій 5-11 класів, поліпшить стан здоров'я дітей;

гуманітарного блоку забезпечить в умовах воєнного часу підвищення доступності та ефективності –

сфери медичного обслуговування, що поліпшить стан здоров'я населення (у т. ч. ментального) та демографію;

освітньої сфери, що забезпечить формування вмінь та компетентностей, потрібних для життя (у т. ч. екологічних і безпекових), розвиток людського капіталу, максимальне розкриття потенціалу особистості на різних етапах життя, розвиток гнучкості до змін;

культурної, туристичної, спортивної, молодіжної, інформаційної сфер, що сприяє всебічному розвитку особистості, популяризації здорового способу життя, пом'якшенню стану тривожності й стресу населення, відновленню ментального здоров'я, поінформованості населення (у т. ч. з екологічних питань);

впровадження програм з заходів із створення безпечового середовища та безбар'єрного простору у закладах області, у т.ч. шляхом підвищення рівня

цифровізації ЦНАП в центрах надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), підвищують захист і якість життя населення області.

Негативний вплив на довкілля, а також на якість життя та здоров'я населення області від реалізації Програми пов'язаний, перш за все, із виконанням заходів з ліквідації наслідків широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Зокрема, евакуація людей з зони бойових дій та окупованих територій призводить до зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростання кількості населення неокупованих територій Запорізької області, що в свою чергу впливає на виникнення нових потреб у житлі та комунальних послугах.

Проведення робіт із ліквідації наслідків руйнації інфраструктури внаслідок збройної агресії, бойових дій тягне за собою збільшення кількості утворюваних відходів.

Крім того, можливий негативний вплив на довкілля пов'язаний із реалізацією інфраструктурних проєктів у галузі відновлення і будівництва дорожньої інфраструктури, житла, промислових підприємств, соціальних об'єктів. Реалізація проєктів відновлення Запорізької області може бути пов'язана із вилученням вільних земель, інтенсивним перетворенням ландшафтів, створенням нових джерел викидів і скидів, шкідливих для людини (викиди в атмосферне повітря, шумове забруднення, скиди у поверхневі води тощо). Мінімізація таких негативних впливів можлива за використання новітніх технологій запобігання надмірним викидам і скидам, зниження рівня вмісту забруднювачів у них, забезпечення ефективного функціонування систем видалення та переробки відходів.

Враховуючи, що значна територія області знаходяться у зоні бойових дій, або окупована, необхідно зауважити, що програми та заходи Програми, які спрямовані на подолання наслідків широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України, необхідно розцінювати, як дії у **разі надзвичайних ситуацій**¹⁸, на які дія Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» не поширюється (пункт 1 частини 2).

Водночас, впроваджені та заплановані дії усіх гілок влади області спрямовані саме на пом'якшення існуючої ситуації та з врахуванням негативних впливів на довкілля що виникли у зв'язку з бойовими діями.

Представлені вище узагальнені оцінки дають підстави сформулювати висновок, що Програма не є першоджерелом та фактором, який несе за собою вплив на ту чи іншу сферу життєдіяльності області. Програма лише консолідує в собі основні заходи, які будуть реалізовуватись в області у наступному 2026 році базуючись на заходах запланованих до реалізації у рамках галузевих програм. У зв'язку з цим, розгляд потенційно можливих ефектів, доцільно здійснювати на більш низькому рівні планування – на рівні конкретного об'єкту чи виду планованої діяльності.

В той же час, заходи, включені до Програми, направлені в першу чергу на збалансований розвиток області у 2026 році та забезпечення подальшого сталого розвитку у наступні роки, із урахуванням заходів з відновлення регіону від наслідків військової агресії російської федерації.

¹⁸- визначення «надзвичайна ситуація» відповідно до пункту 24 стаття 2 Кодексу цивільного захисту України.

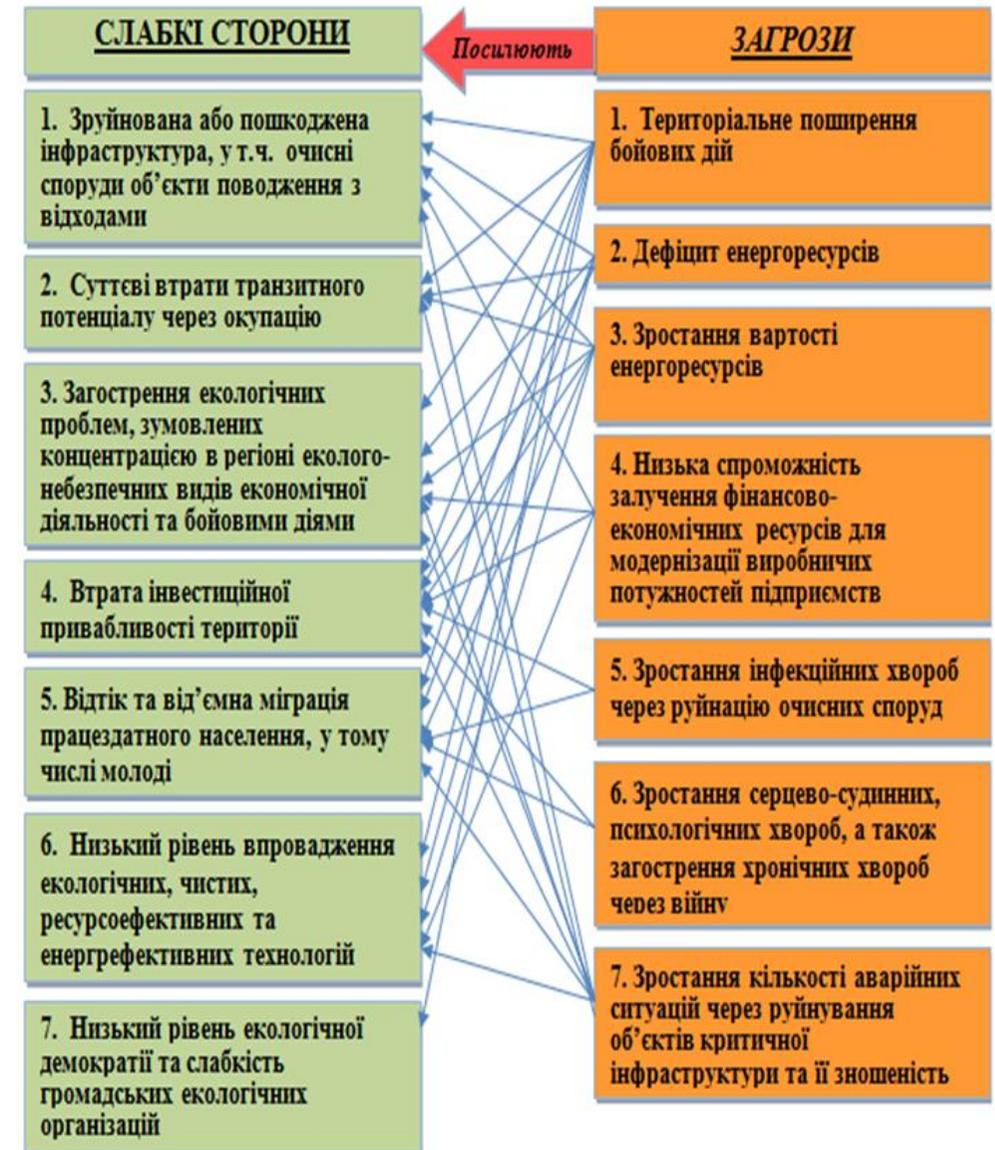
При впровадженні заходів Програми, у порівнянні із існуючим станом, очікується позитивний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення.

Реалізація Програми має сприяти створенню системи екологічного контролю та моніторингу ефективності досягнення екологічних цілей. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Запорізька область – унікальний регіон, де зосереджено могутній промисловий потенціал. Водночас результатом територіальної концентрації промислових підприємств в межах кількох промислових вузлів стало надмірне навантаження на навколишнє середовище цих населених пунктів. З огляду на це, однією з визначальних умов сталого економічного і соціального розвитку Запорізької області в цілому є охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та збереження екологічної безпеки життєдіяльності населення.

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, що мають стратегічне значення для Запорізької області. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики й ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку області на довгострокову перспективу.

VI. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми

Створенню більш екологічно безпечного життєвого середовища сприяє реалізація заходів та проєктів, що стосуються розвитку систем інженерної інфраструктури, ремонту вулично-дорожньої мережі, енергозбереження і раціонального використання природних ресурсів, агропромислового комплексу Запорізької області.

Безпосередній вплив на санітарно-гігієнічні умови проживання населення, матимуть заходи, що забезпечать пом'якшення негативних наслідків реалізації проєкту Програми, зокрема:

відбудова (будівництво, реконструкція, відновлення функціонування) знищеної інфраструктури – очисних споруд і каналізаційних мереж, об'єктів поводження з відходами, що зруйновані чи пошкоджені внаслідок збройної агресії та бойових дій;

забезпечення безперебійного тепло-, водопостачання та водовідведення, стабільної роботи житлово-комунального господарства області в зимових умовах, здійснення контролю за аварійною ситуацією на інженерних мережах;

впровадження заходів із поводження з відходами від руйнації інфраструктури внаслідок збройної агресії, бойових дій або проведенням робіт із ліквідації їх наслідків;

ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та стихійних смітників на територіях населених пунктів громад;

збереження наявного фонду меліоративних систем;

впровадження вологозберігаючих енергозощаджуючих технологій обробітку ґрунту;

відновлення ландшафтного різноманіття області, у тому числі шляхом створення лісових насаджень на еродованих землях та догляд за ними;

раціонального використання природних ресурсів в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

створення безпечового середовища у закладах освіти та культури;

створення безбар'єрного простору;

впровадження новітніх енергоефективних технологій та енергозберігаючих заходів на об'єктах житлово-комунальної та бюджетної сфери;

подальший розвиток вулично-дорожньої мережі: ремонт існуючих вулиць, доріг та тротуарів.

Виконання заходів, передбачених Програмою, матиме позитивний вплив на всі складові довкілля, поліпшення загального екологічного та естетичного стану території Запорізької області.

Основними завданнями та заходами, що покращують стан здоров'я населення, шляхом покращення якості та доступності послуг з надання спеціалізованої висококваліфікованої медичної допомоги населенню в умовах модернізації та реорганізації галузі охорони здоров'я, чим зменшують негативні наслідки виконання Програми є:

забезпечення надання мешканцям області доступної якісної безперервної медичної допомоги з урахуванням складу груп населення в умовах воєнного стану (військовослужбовці, поранені, ВПО, особи, які потребують реабілітації та паліативної допомоги);

організація медичної допомоги населенню області територій, які знаходилися в зоні активних бойових дій або тимчасово окупованих (після деокупації), зокрема, мобільні бригади медичного персоналу, мобільні амбулаторії тощо;

відновлення закладів охорони здоров'я області, пошкоджених під час військової агресії;

поліпшення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я області (придбання медичного обладнання, у т. ч. заміна пошкодженого та втраченого обладнання, автотранспорту, медикаментів, проведення модернізації та ремонтних робіт) та забезпечення безпекових умов;

збереження кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я в умовах воєнного стану з урахуванням наслідків воєнної агресії;

забезпечення комунальних закладів охорони здоров'я фахівцями із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб;

забезпечення надання якісних та доступних медичних послуг вагітним, роділлям, породіллям, новонародженим. Здійснення розширеного неонатального скринінгу, впровадження допоміжних репродуктивних технологій;

впровадження діючих програм з психічного здоров'я та психосоціальної допомоги, зокрема, реалізація Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» та пріоритетного проєкту Міністерства охорони здоров'я України «Охорона психічного здоров'я у структурі медичної допомоги» та інше;

подальший розвиток мережі закладів охорони здоров'я, які надають реабілітаційну допомогу;

розширення переліку закладів охорони здоров'я, які мають договір з Національною службою здоров'я України за Програмою медичних гарантій за пакетами медичних послуг, зокрема: «Зубопротезування окремих категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» та «Стоматологічна допомога окремій категорії осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України (група послуг № 2)»;

створення умов для профілактики інфекційних та неінфекційних хвороб, забезпечення імунізації населення в громадах області відповідно до оновленого Календаря профілактичних щеплень;

здійснення заходів щодо раннього виявлення та лікування хворих на туберкульоз, онкологічні захворювання;

забезпечення тестування на ВІЛ пацієнтів з групи ризику та за медичними показаннями, впровадження доконтактної та постконтактної профілактики ВІЛ-інфекції;

розвиток громадського здоров'я в області та сприяння здоровому способу життя, у тому числі шляхом проведення просвітницької роботи серед різних верств населення області щодо пропаганди здорового способу життя, профілактики, діагностики та ефективного лікування певних захворювань;

Водночас, за результатами проведеного аналізу завдань та заходів Програми виявлено, що реалізація інфраструктурних проєктів у галузі відновлення і будівництва дорожньої інфраструктури, житла та промислових підприємств Запорізької області може бути пов'язана із вилученням вільних земель, інтенсивним перетворенням ландшафтів, створенням нових джерел викидів і скидів, шкідливих для людини (викиди в атмосферне повітря, шумове забруднення, скиди у поверхневі води тощо).

Мінімізація таких негативних впливів можлива за умови здійснення заходів для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків, зокрема:

- використання новітніх технологій запобігання надмірним викидам і скидам, зниження рівня вмісту забруднювачів у них, забезпечення ефективного функціонування систем видалення відходів;

- відновлення відходів або їх подальший рециклінг;

- впровадження сучасних екологічно чистих технологій переробки відходів, у тому числі переробки з отриманням енергії;

- створення підприємств з утилізації або знешкодження хімічних засобів захисту рослин;

- впровадження проєкологічних технологій на підприємствах-забруднювачах;

- використання новітніх технологій із очищення довкілля від токсичних речовин та отримання при цьому корисних продуктів як економічного ефекту;

- розвиток відновлювальної енергетики;

- формування комфортних, екологічно стійких і безпечних умов життя в містах, шляхом інтеграції аспектів охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я в транспортну політику, зокрема: регулювання транспортного попиту і перерозподіл перевезень пасажирів і вантажів за видами транспорту; сприяння сталому розвитку міського транспорту, а саме запровадження екологічно безпечніших і енергоефективних видів транспорту і транспортних систем;

- розробка, дослідно-промислове опрацювання та впровадження методу спалювання водню в автомобільних двигунах.

З метою нівелювання негативного впливу війни на живу природу – людей, зокрема загострення проблем із загальним та психологічним станом здоров'я, а також тварин і рослини необхідно:

- розширення профілактичних оглядів населення для виявлення груп ризику щодо артеріальної гіпертензії, серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань, надлишкової ваги та інших;

- поширення опитувальників серед населення для перевірки знань щодо факторів ризику серцево-судинних захворювань та розробки на їх основі рекомендацій для масового поширення;

- посилення служб охорони психічного здоров'я, через громадські групи з питань психічного здоров'я і шляхом проведення широкомасштабних тренінгів із керованої самопомоги для населення в цілому;

- розроблення цифрових рішень та комплекту інформаційних матеріалів для забезпечення доступу до послуг з охорони психічного здоров'я, навіть на

робочому місці;

розгалуження об'єктів спортивної інфраструктури з метою створення належних умов для забезпечення норм рухової активності для різних верств населення області;

посилення рекламно-інформаційних заходів з метою мотивації залученості мешканців області до регулярних занять фізкультурою та спортом, участі у спортивно-оздоровчих заходах;

розвиток туристичної сфери області, зокрема історико-культурного та рекреаційно-курортного туризму, розбудова туристичної інфраструктури, підвищення якості туристичних послуг, створення нових мереж та туристичних продуктів (у т. ч. з використанням нових цифрових та інформаційних технологій, з урахуванням тенденцій дистанційності та віртуальності);

посилення заходів з підвищення культурно-соціальної активності мешканців регіону, створення нових напрямів і форм надання населенню культурно-мистецьких, інформаційних та дозвілевих послуг;

здійснення заходів з:

озеленення, збереження ландшафтного та біотичного різноманіття;

екологічного поліпшення стану річок за басейновим принципом;

охорони водних ресурсів на водних об'єктах, прибережних захисних смуг;

лісового оновлення і лісорозведення;

виявлення цінних територій з рідкісними рослинами;

збереження та відтворення:

цінних природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу;

середовища існування та умов розмноження тварин, забезпечення недоторканності ділянок, що становлять особливу цінність для збереження тваринного світу;

умов місць зростання об'єктів рослинного світу.

Крім того, необхідно наголосити, що глобальними мегатрендами у найближчій перспективі є кліматичні зміни та дефіцит природних ресурсів. Серед сімнадцяти цілей Сталого розвитку ООН, сім направлені на подолання проблем екологічного характеру, тому з метою забезпечення сталого розвитку як держави в цілому, так регіону необхідно змінювати парадигму виробничої моделі економіки: від лінійної до циркулярної, шерінгової. Циркулярна, шерінгова економіка спрямована, насамперед, на збереження енергії та ресурсів, економічно чисте виробництво та споживання.

Враховуючи можливості цифрових та інформаційних технологій, більш широке застосування шерінгової та циркулярної моделі економіки дозволить створити додаткову цінність, за допомогою нових послуг та інтелектуальних рішень. Відновлення, повторне використання, раціональне споживання та спільне використання ресурсів дозволяє зберегти довкілля, підвищити рівень життя та здоров'я населення, що особливо важливо задля нівелювання негативного впливу війни та повоєнного відновлення.

VII. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив

Плановий документ – проєкт Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік розроблений на короткостроковий період.

Стратегічна екологічна оцінка проєкту Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік здійснено на основі принципів законності, наукової обґрунтованості, комплексності, гласності, участі громадськості та довгострокового прогнозування.

Під час здійснення стратегічної екологічної оцінки використано наступні методи: статистичний метод (виконано збір та аналіз інформації про поточний стан складових довілля, включаючи значення ключових екологічних показників); метод екстраполяції, який є ефективним саме при короткостроковому прогнозуванні (вивчення кількісних та якісних параметрів за попередні роки з подальшим логічним продовженням тенденцій розвитку в прогнозованому періоді); метод моделювання (проведення оцінки впливу Програми на складові довілля та стан здоров'я й добробут населення).

У процесі СЕО визначено, що дотримання екологічних стандартів є пріоритетом проєкту Програми.

З результатом проведення аналізу ймовірних наслідків для довілля від реалізації Програми визначено, що реалізація Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину. Отже, проєкт Програма спрямований на екологічно збалансований сценарій розвитку.

Крім того, визначено доцільність і прийнятність планованої діяльності і обґрунтування економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки довілля.

У контексті стратегічної екологічної оцінки Програми розглянемо альтернативні сценарій розвитку.

Альтернатива 1: гіпотетичний «нульовий» сценарій, за яким Програма не затверджується та більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем з високою ймовірністю погіршать існуючу екологічну ситуацію, особливо враховуючи масштабний негативний вплив війни на навколишнє природне середовище та людей.

Гіпотетичний сценарій пов'язаний із збереженням нинішнього стану області.

Цей варіант виходить з того, що зміни у економічній політиці практично не відбуватимуться. При цьому якісні показники розвитку будуть залишатись малорухомими. А це стримує процеси відновлення економіки.

Реалізація гіпотетичного сценарію ілюструє значне загострення соціально-політичних, фінансово-економічних, комунальних проблем, перешкоджаючих набуттю високої якості життя, комфортних умов життя та добробуту населення.

Отже, за результатами аналізу визначено, що в рамках гіпотетичного сценарію подальший сталий розвиток Запорізької області є ускладненим, і цей сценарій призводить до погіршення екологічної ситуації в межах території

області, зокрема, не буде відновлено інфраструктуру та продовжено її подальший знос, а також призведе до неефективного використання енергоресурсів.

Альтернатива 2: схвалення запропонованого проєкту Програми. Результати проведення цільового аналізу планованих завдань щодо їх відповідності цілям охорони довкілля, визначених на місцевому рівні, виявили необхідність прийняття Програми.

Альтернатива 3: схвалення запропонованого проєкту Програми з урахуванням змін, які будуть запропоновані за результатами проведення стратегічної екологічної оцінки.

В інтересах ефективного та сталого розвитку області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми, з урахуванням результатів стратегічної екологічної оцінки.

VIII. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

З метою виявлення значного впливу на довкілля, у тому числі здоров'я населення, і вжиття заходів щодо їх усунення, передбачено здійснення моніторингу наслідків реалізації Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік (далі – Програма).

Результати моніторингу використовуються для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію програми;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок;
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для оцінки повноти та якості реалізації програмних заходів здійснюватиметься моніторинг виконання Програми, що дасть змогу оперативно приймати необхідні управлінські рішення.

Моніторинг базується на розгляді цільових показників для кожного сектору розвитку області та аналізі досягнення запланованих результатів. Система запропонованих в Програмі цільових індикаторів включає екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення.

Вплив виконання Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, можуть бути виявлені в результаті моніторингу реалізації проєктних рішень Програми, які мають прямі наслідки на стан навколишнього середовища, умови життєдіяльності та здоров'я населення.

Враховуючи, що критичної шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю населення всієї країни завдає військова агресія РФ, особливо страждають території та люди, які знаходяться на лінії бойового зіткнення та наближені до неї, а також,

що повномасштабна російська агресія триває та продовжує завдавати втрат навколишньому середовищу та життю і здоров'ю людей, загальний масштаб яких наразі об'єктивно оцінити важко, кількісні цільові значення показників визначити неможливо. Отже моніторинг буде здійснюватися шляхом порівняння показників з попереднім періодом 2024 року та базовим рівнем (довоєнним періодом) для оцінки їх динаміки.

Моніторинг даних впливів здійснюватиметься за наступними показниками:

обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т;

загальний обсяг водовідведення, в тому числі нормативно очищених стічних вод та забруднених зворотних вод, млн м³;

питома вага використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, %;

кількість виявлених та ліквідованих несанкціонованих сміттєзвалищ, одиниць;

кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території області, одиниць;

площа земель природно-заповідного фонду, %;

кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань за класами хвороб (новоутворення; хвороби органів дихання), на 100 тис. населення, одиниць;

показник малюкової смертності, ‰;

забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей (на 10 тис. наявного населення), лікарів;

укомплектованість закладів охорони здоров'я в сільській місцевості лікарями, які надають первинну медичну допомогу, %.

Враховуючи специфіку та короткостроковий період дії документа державного планування моніторинг наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення проводитиметься разом із підготовкою інформації про підсумки її виконання.

ІХ. Резюме нетехнічного характеру інформації

Програма економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік (далі – Програма) розроблена Запорізькою обласною державною адміністрацією відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» (зі змінами).

Головною метою Програми економічного і соціального розвитку Запорізької області на 2026 рік (далі – Програма) є реалізація заходів, спрямованих на: подолання наслідків, спричинених збройною агресією російської федерації, насамперед відбудова зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури, відновлення та стабільне функціонування регіональної економіки, підтримка бізнесу, створення безпечних та сприятливих умов для життєдіяльності

мешканців регіону, посилення соціальної підтримки вразливих категорій населення.

Виконання визначеної у Програмі мети шляхом реалізації пріоритетів, стане вагомим підґрунтям для спроможності регіональної економіки зберігати стійкість і невразливість до внутрішніх і зовнішніх загроз, стале та збалансоване зростання, яке забезпечить збільшення доходів та зайнятості населення, соціальні гарантії.

Виконання завдань та заходів Програми здійснюватимуться через економічні важелі державного регулювання та шляхом реалізації найбільш пріоритетних публічних інвестиційних проєктів та виконання регіональних цільових програм, з урахуванням реальних можливостей залучення різних джерел фінансування, у т.ч. це кошти: державного бюджету України; місцевих бюджетів; міжнародних організацій, зокрема кошти міжнародної технічної допомоги; кошти інвесторів, власні кошти підприємств; кошти з інших джерел, не заборонених законодавством.

Основою Програми є людиноцентрична модель розвитку, з урахуванням викликів спричинених широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України. Оскільки розвиток людського капіталу є базисом стабільності та зміцнення конкурентних позицій регіональної економіки.

Програма виконується шляхом спільних дій місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіальних органів міністерств та відомств України в області, у співпраці з представниками бізнесу, науки, громадських організацій та інших зацікавлених суб'єктів регіонального розвитку.

Враховуючи, що внаслідок широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України значна частина території Запорізької області знаходиться в районі проведення активних бойових дій та у тимчасовій окупації, а також зважаючи на вкрай складну економічну та безпекову ситуацію в країні, виконання Програми відбуватиметься в умовах обмеженості ресурсів та спрямоване вперш за все на підтримку найбільш значущих сфер життєдіяльності області.

У процесі розроблення СЕО вивчені головні стратегічні документи, плани і програми, що діють на національному, регіональному та місцевому рівнях, проведений аналіз їх головних цілей, які в тій чи іншій мірі визначають передумови для прийняття проєктних рішень або пропозицій в документі державного планування місцевого рівня. Їх положення та завдання приймаються до уваги в процесі розроблення проєкту Програми та її стратегічної екологічної оцінки.

При аналізі та оцінці поточного стану навколишнього середовища були використані статистичні дані та офіційні дані обласних і місцевих органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я.

В процесі роботи були проаналізовані доступні дані моніторингових спостережень, що здійснюються суб'єктами в рамках програм державного моніторингу навколишнього середовища на локальному та регіональному рівні.

Необхідно зазначити, що окупація значної частини території області,

безпекова ситуація, а також обмеженість статистичної інформації у період дії воєнного стану або стану війни унеможлиблює проведення повного, об'єктивного аналізу та оцінки поточної екологічної та соціально-економічної ситуації.

Водночас, Законом України від 18.06.2025 № 4505-ІХ, серед іншого, з 5 липня 2025 року відновлено обов'язкове подання статистичної та фінансової звітності до органів державної статистики, а також зобов'язано подати відповідну звітність за минулі періоди (*2022-2025 роки; тобто, статистична база за попередні періоди наразі поступово відновлюється але кінцеві результати – не визначено*).

Запорізька область, як регіон із традиційно потужним індустріально-промисловим комплексом, належить до територій із підвищеним техногенним навантаженням.

В області зосереджені підприємства чорної та кольорової металургії, підприємства теплоенергетики, хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу. Стан довкілля області формується під значним антропогенним впливом суб'єктів господарювання, що призводить до значного техногенного навантаження на довкілля області, спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну.

З початком повномасштабної війни в Україні більшість підприємств області вимушені були призупинити свою виробничу діяльність, деякі з них – працювати не на всю потужність, запровадити не повний робочий час. Деякі підприємства скористалися програмою релокації бізнесу та перемістили виробничі потужності на більш безпечні території.

Інформація з обмеженим доступом².

Необхідно підкреслити, що наближеність лінії фронту кратно підвищує системні ризики, обсяги руйнувань та збитків.

Так, за даними звіту Світового банку «Четверта швидка оцінка шкоди та потреб в Україні» (Fourth Rapid Damage and Needs Assessment) збитки Запорізької області складають 61,2 млрд дол. США і є найбільшими серед прифронтових регіонів.

Війна і надалі загрожує довгостроковим зниженням економічного потенціалу країни, регіонів (зокрема, через втрати територій і виробництв, відтоку людського капіталу, прискорення депопуляції населення, у тому числі внаслідок вимушеної міграції людей тощо).

Водночас також залишається значним вплив зовнішніх чинників на розвиток національної економіки (залежність від рівня глобальної економічної активності), що також віддзеркалюється на економіці регіонів.

Зокрема, Світовий банк знизив свої прогнози щодо зростання майже в 70 % усіх економік. Очікується, що у 2025 році світове економічне зростання зменшиться до 2,3 %. Це найповільніші темпи глобального зростання за останні 17 років .

Швидкість повернення економіки до нормальних умов функціонування безпосередньо залежатиме від характеру й тривалості бойових дій.

Певні ознаки відновлення виробництва у промисловому секторі було зафіксовано у 2024 році. Передусім, це відбулося завдяки бізнес-структурам, які виявились найбільш гнучкими в прийнятті рішень. За результатами комплексу реалізованих рішень (на тлі функціонування морського коридору для експорту продукції гірничо-металургійної галузі) було збільшено виробництво на ряді провідних підприємств області.

Незважаючи на незворотні втрати виробничих потужностей, Запорізька область залишається «традиційно індустріальною»: за останніми статистичними даними найбільше доданої вартості створювалось промисловістю – понад 41 %.

Отже, основними забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, на які припадає майже 90 % викидів від загальної кількості забруднюючих речовин по області.

Найсуттєвішими екологічними проблемами області є забруднення атмосферного повітря, водних об'єктів, проблема поводження з промисловими та побутовими відходами, проблеми природно-заповідного фонду й охорони, використання та відтворення дикої фауни і флори, поширення екзогенних геологічних процесів.

Крім того, внаслідок повномасштабного вторгнення екологічна небезпека у регіоні наростає, а саме: детонація боєприпасів, яка призводить до забруднення ґрунтів, води та повітря; пожежі та вирубка дерев в лісосмузі; утворення великої кількості відходів від руйнації інфраструктури; зруйновані чи пошкоджені очисні споруди і каналізаційні мережі, мережі водо та теплопостачання, об'єкти поводження з відходами підвищують ризик виникнення екологічної катастрофи. Крім цього, гостро постає питання збереження територій природно-заповідного фонду, більше 95 % яких на сьогодні знаходиться на тимчасово окупованій території.

Саме на пом'якшення існуючої ситуації з врахуванням негативних впливів на довкілля, що виникли у зв'язку з бойовими діями, спрямовані заплановані заходи Програми.

Зобов'язання у сфері охорони довкілля області визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про управління відходами», «Про інвестиційну

діяльність», Водним кодексом України, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 року № 1190-р «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні».

Реалізація Програми не повинна призвести до появи нових негативних наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги.

Ймовірно можуть відбутися:

- ✓ зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростання кількості населення не окупованих територій Запорізької області;
- ✓ виникнення нових потреб у житлі та комунальних послугах;
- ✓ збільшення кількості утворюваних відходів;
- ✓ вилучення вільних земель;
- ✓ інтенсивне перетворення ландшафтів;
- ✓ створенням нових джерел викидів і скидів, шкідливих для людини (викиди в атмосферне повітря, шумове забруднення, скиди у поверхневі води тощо).

Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Мінімізація таких негативних впливів можлива за використання новітніх технологій запобігання надмірним викидам і скидам, зниження рівня вмісту забруднювачів у них, забезпечення ефективного функціонування систем видалення та переробки відходів.

Враховуючи географічне місце розташування Запорізької області на відстані від межі сусідніх держав ймовірні транскордонні наслідки на довкілля та здоров'я населення відсутні.

Таким чином, реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація заходів має призвести до покращення екологічної ситуації на території Запорізької області.

Враховуючи, що значна територія області знаходяться у зоні активних бойових дій, або окупована, необхідно зауважити, що програми та заходи Програми в першу чергу спрямовані на подолання наслідків широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України.

Водночас, сьогодні зарано говорити про остаточні оцінки впливу війни на якість життя населення України, адже військові дії тривають, щодня зростають масштаби втрат та руйнується життя людей. Проте, вже зараз необхідно на науковому рівні піднімати проблему подолання наслідків війни, і не лише з позицій повоєнного відновлення, але й з огляду на перспективи досягнення високих стандартів якості життя людей за найкоротших часових рамок.

Саме підвищення стандартів якості життя людей мають на меті заходи, включені до Програми, які направлені на збалансований розвиток області у 2026 році та забезпечення подальшого сталого розвитку у наступні роки, з урахуванням заходів направлених на відновлення регіону від наслідків військової

агресії російської федерації.

Виконання Програми буде мати позитивний вплив на покращення стану здоров'я населення шляхом підвищення доступності, якості та ефективності медичного обслуговування (з урахуванням потреб усіх груп населення та термінових викликів сьогодення, насамперед, спричинених бойовими діями), що є важливим індикатором регіонального розвитку.

Реалізація проєкту Програми потребує виконання великої кількості заходів, що стосуються відновлення та розвитку сфери забезпечення Запорізької області системами інженерної інфраструктури, ремонту вулично-дорожньої мережі, енергозбереження і раціонального використання природних ресурсів, адаптації промислового та агропромислового комплексів, бізнесу до нових економічних умов виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

З метою забезпечення сталого розвитку як держави в цілому, так регіону передбачається більш широке застосування шерінгової та циркулярної моделі економіки, що дозволить створити додаткову цінність, за допомогою нових послуг та інтелектуальних рішень. Відновлення, повторне використання, раціональне споживання та спільне використання ресурсів дозволить зберегти довкілля, підвищити рівень життя та здоров'я населення, що особливо важливо задля нівелювання негативного впливу війни та повоєнного відновлення.

В інтересах ефективного соціально-економічного функціонування Запорізької області та підвищення якості життя населення найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми з урахуванням змін, які будуть запропоновані за результатами проведення СЕО.

Замовник у межах своєї компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, та після закінчення дії Програми, оприлюднює його результати на своєму офіційному вебсайті та шляхом внесення даних до Єдиного реєстру стратегічної екологічної оцінки і у разі виявлення непередбачених звітом про СЕО негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів щодо їх усунення.

Безпечне соціальне середовище та екологічна безпека є чи не ключовими чинниками вищої якості життя, яка характеризує сучасне високорозвинене суспільство, і до якого ми прагнемо.